

Adaletle Karşı Safları Sıklaştırmak

**Türkiye’de Polis Şiddetiyle Mücadele
Önündeki Engeller**

Copyright © 2008 Human Rights Watch
All rights reserved.
Printed in the United States of America
ISBN: 1-56432-410-9
Cover design by Rafael Jimenez

Human Rights Watch
350 Fifth Avenue, 34th floor
New York, NY 10118-3299 USA
Tel: +1 212 290 4700, Fax: +1 212 736 1300
hrwnyc@hrw.org

Poststraße 4-5
10178 Berlin, Germany
Tel: +49 30 2593 06-10, Fax: +49 30 2593 0629
berlin@hrw.org

Avenue des Gaulois, 7
1040 Brussels, Belgium
Tel: + 32 (2) 732 2009, Fax: + 32 (2) 732 0471
hrwbe@hrw.org

64-66 Rue de Lausanne
1202 Geneva, Switzerland
Tel: +41 22 738 0481, Fax: +41 22 738 1791
hrwgva@hrw.org

2-12 Pentonville Road, 2nd Floor
London N1 9HF, UK
Tel: +44 20 7713 1995, Fax: +44 20 7713 1800
hrwuk@hrw.org

27 Rue de Lisbonne
75008 Paris, France
Tel: +33 (1)43 59 55 35, Fax: +33 (1) 43 59 55 22
paris@hrw.org

1630 Connecticut Avenue, N.W., Suite 500
Washington, DC 20009 USA
Tel: +1 202 612 4321, Fax: +1 202 612 4333
hrwdc@hrw.org

Web Site Address: <http://www.hrw.org>

Adalet Karşı Safları Sıklaştırmak Türkiye'de Polis Şiddetiyle Mücadele Önündeki Engeller

I. Özet	1
Temel Tavsiyeler.....	4
<i>Türk Hükümetine.....</i>	4
Metodoloji.....	5
II. Giriş	7
III. Polis Şiddetine karşı Hukuki Tedbirlerdeki İyileşmeler ve Aksamalar.....	11
Doğru Yoldaki Yasal Reformlar	11
<i>AKP'nin "İşkenceye Sıfır Tolerans" taahhütü</i>	11
<i>Gözetimdeki için yeni yasal koruyucu tedbirler</i>	11
<i>Uygulanmayan tedbirler: İstanbul Protokolü</i>	12
<i>Yeni adli yardımın kapsamında daralma.....</i>	12
<i>İşkence ve kötü muamele cezalarında değişiklik.....</i>	13
<i>Yeni cezaların hafifletici sebeplerle zayıflatılması.....</i>	14
<i>İşkenceyle mücadele arttı ama hala eksikler var</i>	15
İzleme Mekanizmaları	17
Yolundan Sapan Yasal Reformlar	18
<i>Değiştirilen Terörle Mücadele Yasası'ndaki sorunlu maddeler.....</i>	18
<i>Hukuki desteğe hemen erişim hakkının kalkması.....</i>	18
<i>Ölümcül güç kullanma yetkisinde yer almayan önemli sınırlamalar</i>	19
<i>Değiştirilen Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu.....</i>	19
<i>Devlet görevlilerinin kovuşturulmasına karşı hukuki koruma.....</i>	21
2007 yılından bugüne polis şiddetinde görülen artış.....	23
Kovuşturma Yok, Cezasızlık Köklü	25
IV. Polisin Silah Kullanımı: Delil Karartma ve Soruşturmaları Engelleme	28
<i>Baran Tursun Olayı.....</i>	28
<i>Kemalettin Rıdvan Yalın Olayı.....</i>	30
<i>Ferhat Gerçek Olayı.....</i>	33

V. Göstericilere Yönelik Polis Şiddeti	35
15 Şubat, Şırnak/Cizre.....	35
5 Mart, Van/Erciş	36
Van ve diğer yerler, Newroz/Nevruz 2008	37
İstanbul, 1 Mayıs 2008.....	42
VI. Kimlik Kontrolleri Sırasında Polis Şiddeti	46
Feyzullah Ete Olayı.....	46
Sinan Tekpetek Olayı	48
Muammer Öz Olayı.....	50
İstanbul Beyoğlu'ndaki polis karakollarına yönelik yoğunlaşan iddialar	51
Mehmet Nezir Çirik Olayı.....	52
Esmeray Olayı	53
VII. Şikayet Edenler veya Protestoda Bulunanlar Hakkında Yapılan Karşı	
Suçlamalar ve Cezai Soruşturmalar	56
Suçlayanlara Karşı Suçlama	56
Murat Babur Olayı.....	57
Mustafa Rollas Olayı.....	58
Peşin hükümlü açıklamalar.....	60
VIII. Tavsiyeler.....	61
Türk hükümetine	61
Kolluk görevlilerinin yaptığı insan hakları ihlallerini önlemek için mekanizmalar güçlendirilmelidir	61
Polisin polislik görevleri ve davranışları denetlenmelidir.....	61
Polis soruşturmaları denetlenmelidir	61
Adli soruşturmalar daha etkin kılınmalıdır	62
Kanıt.....	62
Emir komuta zinciri.....	62
Polis memurlarının yasal takibatındaki aksaklıklar giderilmeli.....	62
Disiplin cezaları uygulanmalıdır.....	63
Merkezi veri toplama uygulamasına geçilmelidir	63
Yasal reformlar yapılmalıdır.....	63
Uluslararası Kurumlara ve İzleme Organlarına	64
Teşekkür	65

I. Özet

Türkiye'nin, yıllardır belgelerle varlığı kanıtlanmış işkence uygulamasının ile namı polis şiddeti sorununun geçmişte kalmış olması gerekirdi. Türkiye, Avrupa Birliği üyeliği yolunda şartları yerine getirme motivasyonu ile son beş yıl içinde yasalar ve gözaltı düzenlemelerinde önemli değişiklikler yaptı ve gözaltında tutulanlara yönelik koruyucu tedbirlerde iyileştirmeye gitti. Bu dönemde karakolların terörle mücadele birimlerinde tutulanlara yönelik işkence ve kötü muamele iddialarında düşüş olduğu kaydedildi.

Ancak polis şiddetinin hala sürdüğüne dair işaretler mevcut ve 2007 başından beri polis şiddeti ve işkence şikayetlerinde artış olduğu bildiriliyor. Bu olguların ısrarla sürmesinin temel nedeni cezasızlık kültürünün devam etmesi. Geçmişte kolluk kuvvetlerinden hesap sorulmaz, nadiren sorumlu tutuldukları zaman da, yargulamalar işlenen suçların ağırlığıyla orantılı olmazdı. Yasal tedbirlerde artış olmasına karşın, bugün de bu düzenlemeleri kaale almayan memurlar görevi kötüye kullandıklarında ve hatta insan öldürdüklerinde hala etkin bir cezasızlıktan faydalanabiliyorlar.

Gelen bilgiler, polis kötü muamelesinin, hem resmi polis gözaltında hem de bu yerler dışında, düzenli olarak sürdüğünü söylüyor. Ayrıca polisin yetkileri ve güç kullanımıyla ilgili değiştirilmiş yasaların uygulanma biçimleri de endişe verici; polisin ısrarla ateşli silah kullanması bazen ölümle sonuçlanmakta. Şikayetlerle ilgili soruşturmalar sonuçsuz kalmaya, bağımsız, etkin ve kapsamlı yürütülmemeye devam ediyor ve genellikle çok ağır ilerliyor.

Bu raporda İnsan Hakları İzleme Örgütü, polis şiddeti iddialarını incelemekte, özellikle de ihlal soruşturmaları önündeki engeller ve bundan kaynaklanan cezasızlık sorununa odaklanmaktadır. Raporda polisin ölümle de sonuçlanan ateşli silah kullanımı, kötü muamele ve aşırı gücün de kullanıldığı kitle kontrolü uygulamaları ve kimlik kontrolleri sırasında ya da sonrasında kötü muamele yapması gibi çeşitli alanlarda polisin sürdürdüğü polis şiddetiyle ilgili kanıtlar ortaya konmaktadır. Bazı vakalarda gözaltında işkence veya kötü muamele olayları da yer alsa da, bu raporun ele aldığı temel konu bu değildir. Raporda ayrıca suç duyurusunda bulunanlar aleyhine karşı dava açılma meselesi de incelenmektedir.

İnsan Hakları İzleme Örgütü 21 yaşındaki Gülşah Aslan'la Nisan 2008'de görüşmeye gittiğinde, Gülşah polisin silahından çıkan plastik merminin omuzuna saplanması ardından, Van'daki evinde sağlığına kavuşmak için nekahatteydi. Polis 22 Mart günü Van'da Valiliğin izin vermemesine rağmen Newroz kutlamaları yapan halka müdahale etti. Aslan, o

sırada sadece oradan geçmekte olduğunu ve birdenbire taş atan gençlere rasgele ateş açan polislerle karşı karşıya kaldığını ve o sırada bir polisin silahını kendisine doğrulttuğunu söyledi. İfadesine göre, yaralı halde bir akrabasının evine kaçmaya çalışmış ve kendisini kovalayan polis evin camını kırarak içeriye gözyaşı bombası atmıştır. Aslan, kendini ve evde bulunan diğerlerini de dövdüğünü söyledi.

Muammer Öz Temmuz 2007’de, ailesiyle Kadıköy sahilinde otururken iki üniformalı polis gelerek kardeşinin kimliğini istedi. Avukat olan Muammer Öz polisten gerekçesini sorunca tartaklandı, yumruklandı ve yüzüne biber gazı sıkıldı. Dövülmeye devam ederken karakola götürülmekle tehdit edildi. Bu iki polis memuru Muammer Öz’e karşı aşırı güç kullanma, hakaret ve kasten yaralama suçlarıyla yargılanmaya devam ediyor ama Muammer Öz de “görevini yapmasını önlemek amacıyla kamu görevlisine mukavemet” suçuyla yargılanıyor. Bu suç için hakkında 6 ay ila 3 yıl hapis cezası istenebilir. Öz’e karşı açılan dava yargı aşamasına, polis memurlarının davasından çok daha hızlı geldi. Polisin kötü muamele yaptığına dair suç duyurusunda bulunanların kendilerini, şikayetçi oldukları polislerle ilgili savcılık soruşturması tamamlanmadan, “polise şiddet yoluyla mukavemet etme” suçuyla mahkemede bulması rutin bir uygulama haline gelmiştir.

Raporda yer alan vakalardan bazılarında görülen önemli bir nokta da kanıtların ele alınma biçimidir. İşkence, kötü muamele ya da silah kullanma iddialarıyla ilgili polisin görevini nasıl yürüttüğüne dair incelemelerde kanıtları gizleme, bozma ya da kanıt yerleştirme ve savcının soruşturmasını engelleme çabaları sıklıkla görülmektedir. Örneğin Nijeryalı bir sığınmacı olan Festus Okey 20 Ağustos 2007 günü polis gözaltındayken aldığı tek kurşun yarası sonucu öldü. Olay olduğu sırada Festus Okey polis memuruyla yalnızdı. Memur, Okey’in silahını almaya çalıştığını ve itiş kakış sırasında silahın yanlışlıkla ateş aldığını iddia etti. Yaralanma sonrasında polisin soruşturma usulleri ve delil toplamadaki eksiklikleri o kadar fazlaydı ki, olayın üstünün örtülmesi için elbirliğiyle uğraştıkları sonucu çıkarmamak mümkün değil: örneğin, savcının olay yerine hemen değil de olaydan yaklaşık üç saat sonra çağrılması gibi. Olayla ilgili polis tutanağını imzalayan memur ise, olay sırasında Festus Okey’le odada olan ve halen Okey’in öldürülmesiyle ilgili yargılanmakta olan polis. Silahla vurma olayına karışan memura aynı zamanda bu olayla ilgili polis soruşturmasını yürütme görevi verildi. Daha sonra, olayla ilgili asli delil olan ve ateş etme mesafesinin belirlenmesine yardımcı olabilecek olay sırasında Festus Okey’in üstünde bulunan t-shirtle ve atlet esrarengiz biçimde kayboldu.

İncelenen vakalarda söz edilen sorunlar yeni olmamasına rağmen, başta değiştirilmiş olan Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu olmak üzere, son dönemde yapılan bazı yasa değişiklikleri Türkiye’deki polis şiddeti kültürüne katkı sağlamakta ve polis reformu

çabalarının önünde engel oluşturmaktadır. Yasanın “kuvvet ve silah kullanma” ile ilgili maddesinde, uluslararası standartlarda yer alan ‘ölümcül gücün son çare olarak ve sadece hayat kurtarmak amacıyla kullanılabilmesi’ şartı bulunmamaktadır. Her ne kadar polis durdurma ve arama yetkisini fiilen kullanıyordursa da, değiştirilen yasa ile bu ilk kez hukuki bir zemin bulmuştur. Yasaya göre polis, “tecrübesine ve içinde bulunulan durumdan edindiği izlenime dayanan makul bir sebebin bulunması” halinde, suçu önlemek için kişileri durdurabilir. Bu muğlak kriter, yetkinin keyfi kullanılması riskini taşımaktadır.

Adli soruşturmaya konu olan olaylarla ilgili mülki idarenin, taraflı polis tutanaklarına dayanarak yaptığı açıklamalar soruşturmanın sonucunu genellikle olumsuz yönde etkilemektedir. Devlet yetkililerinin nüfuz ve yorumları, tarafsız bir savcılık soruşturması yapılabilmesini engellemektedir. Polis şiddetinden şikayetçi olan ve bunu kamu önünde tartışarak adaletin yerine gelip gelmeyeceğinden emin olmadıklarını söyleyen kişiler, aileleri ve destekleyenler de “yargı sürecini etkilemeye çalışmak” ya da “yargı veya güvenlik güçlerini tahkir etmek” suçlarıyla kovuşturmaya uğrayabilmektedir.

Polis şiddeti iddialarıyla ilgili soruşturmaların kusurlu yürütülmesi köklü bir sorun. Bu sorunu çözebilmenin önündeki önemli engellerden biri yetkiyi kötüye kullanma olaylarını inceleyecek bağımsız ve etkin soruşturma mekanizmalarının olmamasıdır. Genelde, kötü muameleden işkence ve ateş etmeye, polis şiddeti vakalarının adli soruşturma ile sonuçlanma oranı düşüktür. Savcılık soruşturmaları çok yavaş ilerlemekte, genellikle aylar hatta yıllar almaktadır ve sıklıkla kovuşturmaya gerek olmadığı kararıyla sonuçlanmaktadır. Polisin şiddet içeren saldırılarıyla ilgili ortada güçlü ve aleni deliller olmasına rağmen (televizyonlarda yayınlanmış görüntüler gibi) savcıların inceleme başlatmadığı olay sayısı hala çok fazla. Kovuşturma yürütülse bile davalar da soruşturmalar gibi yıllarca sürmektedir ve bu davaların mahkumiyetle sonuçlanma oranı son derece düşüktür. Bu tür suçlarla ilgili nadiren de olsa verilen hapis cezası kararları suçun ağırlığıyla orantılı olmamaktadır. Adli kovuşturma ile ilgili sorunların yanı sıra, kolluk kuvvetleri hakkında kötü muamele gibi suçlar nedeniyle verilen idari tedbir kararlarının sayısı daha da azdır.

İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün bu araştırma sürecinde görüştüğü polis şiddetine maruz kalmış kişiler sıklıkla polisin kendilerine dokunulmaz oldukları intibayı verdiklerini söyledi. Kolluk kuvvetlerinin kendilerini sorumlu hissetmemeleri ve pratikte de bunun böyle olması Türkiye’de polis kötü muamelesi kültürünün ve işkence ve kötü muamelelerin ısrarla sürmesinin en önemli sebeplerinden biridir.

Temel Tavsiyeler

Türk Hükümetine

- Başta durdurma ve arama ile kuvvet kullanma yetkisi olmak üzere, Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu'nun nasıl uygulandığını izleyecek ve değerlendirecek bir sistem kurulmalıdır.
- Durdurma ve arama yetkilerinin kullanılması durumunda, bu yetki kullanılırken insan hakları ihlallerinin meydana gelmesini önlemek için zorunlu tutanak tutma uygulaması getirilmelidir. Polislerden, görevli memurların adlarını ve sicil numaralarını, durdurma sebepleri ve durdurma-aramanın nasıl sonuçlandığını açıklayan bir form vermeleri istenmelidir.
- Terörle Mücadele Kanunu'nun ek 2.maddesi ve Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu'nun 4.maddesi (2559 nolu yasanın 16.maddesi) değiştirilerek kolluk kuvvetlerinin güç kullanması, ilgili uluslararası standartlara uygun olarak, ölümcül güce sadece son çare ve ancak hayat kurtarmak için kesinlikle gerekli olduğu durumlarda başvurulabileceği şartı getirilmelidir.
- Acil olarak yeterli kaynak ve geniş yetkilere sahip, etkin bir bağımsız polis şikayet birimi kurulmalıdır. Birim, polis suiistimali iddialarını zanlıların teşhis edilmesini ve yargılanmasını sağlayabilecek şekilde, gecikmeden, tarafsız ve derinlemesine soruşturabilmelidir.
- Bu birim kuruluncaya kadar, bir polis memuru aleyhinde görevi suiistimal iddiası olduğunda, şüpheli memurun bağlı olduğu birim olayla ilgili polis soruşturmasında, tanık ifadelerini sağlamak dışında, görev almamalıdır. Soruşturma yetkisi derhal savcılığa devredilmeli, destek gerektiğinde farklı karakolların polis ekipleriyle çalışılmalıdır.
- Gözaltındaki şüphelilerin her bir sorgusu sırasında ve polis karakollarının her yerindeki video ve ses kayıtlarının sürekli çalışıyor olması garanti altına alınmalıdır. Bu kayıtlarla oynanmamalı, silinmemeli ve gözaltında insan hakları ihlalleri iddialarının soruşturmasında kullanılabilmesi için derhal ve düzenli olarak savcılığa teslim edilmelidir.
- Olay sonrası kanıtların derhal emniyete alınması son derece önemlidir. Bu nedenle gözaltındaki kişinin ya da bir sivilin yaralanması veya ölmesiyle sonuçlanan kuvvet kullanma olaylarında tüm fiziki delillerin savcı gelinceye kadar *in situ* (buldukları yerde) kalmaları sağlanmalıdır. Savcılar delillerin eksiksiz, değiştirilmemiş veya kaybedilmemiş olduğunu garanti etmek için derhal harekete geçmelidir. Mahkemeler delillerin zarar görmesi halinde, yargılama esnasında bunu basit bir ihmal gibi değerlendirmek yerine temel unsur olarak gözönünde bulundurmalıdır.

- İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü onaylanmalı ve tüm kapatılma yerlerine düzenli ve *ad hoc* habersiz ziyaretlerde bulunma yetkisiyle donatılmış ulusal bağımsız organlar kurularak Protokol hayata geçirilmelidir.
- Kolluk görevlilerinin yargılanması esnasında duruşmaların gereksiz yere gecikmemesi amacıyla delillerin hazırlanması için zaman sınırı konmalı; duruşmalar için geliştirilmiş ve sürdürülebilir bir düzenleyici çerçeve oluşturulmalı ve mahkeme öncesi hazırlıkların derinlemesine yapılabilmesi için mekanizmalar iyileştirilmelidir.

Metodoloji

Bu rapor İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Şubat-Haziran 2008 arasında Türkiye'de yürüttüğü araştırmalara dayanarak hazırlanmıştır. Esas olarak İstanbul, İzmir ve Van'a odaklanılmasına rağmen Diyarbakır ve Hakkari gibi diğer illere de atıf yapılmıştır. Raporun ilk bölümünde işkence ve kötü muameleyle mücadeledeki ilerleme ve aksaklıklar değerlendirilirken raporun büyük bölümü yasaların nasıl uygulandığını inceleyen vakalardan oluşmaktadır. Bu raporda yer alan vakaların çoğu detaylı olarak ele alınmıştır. Bunun sebebi polis işkence ve kötü muamelesi iddialarını ve sonuçlarını ilk elden belgelemekten çok, davanın nasıl ele alındığını ve soruşturulduğunu değerlendirmektir. Sorunla ilgili sayısal bir araştırma yapmak mümkün olmadığı için, örnek şikayetler ve bu şikayetlerin savcılık ve –yasal muamelelerin sürdüğü durumlarda- mahkeme tarafından nasıl ele alındığını detaylı olarak inceleme yöntemi benimsenmiştir.

Araştırma sırasında 18 mağdur ve 17 avukat olmak üzere toplam 37 kişiyle görüşülmüştür. Savcılığa yapılan yazılı şikayetlere, polis kayıtlarına, iddianamelere, duruşma tutanaklarına ve avukatlarca mahkemeye sunulan dilekçelere de kapsamlı olarak atıfta bulunmaktadır. Raporunda, polis şiddeti hakkında resmi suç duyurusunda bulunmuş kişilerin vakaları yer almaktadır ve bu nedenle benzer iddiaları olan, ancak suç duyurusunda bulunmak suretiyle kanuni yollara başvurmamış çok sayıda mağdurun vakaları kullanılmamıştır. Vakaların büyük çoğunluğu, Türkiye'nin 12 milyon nüfusla en büyük kenti olan İstanbul'dan derlenmiştir. İlerleyen aylarda bazı vakalar takip edilmeye devam edilecek ve bulgular Türkiye hükümetine açık mektup şeklinde yayınlanacaktır.

Araştırma sadece şehirlerde yapıldığı için raporda esas olarak polisin davranışıyla ilgili olaylara yer verilmiş, kırsal alanda kolluk görevi yapan jandarmayla ilgili vakalara nadiren atıfta bulunulmuştur. Raporunda, bazıları Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesi'ne bağlı Yabancı Misafirhanelerinde tutulan mülteci ve göçmenlerin durumuyla ilgili herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Bu konu, ayrı ve bağımsız bir araştırmayı hak etmektedir.

Tüm görüşmeler İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Türkçeyi iyi konuşan ve anlayan araştırmacısı tarafından yapılmıştır.

II. Giriş

Festus Okey 20 Ağustos 2007 tarihinde polis gözetimindeyken vurularak öldürüldü. Nijeryalı sığınmacı akşam saatlerinde yolda durdurularak üstü aranmış ve Beyoğlu İlçe Emniyet Müdürlüğü'nde gözaltına alınmıştı. Polisin güvenlik kamera kayıtlarında Festus Okey'in karakoldan içeri sokulduğu ve 15 dakika sonra yaralı olarak dışarı çıkarıldığı görülmektedir. Okey kaldırıldığı hastanede öldü. Ateş edildiğinde Festus Okey'le odada yalnız olan polis daha sonra Okey'in silahını almak için hamle ettiğini ve boğuşma sırasında silahın yanlışlıkla ateş aldığını iddia etti.

Olaydan sonraki saatlerde temel soruşturma usullerine uyma ve delilleri korumada polisin kusurları o kadar çok ki, olayın üstünü örtmek, Festus Okey'in ölümüyle ilgili hikayeyi yeniden kurgulamak ve yargı sürecini saptırmak için elbirliğiyle çalıştıkları sonucu çıkarmamak mümkün değil. Savcı, ceza muhakemesi kanununun gerektirdiği gibi olay yerine hemen çağrılmak yerine yaklaşık üç saat sonra çağrıldı. Olayla ilgili polis tutanağını imzalayan memurların arasında ise, olay sırasında Festus Okey'le odada yalnız olan ve daha sonra Okey'in öldürülmesiyle ilgili yargılanan polis de bulunuyordu. Böylece, yaralama olayına karışan kişiye aynı zamanda bu olayla ilgili polis soruşturmasını yürütme görevi verildi.¹

Daha sonra, mahkemede sanığın ve polis tanıkların verdikleri ifadede de görüldüğü üzere, Festus Okey'in olay sırasında üstünde bulunan ve olayla ilgili asli delil olan t-shirtle atlet, kaldırıldığı hastanede esrarengiz biçimde kayboldu. Bu giysilerin kaybolması çok anlamlı çünkü adli tıp incelemesinde kurşun deliklerinin etrafındaki yanık izleri sayesinde ateş etme mesafesi belirlenebilecekti. Bu olay, polisin ateşli silah kullandığı olaylardan sonra kaybolan bu tür ilk delil değil.² Okey'in giysilerinin kaybolmasıyla ilgili savcının yürüttüğü hazırlık soruşturması 28 Mart 2008'de tamamlandı ve eşyaları kimin kaybettiği belirlenemediği için takipsizlik kararı verildi.³

-
- 1 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün 3 Aralık 2007 tarihinde Çağdaş Hukukçular Derneği'nden (ÇHD) Taylan Tanay ve Naciye Demir'le yaptığı görüşme. Bu iki avukat ÇHD'nin davaya müdahil olması için mahkemeye dilekçe verdi ancak bu davada hiçbir avukatın maktul adına davaya müdahillik talebi kabul edilmedi (Bkz. Dipnot 5).
 - 2 İnsan Hakları İzleme Örgütü, polis ya da jandarmanın ateş açtığı daha en az üç başka olayda giysilerin kaybolması nedeniyle ateş mesafesinin belirlenemediği ve böylece olayla ilgili tam bir soruşturma yapılamadığı bilgisine sahip. Bu olaylar 28 Mayıs 2004 tarihinde Şiar Perinçek'in Adana'da vurularak öldürülmesi; 28 Eylül 2007 tarihinde Bülent Karataş'ın Tunceli'nin Hozat ilçesi yakınlarında öldürülmesi ve raporun 3. Bölümünde ele alınan İstanbul, Yenibosna'da Ferhat Gerçek'in belden aşağısının sakat kalmasına yol açan vurma olayı.
 - 3 Bu davada bir müdahil avukat olabilseydi savcının takipsizlik kararı avukata iletilecek ve avukat da, savcıya iletmekle sorumlu oldukları önemli bir delili kaybeden polisi (ve hastaneyi) aklayan bu kararı temyiz edebilecekti.

Sanığın da ifade ettiği gibi, olayla ilgili hiçbir kamera kaydı yoktu çünkü olay, karakolun kamera bulunmayan beşinci katındaki bir odada gerçekleşmişti.⁴ Bugüne kadar mahkeme olay yerini incelemek için ne karakola gitti ne de Okey’in vurulduğu odada kamera bulunup bulunmadığını tespit etmek için envanter kayıtlarını istedi. Bu da, aslında olayın görüntü kaydının olduğu, ancak kasten silindiğine dair şüphelere yol açmaktadır. Karakoldaki diğer tüm sorgu odalarında kamera bulunuyordu ve daha önce bir polis, olayı polis görüntülerinden izlediğini iddia etmişti. Mahkeme ayrıca ateş eden polisin elinden alınan swabda neden barut izine rastlanmadığını da sorgulamadı. Mahkeme bugüne kadar polisin el swabı alınmadan önce ellerini temizleyip temizlemediği sorusunu sormadı. Başlangıçta Asliye Ceza Mahkemesi’nde adam öldürmeyle başlayan dava, savcının suçlamayı cinayet olarak nitelmesiyle Ağır Ceza Mahkemesi’ne gönderildi.⁵

Türkiye’de kolluk kuvvetlerinin şiddete başvurusu ve bu tür iddiaların önemli ölçüde kusurlu yürütülmesi uzun süredir varolan, köklü sorunlardır. Genelde polis şiddeti olaylarının –kötü muameleden işkenceye ve ateş açmaya- adli kovuşturmayla uğrama oranları hala çok düşük. Festus Okey’in katil zanlısı yargılanıyor, ancak başka vakalarda savcılık işlemleri kaplumbağa hızıyla ilerlemekte, genellikle aylar, hatta yıllarca sürmekte ve sıklıkla da takipsizlik kararıyla sonuçlanmaktadır. Polisin kötü muamelesi ile ilgili delillerin tahrif ya da kayıp edildiği dava sayısı hala çok fazla, ama (televizyonda yayınlanan görüntüler gibi) polisin şiddet kullanarak müdahale ettiğine dair yeterli kanıtın olduğu durumlarda bile savcılar soruşturma başlatmayabilmektedir. Oysa insan hakları hukuku, herhangi bir kaynaktan kötü muameleyle dair inandırıcı bilgi geldiğinde soruşturma açılması gerektiğini açıkça belirtmektedir.⁶ Savcıların asayişli sağlama görevi yaparken görevi kötüye kullanan polis memurlarını görüntü kayıtlarından teşhis etmesi de oldukça zor. Çatışma teçhizatlarını kuşanmış ve yüzleri genellikle gaz maskesiyle örtülü olan polislerin üniformalarında ne sicil numaraları ne de kimliklerini belli edecek herhangi bir işaret bulunuyor. Bu uygulama haklı sebeplerle insan hakları kurumları tarafından şüphelileri koruduğu gerekçesiyle kınanmaktadır ve birçok Avrupa Konseyi üye ülkelerinde yasak bir uygulamadır.⁷ (Raporun sonraki bölümlerinde detaylı olarak anlatılan)1 Mayıs 2008’de yaşanan olaylardan sonra polislerin

4 Sanık polis memuru Cengiz Yıldız’ın 14 Şubat 2008 tarihinde Beyoğlu 4.Ağır Ceza Mahkemesinde görülen ve İnsan Hakları İzleme Örgütünden bir temsilcinin de katıldığı ilk duruşmada verdiği ifade. Sanık TCK’nın 83.maddesi uyarınca “ihmalî davranışla kasten öldürmek”ten yargılanıyor.

5 Bugüne dek kurban adına davaya müdahil olma çabaları başarısız oldu. Ayrıca Festus Okey’in ailesinden vekalet alma ve Nijerya Büyükelçiliği’nin davaya müdahil olması çabaları da sonuçsuz kaldı. Bunun sonucunda tanıkların ve sanığın çapraz sorgusu çok sınırlı olabildi ve soruşturmanın kusurlu yürütülmüş olmasıyla ilgili (polislin prosedürleri doğru yürütmemesi ve delilin –giysi- vakit geçirmeden savcıya teslim edilmemesi gibi) mahkemeye dilekçe sunma olasılığı ortadan kalktı.

6 Örneğin bkz, Avrupa İşkencenin ve İnsanlık dışı veya Onur kırıcı Ceza veya Muamelesinin Önlenmesi Komitesi (CPT), CPT Standartları: CPT’nin Genel Raporlarının ‘İçerik’ Bölümleri CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2006, s.82.

7 CPT standartları s.85. 2003 yılında Kuzey İrlanda Polis Ombudsmanı, Kuzey İrlanda Polis Departmanına tüm polis memurlarının kasklarında kimlik numaralarının sürekli görünür olmasını garantileyecek bir düzenleme yapılması için çağrıda bulunmuştur.

kimliklerini belirlemek için kasklarına numara yazılması gündeme geldi.⁸ Bu uygulama tüm polis birimlerinde derhal hayata geçirilmeli ve toplumsal olaylar sırasında polislerin kimlik numaralarının görünür olmasını zorunlu kılacak yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

Yargılamanın olması halinde davalar yıllarca sürmekte ve çok azı mahkumiyetle sonuçlanmaktadır. Bu tür suçlar için hala nadiren hapis cezası verilmekte ve verilen ceza suçun ağırlığıyla orantılı olmamaktadır. Adli kovuşturma bir yana, kötü muamele gibi suçlar için kolluk görevlileri hakkında verilen disiplin cezaları ise daha da az orandadır.

Cumhuriyet gazetesinin kıdemli muhabirlerinden Alper Turgut'un davası, bu raporda ele alınan diğer davaların aksine kapandı. Turgut'un adalet arayışı, polis şiddetinden şikayet söz konusu olduğunda Türk bürokrasisinin safları nasıl sıklaştırdığına çok iyi bir örnektir.

1 Mayıs 2008'de İstanbul'da göstericilere, sendikacılara, gazeteci ve başkalarına yönelik ağır polis şiddeti aslında geçen yılki 1 Mayıs'ın biraz daha şiddetli bir versiyonuydu. 1 Mayıs 2007'de en az sekiz gazeteci İstanbul sokaklarında yaşananları haber yapmaya çalışırken dövülmüştü. Alper Turgut'un başına gelenler son derece tipik bir olaydı. İfadesine göre, kendisine yaklaşmakta olan polise basın kartını gösterdiğinde polis "çok iyi" diyerek yüzüne biber spreyi sıkmış, testislerine tekme atmış ve copla vurmuş. İki gazeteci, Aynur Çolak ve Berat Günçikan bu olaya şahit oldu.⁹

Turgut'a göre bu muamele polisin, asttan üste, basına karşı hissettiği derin antipatinin bir göstergesi: "Hiyerarşik yapı gözönüne alındığında polisin üstlerinden emir almadan böyle davranması mümkün değil."¹⁰

Turgut derhal İstanbul Valisi, İstanbul Emniyet Müdürü, Çevik Kuvvet Şube Müdürü ve (kimliği belirsiz) sorumlu polis memurları hakkında, vücudunda kötü muamele izleri olduğunu belirtir bir tıbbi raporla birlikte savcılığa suç duyurusunda bulundu. On ay sonra tek bir polis hakkında bile ne adli ne idari herhangi bir soruşturma yürütülmeye gerek görülmediğini öğrendi.

-
- 8 Haziran 2008'de yapılan bir açıklamada polis kasklarına numara konulmasıyla ilgili bir pilot projeye başlandığı bildirildi. Her kaskın ön tarafında polisin birim, grup ve timini gösteren üç numara, arkasında da bölge numarası olacağı söylendi. Bu uygulama Sivas, Kayseri, Kocaeli ve Eskişehir'de başlamış olmasına rağmen, ancak İstanbul, Ankara, Diyarbakır, Van, Adana ve İzmir gibi illerde uygulandığında anlamlı olacaktır. Polis haberleri web sitesine (www.polis-haber.com) yazan memurların çoğu bu planla ilgili genellikle defansif ve saldırgan yorumlar yapmışlardır: bkz. "Kaska numara verilmesi polisi fena bozdu" <http://www.haberturk.com/haber.asp?id=94174&cat=110&dt=2008/08/29> (Erişim tarihi: 4 Eylül 2008). Ayrıca bkz. polis haberleri web sitesindeki tartışmalar. http://www.polis-haber.com/article_view.php?aid=23739 (Erişim tarihi: 4 Eylül 2008).
- 9 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Alper Turgut'la 25 Şubat 2008 tarihinde İstanbul'da yaptığı görüşme.
- 10 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Alper Turgut'la 25 Şubat 2008 tarihinde İstanbul'da yaptığı görüşme.

Memurların Yargılanması Hakkında Kanun'a göre, işkence ve kötü muamele suçları hariç kamu görevlilerinin görevi kötüye kullanması iddialarının soruşturulması izne tabidir.¹¹ Şikayete konu olan kişilerin üst düzey olmaları sebebiyle soruşturma izni Yargıtay'dan talep edildi. Yargıtay baş savcısı vali, emniyet müdürü ve çevik kuvvet müdürü hakkında adli soruşturma açılması talebini, görevi kötüye kullandıklarına dair yeterli delil olmadığı gerekçesiyle reddetti. İçişleri Bakanlığı müfettişleri, Turgut ve olayın iki görgü tanığının ifadelerini aldı. 10 Ocak 2008'de Alper Turgut kendisine saldıran kimliği belirsiz polisler hakkında da, İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün görüşü alınarak Valiliğin soruşturma izni vermediğini öğrendi. Bu karar beş ay önce, 27 Temmuz 2007'de alınmış ve kendisine bildirilmemişti. 12 Mart 2008'de İstanbul Başsavcısı, aralarında Alper Turgut'unun de bulunduğu 38 ayrı polisin kötü muamelesi ile ilgili şikayet hakkında takipsizlik kararı verdi. Kararın gerekçeleri arasında polisin orantısız güç kullandığını gösterir "yeterli, kesin ve ikna edici" kanıt bulunmaması da yer alıyordu.¹²

Ancak İstanbul 9.İdare Mahkemesi 21 Nisan 2008'de farklı bir karar verdi ve "(Alper Turgut'un) hiç şüphesiz güvenlik güçlerinin kötü muamelesine maruz kaldığı"nı söyleyerek, Turgut'un sembolik olarak talepte bulunduğu 1000 YTL tazminatın ödenmesine hükmetti.¹³

-
- 11 Yasa, işkence ve kötü muamele suçlarının izne tabi olmadan kovuşturulmasına olanak verecek şekilde değiştirildi ama uygulamada hala bazen izin istenmektedir. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına uyma yükümlülüğünün bir parçası olarak, ağır suçlarla itham edilen devlet görevlilerinin kovuşturulması için izin gerektiren her türlü düzenlemenin iptal edilmesi için çağrıda bulunmuştur.
 - 12 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün 26 Şubat 2008 tarihinde Cumhuriyet gazetesi avukatı Tora Pekin'le İstanbul'da yaptığı görüşme. Söz konusu belge İnsan hakları İzleme Örgütü'ne verilmiştir.
 - 13 Erol Önderoğlu, "İçişleri bakanlığı geçen yılki '1 Mayıs şiddeti'nden mahkum", Bianet, 16 Mayıs 2008 <http://www.bianet.org/bianet/kategori/bianet/107005/icisleri-bakanligi-gecen-yilki-1-mayis-siddetinden-mahkum> (Erişim tarihi: 1 Haziran 2008).

III. Polis Şiddetine karşı Hukuki Tedbirlerdeki İyileşmeler ve Aksamalar

Doğru Yoldaki Yasal Reformlar

AKP'nin "İşkenceye Sıfır Tolerans" taahhütü

Kasım 2002'de yapılan genel seçimlerden zaferle çıkan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) hükümeti "işkenceye sıfır tolerans" politikası ve insan haklarının korunmasına yönelik taahhüdünü defalarca dile getirdi. Geçmişte gözaltı ve sorgu sırasında şüphelilerin kötü muameleye uğramaması için daha etkin tedbirler alınması için girişimler oldu. Binlerce kolluk görevlisine insan hakları ve polislik görevi ile ilgili Avrupa Konseyi, Avrupa Komisyonu ve AB üye ülke polis kuvvetleriyle işbirliği içinde eğitim verildi.

Avrupa Birliği üyelik kriterlerini yerine getirmeyi hedefleyen AKP hükümeti ve selefi hükümet oldukça iddialı yasal reform programları yürüttü. İnsan haklarının korunmasına yönelik reformlar "Uyum yasaları" olarak bilinen ve farklı konularda çeşitli yasal değişiklikleri içeren bir dizi reform paketinde yer aldı. Ayrıca 2005 yılında yeni Türk Ceza Yasası ve Ceza Muhakemesi Kanunu yürürlüğe girdi.¹⁴

Aşağıda anılan reformlar, olumlu adımlar olarak nitelendirilebilir. Ancak ele aldıkları konular üzerindeki etkilerinin ne kadar olduğu konusu daha karmaşık: istisnai hükümler, yasal boşluklar ve temel meselelerde işin sonuna kadar takip edilmemesi hükümetin taahhütlerini boşa çıkarıyor.

Gözaltındakiler için yeni yasal koruyucu tedbirler

Tüm bu süreçteki kazanımlar arasında gözaltında tutulmaların korunmasıyla ilgili Ceza Muhakemesi Kanunu ve Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nde yer alan tedbirler de bulunuyor.¹⁵ Hakim önüne çıkarma ve suç insat etmeden önceki azami gözaltında tutulma sürelerinde ciddi indirimlere gidildi.¹⁶ Gözaltında tutulmaların derhal hukuki desteğe erişimine izin verildi ve baroların daha fazla kişiye adli yardım sağlamasına

14 5237 nolu yeni Türk Ceza Yasası ve 5271 nolu Ceza Muhakemesi Kanunu 1 Haziran 2005'te yürürlüğe girdi.

15 Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği 1 Haziran 2005 tarihli Resmi Gazete'de yayınlandı.

16 Serbest bırakma, kovuşturma başlayıncaya kadar serbest bırakma ya da hapisaneye transfer etme öncesindeki azami gözaltında tutma süreleri aşamalı olarak indirildi. Halen gözaltı süreleri normal suçlar için 24 saat, terörle mücadele yasası kapsamına giren suçlar ve organize suçlar içinse 48 saat (ilk 24 saatte hukuki yardıma erişime izin verilmeme olanağı var) ve çok sayıda kişinin gözaltına alındığı terör suçları ve organize suçlarda ise dört gün.

olanak tanındı (CMK M.150).¹⁷ Polislerin yakalanan kişiye haklarını söylemesi ve kişinin akrabalarına gözaltına alındığının vakit geçirmeksizin haber verilmesi şartı yasalaştırıldı. Diğer tedbirler arasında, yanında bir kolluk görevlisi bulunmadan tıbbi muayene hakkı, gözaltı öncesi, gözaltı süresini uzatma ve gözaltı sonrasında tıbbi rapor verilmesi ve tıbbi raporların doktor tarafından kapalı zarf içinde savcılığa gönderilmesi gibi değişiklikler yer alıyor. Ayrıca gözaltındaki kişiyi tıbbi muayene için doktora getiren kolluk görevlisinin sorgulamayı yapanla aynı olmaması şartı da getirildi. En önemlisi ise, yeni yasa şahısların resmi ifadelerinin mahkeme tarafından kabul edilebilmesi için, ifadesinin avukatı huzurunda vermiş olması şartını getiriyor. Hakim önünde tekrarlanmadığı ya da mahkemede yeminli ifade olarak verilmediği sürece, avukatı olmadan polise verilen ifadeler geçerli sayılmayacak.

Uygulanmayan tedbirler: İstanbul Protokolü

Verilen sözlere rağmen İstanbul Protokolü'nün (İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlıkdışı ya da Onur Kırıcı Muamele ya da Cezanın Etkin Soruşturulmasına yönelik İlkeler) hayata geçirilmesiyle ilgili çok az ilerleme kaydedildi.¹⁸ Örneğin Protokol'de temel hak olarak tanımlanan bağımsız tıbbi muayeneye erişim hakkı ve bağımsız tıbbi raporların mahkemece kabul edilmesi gibi ilkeler hala yasalarca tanınmıyor. İşkence gördüğü iddiası olan bir kişiyi tıbbi muayene etmeye yetkili sağlık kurumlarının tümü devlet denetimindeki resmi kurumlar. Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) ve Adli Tıp Uzmanları Derneği (ATUD) alternatif rapor hazırlama yöntemleri geliştirmiş olsa da, mahkemeler nadiren bu raporları kabul ediyor.

Yeni adli yardımın kapsamında daralma

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda adli yardım ile ilgili hükümler Aralık 2006'da değiştirilmişti. Bunun sebebi adli yardım sağlayan baroların yeterli kaynağı olmaması ve bu hizmeti sağlayacak bütçeyi alamamalarıydı. 2005'te yasa yürürlüğe girdiğinde, azami beş yıl ve üzeri hapis cezası öngören bir suç şüphesiyle gözaltına alınan kişiye otomatik olarak ücretsiz hukuki yardım sağlanıyordu. Şu anki değiştirilmiş halde ise, asgari beş yıl ve üstü hapis cezası öngören bir suç şüphesiyle yargılanan kişi ücretsiz hukuki yardımdan faydalanabiliyor.¹⁹ Bu değişiklik, beş yıldan az cezası olan hırsızlık gibi en yaygın işlenen suçlar nedeniyle gözaltına alınanların hukuki yardım desteğinden faydalanamaması anlamını taşıyor.

17 Çocuklar için zorunlu hukuki yardım 1992 yılında yürürlüğe girmişti.

18 İstanbul Protokolü'nün tam metni için bkz: http://www.ttb.org.tr/eweb/istanbul_prot/ist_protokolu.html (Erişim tarihi: 4 Eylül 2008).

19 Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 150/3. Maddesi, 5560 nolu yasanın 21.maddesiyle, 6 Aralık 2006 tarihinde değiştirildi.

Gözaltında, özellikle de sorgu sırasında avukata erişim, kötü muamelenin önlenmesi için en temel koruyucu tedbirlerden birisidir.²⁰ Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesi (CPT) yıllardır bu uygulamanın yasalaştırılması için Türkiye'ye çağrıda bulunmuş, düzenleme hayata geçirildiğinde de memnuniyetini dile getirmiştir.²¹ İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün görüştüğü avukatlar polis ve jandarma karakollarında tutulan kişilere hukuki danışmanlık sağlamanın, uygulamada kolluk görevlilerinin zora başvurmamasını ya da görevlerini kötüye kullanmasını veya gözaltındaki kişiye karşı görevlerini yerine getirmemesini önlediğini dile getirdiler. İşkence davalarında görev alan birçok avukat, yasadaki bu değişikliklerle, gözaltında tutulanların kötü muamele görmesini önleyecek önemli bir korumanın ortadan kalkmış olmasından duydukları kaygıyı ifade etmiştir.²² Bu değişikliklerle Türkiye insan hakları standartlarında kötü muamelenin önlenmesindeki temel haklardan birini yerine getirmemektedir.

İşkence ve kötü muamele cezalarında değişiklik

Yeni Türk Ceza Kanunu'nda kötü muameleyle ilgili üç ayrı madde bulunuyor: madde 94 işkence, madde 95 ağırlaşmış işkence ve madde 96 ise eziyet suçlarını tanımlıyor. Yeni yasaya göre, işkence bir kamu görevlisinin bir kişiye “insan onuruyla bağdaşmayan ve bedensel veya ruhsal yönden acı çekmesine, algılama veya irade yeteneğinin etkilenmesine, aşağılanmasına yol açacak davranışlar” olarak tanımlanmaktadır. Azami cezalar belirgin bir biçimde artırılmış durumda; 94. ve 95. Maddelere göre mağdurun çocuk, kendini savunamayacak kişi ya da hamile bir kadın olması ya da suçun cinsel taciz içermesi halinde cezada artış öngörülmüştür. Daha önce işkence suçu (ve asgari cezası sadece üç ay olan kötü muamele suçu) işlememiş olması koşuluyla asgari ceza 3 yıl hapis cezası olarak belirtilmiştir. Ağırlaşmış işkence suçuyla ilgili 95. Madde, bedenine gördüğü hasar, işkence sonucu meydana gelen kalıcı sağlık

-
- 20 CPT standartları s.6: “CPT, polis gözetimi altında tutulan bireylerin üç hakkına özellikle önem vermektedir: söz konusu kişinin gözaltı durumunu istediği bir üçüncü tarafa (aile ferdi, arkadaş, konsolosluk) bildirme hakkı, avukata erişim hakkı ve (polis yetkilileri tarafından çağırılan doktorun yaptığı tıbbi muayeneye ek olarak) istediği bir doktor tarafından tıbbi muayene hakkı. CPT'nin görüşüne göre bu haklar, söz konusu hukuki sistemde nasıl tanımlanırsa tanımlansın (yakalama, tutuklama, vs.) özgürlüğünden mahrum edilme durumunun başlangıcından itibaren uyulması gereken, gözaltındaki kişinin kötü muameleyle maruz kalmasını önleyecek üç temel koruyucu mekanizmadır...”.
- 21 CPT ayrıca polis/jandarma gözaltında tutulan kişilerin, yasayla garanti altına alındığı üzere, avukata erişim hakkının gözaltına alınma anından itibaren etkin biçimde kullanabilmesi için gereken tüm tedbirlerin alınması için çağrıda bulunmuştur (para 23). Avrupa İşkencenin ve İnsanlık dışı veya Onur kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi (CPT), “Avrupa İşkencenin ve İnsanlık dışı veya Onur kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi'nin (CPT) 7-14 Aralık 2005 tarihleri arasında Türkiye'ye yaptığı ziyaretle ilgili Türk Hükümetine Raporu” CPT/Inf (2006)30, Strazburg, 6 Eylül 2006, para 23.
- 22 Bu görüş, örneğin İzmirli bir avukat olan Nalan Erkem tarafından dile getirilmiştir: 5 Nisan 2008 tarihinde İstanbul'da İnsan Hakları İzleme Örgütü'yle yaptığı görüşme. Nalan Erkem 2001 yılında İzmir Barosu'na kurulmuş ve yeni yönetim tarafından 2004 yılında dağıtılmış olan İşkencenin Önlenmesi Çalışma Grubunun kurucu üyelerindedir. Grup işkence mağdurlarına hukuki destek sağlıyor, işkencenin teşhisi, tanınması ve belgelenmesi ile ilgili öncü ve etkin çalışmalar yürütüyor, mağdurlarla iletişim kurabilmek için teknikler geliştiriyor ve cezasızlıkla mücadele için tüm yasal yolların etkin biçimde kullanılmasını gerektiğini savunuyordu.

sorunlarıyla orantılı olarak ceza artırımlarını belirler ve ceza, işkence sonucu ölüm durumunda müebbet hapse kadar çıkabilir.

Eziyet suçu ise (Madde 96) “bir kimse tarafından, bir başka kimsenin eziyet çekmesine yol açacak davranışlar” olarak nitelendirilmiş ve bu ifadeyle kamu görevlilerine uygulanabilirliği net bir dille ifade edilmemiştir. “Eziyet” suçu için iki ila beş yıl olan hapis cezası, mağdurun çocuk, kendini savunamayacak kişi, hamile kadın ya da bir akraba olması durumunda ise üç ila sekiz yıldır.

Davaların uzun sürmesinin olumsuz etkilerini azaltmak ya da sona erdirmek için de bazı çabalar gösterilmesine karşın bunların tamamı kalıcı olamamıştır. Geçmişte birçok işkence kovuşturması çok uzun sürmüş ve nihayet zaman aşımına uğramıştı. İşkence davalarının sanık ve avukatları, mahkumiyeti engellemek amacıyla davayı zaman aşımına uğratmak için her türlü olanağı kullanmaktaydı. Yeni Ceza Kanunu işkence suçları için zaman aşımını 15 yıla, ağırlaşmış işkence için 20 ve 30 yıla çıkardı (95/2 için 20, 95/4 için 30). Ancak, işkence suçu için zaman aşımının geçerli olması, sebebi ne olursa olsun, BM İşkenceye Karşı Komite’ye taraf olan Türkiye’nin yükümlülüklerine aykırıdır.²³ BM İşkenceye Karşı Komite, “işkence fiillerinin ağırlığı nedeniyle, Komite işkence fiillerinin herhangi bir zaman aşımına konu olamayacağı”nı belirtmiştir.²⁴ Türkiye işkence suçları için zaman aşımını kaldırmalıdır.

2003 yılında yapılan bir reforma göre, işkence ya da kötü muamele davalarında duruşmalar arasında en fazla 30 gün olmalıdır.²⁵ Ne var ki, bazı mahkemelerin bunu – herşeyden önce çok ağır olan dosya yükü nedeniyle- uygulamasının çok güç olduğunu görüldüğü bildirilerek 2005 yılında Ceza Muhakemesi Kanunu’ndan çıkarılmıştır. Bunun sonucunda duruşmalar arasındaki süreler uzayabilmekte ve davanın mahkumiyetle sonuçlanması mümkün olmayabilmektedir.

Yeni cezaların hafifletici sebeplerle zayıflatılması

Bu raporda yer alan bazı polis şiddeti vakaları Türk Ceza Kanunu’nun 94. Maddesi’ndeki işkence tanımına uygun olabilir. Ancak kovuşturmalara bakıldığında, savcıların 94. Madde yerine TCK’nın “kasten yaralama”yla ilgili 86. Maddesini uygulamayı yeğlediği görülmektedir. “Kasten yaralama” fiilinin bir kamu görevlisi tarafından işlenmesi durumunda ceza ağırlştırılır – standart olan bir ila üç yıl %50 artırılarak 1.5 - 4.5 arası hapis cezası. (TCK’nın

23 İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Onur Kırıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşme, 10 Aralık 1984 tarihli 39/46 nolu Genel Kurul kararı, 26 Haziran 1987’de yürürlüğe girdi ve Türkiye 2 Ağustos 1988 tarihinde onayladı.

24 İşkenceye Karşı Komite’nin Danimarka ile ilgili karar ve tavsiyeleri, CAT/C/DNK/CO/5, 16 Temmuz 2007, para.11

25 Bu hüküm, 7 Ağustos 2003’te yürürlüğe giren ve çeşitli yasalarda değişiklik öngören “Yedinci Uyum Paketi”nde (4963 nolu kanun) yer almıştır.

256. Maddesi kamu görevlilerinin aşırı güç kullanmasını da cezai fiil olarak görür. Bu madde göstericilere müdahale edilmesi olaylarında kullanılabilir ve “kasten yaralama” suçunda uygulanan ceza artırımı geçerlidir.) “Ağırlaşmış yaralama” fiiliyle ilgili 87. Madde bedende oluşan hasar, kalıcı zarar ve sağlığın bozulması ve ölüm durumlarında cezayı durumun ağırlığına göre iki ya da üç misli arttırılmasını öngörür.

86. Maddeyle ilgili ciddi sorun, bu maddeyle yargılanıp asgari ceza olan 1,5 yıl hapis cezası verilen bir kamu görevlisinin, iki yıldan daha düşük hapis cezalarının tümünde uygulanabilen cezai ertelemeden (TCK madde 51) faydalanabilecek olmasıdır. Bu da, bazı kamu görevlilerinin mahkumiyet kararı çıkmış olsa bile işkence ve kötü muameleden aldıkları hapis cezalarını yatmaktan kurtulabilmesine olanak sağlayacaktır. Geçmişte mahkumiyet almış az sayıda memur da sıklıkla bu ceza ertelemesinden faydalanmıştır.

Madde 94'ten (işkence) kaç dava açıldığını tespit etmek için mahkeme kayıtlarını incelemek, bu raporla ilgili araştırmanın kapsamı dışındaydı. Ancak araştırma sırasında görüşülen avukatlardan hiçbirinin böyle bir dava hatırlamaması oldukça çarpıcıydı. İşkence ve kötü muameleyle ilgili şikayet, kovuşturma ve mahkumiyetlerle ilgili istatistiki bilgi talep eden bir meclis soru önergesine 11 Ağustos 2008'de Adalet Bakanı Mehmet Ali Şahin 2006-2007 yıllarına ait rakamlarla yanıt verdi.²⁶ Bakan Şahin'in verdiği rakamlara göre 2006 yılında 3,962 kişi, 5,256'sı polis memuru olmak üzere toplam 6,018 güvenlik mensubu hakkında şikayette bulunmuştur. İşkence ve kötü muameleden 135, aşırı güç kullanımından (Madde 256) ise 396 kişi hakkında dava açılmıştır. 2007 yılında ise 4,719 kişi, 6,023'ü polis 6,735 güvenlik mensubu hakkında şikayette bulunmuş, işkenceden (94 ve 95. Maddeler) 108, aşırı güç kullanımından (Madde 256) ise 784 görevli hakkında kovuşturma başlatılmıştır. 2007 yılında şikayette bulunanların sayısı artmış ve bir önceki yıla oranla haklarında aşırı güç kullanımından (madde 256) kovuşturma başlatılan memur sayısı ikiye katlanmıştır.²⁷ İstatistiklerde, bu şikayetler arasında “kasten yaralama” (Madde 86) suçundan dava açılmış olup olmadığı ve varsa kaç tane olduğu yer almamaktadır.

İşkenceyle mücadele arttı ama hala eksikler var

Bakanlıklar yeni yasaların belli noktaları ve bunların nasıl uygulanacaklarıyla ilgili bir çok genelge yayınladı. Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Müdürlüğü'nün hakim ve savcılar için yayınladığı bir dizi genelgede işkence ve kötü muameleyle mücadelenin önemi vurgulanarak

26 Ayla Akat Ata'nın Adalet Bakanı'na yönelttiği işkence ve kötü muamele istatistikleriyle ilgili meclis soru önergesinin tam metni için: <http://www2.tbmm.gov.tr/d23/7/7-2887s.pdf> (Erişim tarihi: 9 Eylül 2008).

27 Verilen istatistiklerin ayrıntılı dökümü için Sabah gazetesinde çıkan haber: “İşkence gören artık susup oturmuyor”: <http://www.sabah.com.tr/2008/08/11/haber,705723799E6C4CA4B6417820BC793A39.html> (Erişim tarihi: 29 Eylül 2008).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında vurgulanan eksiklikler ve ulusal ve uluslararası yasaların gereklerinin altı çizilmiştir. Genelelerde, polisin görev suçlarıyla ilgili yürütülen adli soruşturmaların hızlı ve etkin bir biçimde yapılması ve kovuşturmayaya gerek olmadığına dair kararların gerçeklerin yeterince araştırılmasından sonra verilmesi; otopsi raporlarıyla diğer adli tıp raporları arasındaki uyumsuzluklara dikkat edilmesi ve işkence ve kötü muamele soruşturmalarının güvenlik güçleri yerine başsavcı veya onun atadığı görevlilerce yürütülmesi gerektiği vurgulanmaktadır.²⁸

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda savcılık emri altında olan ve yalnızca adli soruşturmaları yürütmekle görevli bir "adli kolluk" kurumundan söz edilse de, bu konuda çok fazla yol alınamamıştır. Adalet ve İçişleri Bakanlığı genelgelerine bakıldığında, adli kolluğun kime raporlama yapması gerektiği ve Emniyet Müdürlüğü'nün bir bölümü olmasına rağmen savcının emrinde çalışacak olan bu birimin nasıl konumlandırılacağı konularında anlaşmazlık olduğu görülmektedir.²⁹

Polisin kötü muamelesine dair iddialar söz konusu olduğunda hızlı, bağımsız tarafsız ve kapsamlı bir soruşturma yürütecek bağımsız bir birimin olmaması cezasızlıkla mücadelede önemli bir eksikliklerdir. Diğer tüm devletler gibi Türkiye de başta kötü muamele olmak üzere polisin suç işlediğine dair mesnetli iddialar hakkında etkin soruşturma yürütmekle yükümlüdür. Soruşturma sonucunda anılan fiilden sorumlu olan kişi ya da kişilerin tespit edilmesini ve yargılanmalarını sağlamalıdır. Ne var ki Türkiye'de yürürlükte olan sistemin geçmişine bakıldığında soruşturmalar ve kovuşturma iznine dair kararı verecek olan yetkili mercilerin bağımsız birimler olmadığı görülmektedir (Bkz: "Kamu görevlilerinin kovuşturulmasına karşı hukuki koruma" başlıklı bölüm). Yapılan değişikliklere rağmen hala son derece güvenilir olmayan bu sistem, Türkiye'nin yasal yükümlülükleriyle uyumsuzdur. Son dönemlerde Türkiye'de etkin soruşturma yapma yetkisine sahip bağımsız bir polis şikayet mekanizmasının kurulmasına dair tartışmalar başlamıştır. Bu tür bir mekanizma uluslararası insan hakları standartlarını temel almalı ve diğer ülkelerde yapılan polis reformları sonucu ortaya çıkan en iyi uygulamaları örnek almalıdır.³⁰

28 1 Ocak 2006'dan bu yana yayınladığı genelgelerin tamamı için <http://www.adalet.gov.tr/duyurular/genelgeler/genelgeler.html> (Erişim tarihi: 11 Mart 2008).

29 Bkz. İçişleri Bakanlığı'nın 2005/115 numaralı ve İçişleri Bakanlığı'nın 98 numaralı genelgeleri.

30 Konuyla ilgili önemli bir örnek Kuzey İrlanda Polislik Görevleriyle ilgili Bağımsız Komisyonu'nun çalışmaları olabilir. Komisyon insan haklarına dayalı sorumluluk modellerini incelemiş ve birçok ülkede polis reformu için rehber olarak kullanılmıştır. Bkz. Yeni bir Başlangıç: Kuzey İrlanda'da Polislik-Kuzey İrlanda Polislik Göreviyle ilgili Bağımsız Komisyon Raporu (Patten Raporu). Belfast: Kuzey İrlanda Polislik Göreviyle ilgili Bağımsız Komisyonu; 9 Eylül 1999.

İzleme Mekanizmaları

Teoride gözaltı kayıtları ve gözaltı merkezleri kamu savcılarınca denetlenmektedir ama bu ziyaretlere dair raporlar kamuya açık değildir ve ziyaret sonrası herhangi bir açıklama yapılmamaktadır.³¹

Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı'na bağlı il ve ilçe insan hakları kurullarının da gözaltı yerlerini denetleme sorumluluğu ve gözaltı yerlerine haberli ve habersiz ziyaret etme yetkileri vardır.³² Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı'nın, aynı zamanda insan haklarından sorumlu devlet bakanı olan Başbakan Yardımcısı Cemil Çiçek imzalı 24 Mart 2008 tarihli genelgesinde de bu konu vurgulanmıştır. 2008 genelgesinde ayrıca insan hakları konusunda çalışan sivil toplum kuruluşlarına kurul üyeliği için kolaylık gösterilmesi, valilik ve kaymakamlıkların her türlü idari ve gereken desteği sağlamaları gerektiği belirtilmiştir (genelgede bütçeyle ilgili herhangi bir atıf yoktur). Halen bazı insan hakları örgütleri üyelik çağrısına icabet edip etmeme konusunu tartışmaktadır. Belli başlı insan hakları örgütleri hala vali yardımcısının kurul başkanı olmasının bu kurulların bağımsız olmadığını bir göstergesi olduğunu ve etkin bir işlev görmesinin önünde önemli bir engel oluşturduğunu düşünmektedir.³³

Daha 1999 yılında BM İşkence Özel Raportörü Türkiye hükümetine: “toplumun saygın bireylerinden, hukuk ve tıp alanlardaki meslek örgütlerinin temsilcilerinden, insan hakları örgütlerinin seçtiği kişilerden oluşan ve kişilerin özgürlüklerinden mahrum bırakıldıkları her türlü kapatılma yerini ziyaret giderek kamuoyuna açıklama yapacak bağımsız bir kuruluşun oluşumuna olanak tanıyan bir sistemin en kısa zamanda kurulması” tavsiyesinde bulunmuştu.³⁴ Bu yapı o günden bugüne henüz kurulmamıştır. Ancak Türkiye Eylül 2005'te, kapatılma yerlerini ziyaret etme yetkisine sahip ulusal bağımsız denetim mekanizmasının

31 Savcıların sık olmayan ziyaretlerinin “çoğunlukla gözaltı kayıtlarını incelemek ve tesisi hızlıca dolaşmaktan ibaret” olduğunu söyleyen Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesi “Kolluk tesislerinin yerinde kontrolünün daha kapsamlı yapılması gerektiğini” söyledi. Avrupa İşkencenin ve İnsanlık dışı veya Onur kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi (CPT), “Avrupa İşkencenin ve İnsanlık dışı veya Onur kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi'nin (CPT) 16-29 Mart 2004 tarihleri arasında Türkiye'yi ziyareti hakkındaki Türk Hükümetine Raporu,” CPT/Inf(2005) 18, Strazburg, 8 Aralık 2005, <http://www.cpt.coe.int/documents/tur/2005-18-inf-eng.pdf> (Erişim tarihi: 19 Ağustos 2008), para 21.

32 Bkz. İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik, 23 Kasım 2003.

33 Avrupa İşkencenin ve İnsanlık dışı veya Onur kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi (CPT) İnsan Hakları Kurullarının uyguladığı izleme prosedürünün daha sağlam olması gerektiğini ifade etmiştir. Bkz CPT/Inf (2001) 25/59; CPT/Inf (2002) 8 para.49; CPT/Inf (2004) 16, para. 40; CPT/Inf (2005) 18, para. 21. Kurulların izleme rolleriyle ilgili daha eski tartışmalar için bkz. “Türkiye: Polis ve Jandarma Karakollarının Bağımsız Denetimine Doğru İlk Adımlar”, 6 Mart 2006, <http://hrw.org/backgrounders/eca/turkey0306/>.

34 Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi, İşkence Özel Raportörünün 1998 Türkiye ziyareti hakkındaki Raporu, E/CN.4/1999/61, 113(I), 27 Ocak 1999. Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesi de 1999 yılından beri Türkiye'ye etkin bağımsız denetimlerin yapılması için çağrıda bulunmaktadır. CPT Türkiye'ye defalarca şu çağrını yapmıştır: “Etkin şikayet ve denetim usulleri, hapisanelerde kötü muamelenin olmaması için temel koruyucu tedbirlerdir. CPT, tesisi denetleme, mahpuslarla başbaşa görüşme ve şikayetleri alma (ve gerektiğinde harekete geçme) yetkisiyle donatılmış bağımsız bir organın hapisane tesislerini düzenli olarak ziyaret etmesine özel bir önem atfetmektedir.” CPT/Inf (2005) 18, para. 92. Ayrıca bkz. CPT/inf (99) 2, para. 164; CPT/Inf (2001) 25, para. 53; CPT/Inf (2002) 8, para. 122.

kurulmasını öngören İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlıkdışı ya da Onur Kırıcı Muamele ya da Cezaya karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolünü imzalamıştır. Türkiye'deki insan hakları STKları Türkiye'nin Seçmeli Protokolü onaylaması ve bağımsız organlarca yapılacak bir denetim mekanizmasının kurulması için kampanya yapmaya devam etmektedir.³⁵

Yolundan Sapan Yasal Reformlar

Yukarıda sözü edilen reformların uygulamadaki iyi ve kötü etkilerinin yanı sıra, insan hakları korumasının güçlendirilmesinin gidişatında bir takım gerilemeler görüldü.

Değiştirilen Terörle Mücadele Yasası'ndaki sorunlu maddeler.

Hukuki desteğe hemen erişim hakkının kalkması.

Haziran 2006'da Terörle Mücadele Yasası'nda (3713 nolu kanun) değişiklik yapıldı.³⁶ Bu değişikliklerden bazıları işkenceyle mücadelede elde edilen kazanımların geri alınmasına yol açtı. Yasa değişikliği sonucunda, yakalanan kişinin ilk andan itibaren hukuki desteğe erişim hakkı savcının talebi ve hakim kararıyla 24 saat ertelenebilir hale geldi (madde 10/b). Bu maddenin yürürlüğe girmesinden bu yana, halen standart bir uygulama haline gelmiş olmasa da, terör suçları işlediği şüphesiyle yakalanan kişilerden bazıları ilk 24 saatte avukatla görüşme hakkını kullanamadı.

Hukuki desteğe derhal erişim hakkı Türkiye'deki reform sürecinin en önemli kazanımlarından biri olmuş ve Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer almıştır (Madde 149). Polis gözaltında işkence ve kötü muamele iddialarının yaygın olduğu ve terör suçları zanlılarının ne kadar adil yargılanabileceklerine dair ciddi kaygı duyulan bir ülke için, böyle bir maddeyle incommunicado (tecrit) gözaltının etkin olarak sona erdirilmiş olması önemli bir gelişmedir. Terör suçları şüphesiyle alıkonanların hukuki desteğe hemen erişebilmesinin kısıtlanması, bu alandaki iyileştirmeyi ciddi olarak kısıtlayacaktır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi polis sorgusunun ilk aşamasında avukata erişim hakkının, gözaltına alınan kişilerin haklarını garanti altına alacak önemli bir unsur olduğunu belirtmiştir. Bu, özellikle terör suçları kovuşturmaları gibi konularda çok hassas bir durum. Mahkeme, gözaltının ilk anlarında avukata erişime izin

35 Hem Türkiye İnsan Hakları Vakfı hem de Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı Türkiye'nin Seçmeli Protokolü onaylaması için aktif kampanya yürütmektedir. Çeşitli insan hakları örgütleri ve meslek örgütlerinden oluşan İzmir Bağımsız Cezaevi İzleme Grubu da hapisaneleri ziyaret etme hakkı için çalışmaktadır.

36 Değişiklikler 18 Temmuz 2006 tarihinde 5532 Nolu "Terörle Mücadele Kanununda değişiklik yapılmasına dair kanun"un Resmi Gazete'de yayınlanmasıyla yürürlüğe girmiştir.

verilmemesinin, “bu kısıtlamanın gerekçesi ne olursa olsun” zanlının haklarına geri dönülmez biçimde zarar verdiğine ve adil yargılanma hakkıyla bağdaşmayacağına hükmetmiştir.³⁷

Ölümcül güç kullanma yetkisinde yer almayan önemli sınırlamalar

Değiştirilen Terörle Mücadele Yasası’ndaki diğer önemli olumsuz değişiklikler arasında ölümcül güç kullanma yetkisiyle ilgili maddeler de bulunuyor. Yasada, terör örgütlerine yönelik operasyonlarda, "teslim ol" emrine itaat edilmemesi veya silah kullanmaya teşebbüs edilmesi halinde kolluk görevlilerinin, “tehlikeyi etkisiz kılabilecek ölçü ve orantıda, doğrudan ve duraksamadan hedefe karşı silah kullanmaya yetkili” olduğu ifade edilmektedir. Bu düzenlemenin yasaya konması, daha önce Terörle Mücadele Kanunu’nda yer alan, ancak Anayasa Mahkemesi’nin 1999 yılında “düzenlemenin yaşama hakkını ihlal ettiği” kararıyla³⁸ kaldırılan maddenin, ifadede ufak bir değişiklik yapılarak geri getirilmesi demektir. Ölümcül güç kullanımının ön şartı olan zorunluluk ve orantılılık ve sadece “yaşamsal tehlike söz konusu olduğunda” kullanılabilir olmasına dair herhangi bir açıklamanın düzenlemede yer almaması nedeniyle, değiştirilmiş Terörle Mücadele Kanunu bu konularla ilgili uluslararası standartlara uymamaktadır.³⁹ Bu yasaı örnek alan yeni Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu’nda da benzer bir ifade bulunmaktadır. (bkz. Bir sonraki paragraf)

Değiştirilen Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu

Haziran 2007’de, oldukça eski bir yasa olan Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu (2559 nolu kanun) değiştirildi ve aile mecliste onaylanarak yürürlüğe girdi.⁴⁰ Yasal değişikliğin gerekçesinde esas olarak güvenlik tehditlerini ve kriminal suçları önlemek amacıyla önleyici tedbirlerin alınabilmesi için polisin yetkilerinin genişletilmesi gerektiği öne çıkarılmıştı. Bu gerekçenin ardından, yasada daha önce yapılmış olan reformlarda, suç işlendikten sonraki soruşturma yetkilerine ağırlık verildiği ve önleyici tedbirlere herhangi bir vurgu yapılmadığı eleştirisi getirilmişti. Polis yetkilerini sözü edilen daha fazla önleyici yetkiyi kapsayacak şekilde genişletme tavsiyesi, “Avrupa ve diğer gelişmiş ülkelerde”de benzer girişimler olduğu ve AB

37 Murray v Birleşik Krallık, 8 Şubat 1996 tarihli karar, 1996-I Raporları, para. 66. Mahkeme, terörle mücadele yasası uyarınca gözaltına alınan şüphelinin, tutulmasının ilk 48 saatinde avukatla görüşme hakkından mahrum bırakılmasına izin veren bir maddenin adil yargılanma hakkıyla bağdaşmadığına hükmetmiştir.

38 Bkz. T.C. Anayasa Mahkemesi kararı, 1996/68E; 1999/1 K (nihai karar).

39 Bu standartlardan bazıları: 27 Ağustos-7Eylül 1990 tarihleri arasında Havana’da düzenlenen Sekizinci BM Suçun Önlenmesi ve Suçlulara yönelik Muamele hakkında Birleşmiş Milletler Kongresi’nde kabul edilen Kolluk Görevlilerinin Kuvvet ve Ateşli Silah Kullanması Hakkında Temel İlkeler, U.N. Doc. A/CONF.144/28/Rev.1 at 112 (1990), özellikle ilke 9; ve 17 Aralık 1979’da kabul edilen Birleşmiş Milletler Kolluk Görevlileri Davranış Kuralları, G.A. res. 34/169, annex, 34 U.N. GAOR Supp. (No. 46) at 186, U.N. Doc. A/34/46 (1979). Yargısız, kısa yoldan ve keyfi infazlar Özel Raportörü’nün ara raporunda da belirttiği gibi, “Temel İlkelerin 9. İlkesi bağlayıcı uluslararası hukukun bir yansımasıdır”, Doc. A/61/311, 5 Eylül 2006, para. 35. Ayrıca bkz. Terörle mücadelede insan hakları ve temel özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesine dair Özel Raportörün raporu, Doc. A/HRC/4/26, 29 Ocak 2007, para. 77.

40 Değişiklikler 5681 Nolu Polis Vazife ve Salahiyet Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un 2 Haziran 2007’de TBMM’de Kabul edilmesi ve 14 Haziran 2007’de Resmi Gazete’de yayınlanmasıyla yürürlüğe girdi.

standartlarıyla uyumlaştırma amacı taşıdığı ifadesiyle sunuldu.⁴¹ Değiştirilen yasada ilk kez polise kimlik kontrolü yapma, parmak izi ve fotoğraf veri bankası kurma ve kamusal alanlarda önleyici arama yapma yetkileri verildi. Gecikmenin sorun yaratacağı durumlarda arama işleminin hakim iznine gerek olmadan yapılmasına izin verildi.⁴² Her ne kadar durdurup arama yetkisi polis tarafından kullanılıyorsa da, bu hükümler ilk kez polis yasasında resmen yazılı hale geldi.

Yasaya güç ve ölümcül güç kullanımıyla ilgili maddeler de eklendi.

Değiştirilen yasa, içinde polisin yetkilerini hangi şartlar altında kullanabileceğine dair yeterince kısıtlama bulunmadığı ve bu yetkiler kullanıldığında adli incelemeye tabi tutulma garantisizliği için Türkiye'deki insan hakları grupları tarafından yoğun biçimde eleştirildi.⁴³ Meclis Adalet Komisyonu 27-28 Mayıs 2007'de yasa değişikliği tasarısını inceleyip bazı değişiklikler önerdiği zaman beş komisyon üyesi yasaya tümünden itiraz etti. İtiraz sebepleri olarak polise yetkilerinden bazılarının geri verilmesiyle “yargının yetkilerinin kısmen bypass edildiğini”, “Anayasadaki hukukun devleti olma niteliğinin örselendiğini” ifade ettiler. “Ülkede asayişe yönelik ciddi sorunların olduğunu” kabul etmelerine karşın, yasa önerisi ile ilgili şu değerlendirmeyi yaptılar: “Anayasamızdan kaynaklanan temel hak ve özgürlükler ile asayiş tedbirlerini alacak kurumlar arasında bulunması gereken hassas dengeler altüst olacaktır.”⁴⁴

Polisin kötü muamele yaptığı ve görevini kötüye kullandığına dair sürekli şikayetin olduğu bir durumda, adli inceleme yürütüleceğine dair tedbirler konmadan, yeni yasayla polisin durdurma ve kimlik sorma yetkisinin artırılmış olması kaygı vericidir. Geçtiğimiz 15 ay içinde

-
- 41 Bkz. “TBMM Sivas Milletvekili Selami Uzun ve 3 Milletvekilinin; Polis Vazife ve Salahiyet Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi ve Adalet Komisyonu Raporu” Genel Gerekçe bölümü, 2/1037: http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/kanun_teklifi_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=54050 (Erişim tarihi: 3 Mart 2008).
- 42 Hükümler 5681 nolu yasanın 1. Maddesi'nde yer aldı ve 14 Temmuz 1934 tarihli 2559 nolu Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu'nun 4/A maddesine eklendi.
- 43 Yasayla ilgili bazı raporlar için: İnsan Hakları Gündemi Derneği, “Demokrasilerde Hak ve Özgürlükler Keyfiyete Brakılamaz! İHGD: 5681 PSVK Değerlendirmesi”, 18 Haziran 2007: <http://www.rightsagenda.org/main.php?id=204> (Erişim tarihi: 5 Eylül 2008), ve “Polisin Aşırı Güç Kullanımı: Önlenebilir Bir Felaket”, yeni yasanın çıkmış olmasıyla bağlantılandırılan 13 olayın listelendiği İHGD basın açıklaması, 28 Kasım 2007: <http://www.rightsagenda.org/main.php?id=249> (Erişim Tarihi: 5 Eylül 2008). Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın web sitesinde yer alan ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi ekibinin yeni yasayla ilgili hazırladığı 18 Ağustos 2007 tarihli eleştirel ve daha uzun bir yorum yer almaktadır: http://www.tihv.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=1332&Itemid=36. Ayrıca 28 Eylül 2007 tarihli açıklamada İzmir'de işkence ve kötü muamele olaylarının artmasıyla yeni yasa arasındaki bağlantı kurulmaktadır: http://www.tihv.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=1363&Itemid=31 (her iki sayfa için erişim tarihi: 18 Ağustos 2008). İnsan Hakları Derneği, Helsinki Yurttaşlar Derneği, Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi ve Mazlum-Der'den oluşan İnsan Hakları Ortak Platformu da milletvekillerine yeni yasayla ilgili kaygılarını ilettiler – bkz. http://ihop.org.tr/index2.php?option=com_content&task=view&id=92&pop=1&page=0&Itemid=1 (Erişim tarihi: 12 Şubat 2008).
- 44 Bkz. “Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu'nun değiştirilmesi hakkında kanun tasarısına ilişkin Adalet Komisyonu Raporu'na eklenen Karşı Oy Yazısı 2/1037, May 29, 2007, http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/kanun_teklifi_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=54050 (Erişim tarihi: 3 Mart 2008).

polisin kötü muamele yaptığına yönelik iddiaların bazıları, değiştirilmiş yasanın 4/A maddesi uyarınca yapılan rutin kimlik kontrolleri sırasında gerçekleşmiştir. (ayrıntılı vaka örnekleri için Bölüm VI'ya bakın).

Yeni polis yasasına, Terörle Mücadele Kanunu'ndaki silah kullanma yetkisiyle ilgili sorunlu madde de öz olarak eklenmiştir. Bu kanundaki “zor ve silah kullanma”yla ilgili madde de, ölümcül güç kullanımının son çare olarak ve yalnızca hayati tehlike söz konusu olduğunda kullanılması gerektiğine dair uluslararası standartlarda yer alan ön koşulu barındırmamaktadır. Yeni yasa “kademeli olarak artan nispette bedeni kuvvet, maddi güç (kelepçe, cop, göz yaşartıcı gaz, vs.) ve kanuni şartları elverdiğinde silah kullanma” yetkisi sağlıyor. Yasa, polise meşru müdafaa için, “bedeni kuvvet ve maddi güç kullanarak etkisiz hale getiremediği direniş karşısında, bu direnişi kırmak amacıyla ve kırarak ölçüde” ve “hakkında tutuklama, gözaltına alma, zorla getirme kararı veya yakalama emri verilmiş olan kişilerin ya da suçüstü halinde şüphelinin yakalanmasını sağlamak amacıyla ve sağlayacak ölçüde” silah kullanma izni vermektedir. Yukarıda belirtilen son şartla ilgili olarak yasa, ateş etmeden önce “dur” çağrısında bulunulması gerektiğini şart koşmaktadır. Polis “uyarı amacıyla” ateş edebilir ve kişi uyarıyı dikkate almayıp kaçmaya kalkırsa “kişinin yakalanmasını sağlamak amacıyla ve sağlayacak ölçüde silahla ateş edebilir.” “Duraksamadan” silah kullanılmasına, ancak (şüphelinin) polise silahlı mukavemet etmesi durumunda “karşı saldırı tehlikesini etkisiz kılmak için” izin verilmektedir.⁴⁵

Bu kanun değişikliğinin ardından, (ağırlıklı olarak İstanbul'da gerçekleşen) çok sayıda polis şiddeti haberi yağmaya başladı ve bunlar medyada büyük yer aldı.⁴⁶ 2 Aralık tarihinde İçişleri Bakanı tüm emniyet müdürlüklerine bir genelge göndererek polislin yeni polis yasasında yer alan görevleri insan haklarını kısıtlamayacak ve zarar vermeyecek şekilde ifa etmesi gerektiğini ve yetkilerini kötü kullananlara müsamaha gösterilmeyeceğini belirtti.⁴⁷

Devlet görevlilerinin kovuşturulmasına karşı hukuki koruma

Türk hukukunda uzun yıllardır var olan kamu çalışanlarının yargılanması hakkındaki özel usuller ihlalcileri kovuşturmaya uğramaktan ve hesap vermekten korumaya yaradı. 1914 tarihli memurların yargılanmasını düzenleyen orijinal kanuna göre, bir kamu çalışanı hakkında

45 2559 nolu kanunun 16.Maddesi olan “Zor ve silah kullanma” 5681 nolu yasanın 4.maddesi ile değiştirildi.

46 Haberlerden bazıları, “Polis şiddeti son bulmalı” başlıklı baş yazı, *Milliyet* (İstanbul), 28 Kasım 2007, <http://www.milliyet.com.tr/2007/11/28/guncel/gun00.html>, (Erişim tarihi: 5 Haziran 2008), ve Türker Alkan'ın, “Kusursuz polisler” başlıklı köşe yazısı, *Radikal* (İstanbul), 27 Kasım 2007, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=239958>, (Erişim tarihi: 5 Haziran 2008).

47 Metnin tamamı Bianet online haber sitesinde yayınlanmıştır, 3 Aralık 2007:

<http://www.bianet.org/bianet/kategori/bianet/103311/icislerinin-polis-genelgesinin-tam-metni> (Erişim tarihi: 11 Mart 2008).

“görevini yaparken ya da resmi görevi kapsamında” suç işlediği iddiası bulunması durumunda dosya ilgili İdare Kuruluna sevk edilmelidir. İdare Kurulu soruşturmayı yürüterek kovuşturma iznine dair kararı verir. Bu kurullar çok ağır insan hakları ihlal vakalarında bile kovuşturma izni vermemiştir ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ısrarla bu düzenlemenin insan hakları ihlalleri mağdurlarının etkin hukuk yollarını kullanma hakkına aykırı olduğuna hükmetmiştir.⁴⁸

Aralık 1999’da, 1914 Yasası feshedilerek 4483 Nolu kanun kabul edilmiştir. Ancak yeni kanun kamu çalışanının yargılanması için idari izin şartını korumuştur. Bu yetki artık kamu çalışanının görev yaptığı yerin en yüksek mülki amirine verilmiştir. Dosyayı yetkili merciye vermeden önce kamu savcısı ancak mahiyeti gereği kaybolma, değiştirilme ya da yok edilme riski olan delilleri toplayabilir.

Ocak 2003’te yasada önemli bir değişiklik yapılmış ve yasaya kamu çalışanı hakkındaki işkence ya da kötü muamele iddialarında kovuşturma izni aranmayacağı eklenmiştir.⁴⁹ Ayrıca, 2005 tarihli Ceza Muhakemesi Kanununun 160 ve 161. Maddeleri kamu savcılarına, valiler ve hakimler haricindeki (Madde 161/5) tüm kamu çalışanları hakkında doğrudan soruşturma yürütme yetkisini vermiş ve böylece Memurların Yargılanması Hakkında Kanun’u işlevsiz kılmıştır.

Ne var ki polis suiistimaliyle ilgili soruşturmalar, ısrarla izin istenerek önlenmekte, bu da cezasızlık sorununun sürmesine neden olmaktadır. Kanunun ne kadar sorunlu olduğunu ortaya koyan çarpıcı bir örnek, 19 Ocak 2007’de öldürülen Türkiye vatandaşı Ermeni gazeteci ve insan hakları savunucusu Hrant Dink vakasıdır. Trabzon ve İstanbul jandarma ve polisi hakkında Dink cinayetini önlemede ihmalleri bulunduğu ve olası bir gizli ittifak içinde oldukları hakkındaki soruşturmaların çoğunluğu, idari izin verilmeyerek engellenmiştir. Oysa önlerine defalarca cinayetin planlandığı bilgisi gelmiştir. 18 Eylül 2008 tarihinde Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Türkiye’nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarını uygulayıp uygulamadığını incelerken, Türkiye’ye “sadece işkence ve kötü muamele değil, diğer ağır suçlarla ilgili kovuşturma başlatılabilmesi için de idari izin gerekmediğinin net olarak anlaşılabilmesi için gereken yasal tedbirleri alması ve güvenlik güçleri mensuplarının,

48 Aynı kararın çıktığı elliden fazla dava bulunmaktadır. Örneğin Güleç v. Türkiye, no.21593/93, para. 80, *Reports* 1998-IV, *Oğur, v Türkiye*, para. 91, ECHR 1999-III, *Kılıç v. Türkiye*, ECHR 2000-III, para. 72, *Kurt v. Turkey*, Aralık. 12 Haziran 2003, *Yöyler v. Türkiye*, 24 Temmuz 2003, para. 93, *İpek v. Türkiye*, 17 Şubat 2004, para. 207, ve *Kurnaz ve diğerleri v. Türkiye*, no. 36672/97, 24 Temmuz 2007, para. 62. Mahkeme mütemadiyen idare kurullarının yürüttüğü soruşturmaların, Valinin ya da yardımcılarının başkanlık etmesi ve valilere hiyerarşik olarak bağlı olan yürütmenin yerel temsilcilerinden müteşekkil olması sebebiyle, bağımsız olarak kabul edilemeyeceği hükmüne varmıştır.

49 Değişiklik, 11 Ocak 2004 tarihinde yürürlüğe giren dördüncü uyum paketinde (no.4778) yer almıştır.

rütbesi ne olursa olsun, idari izin aranmaksızın yargılanabilmesini sağlaması” için çağrıda bulunmuştur.⁵⁰

2007 yılından bugüne polis şiddetinde görülen artış

Son yıllarda terörle mücadele yasası kapsamına giren suçlar nedeniyle gözaltına alınan kişilere yönelik işkence ve kötü muamele olaylarında önemli bir düşüş olduğuna dair olumlu işaretler vardı. Bu raporun hazırlanması sırasında İstanbul, Ankara, İzmir ve Diyarbakır’da görüşülen avukatların birçoğu, terörle mücadele birimlerinin kötü muamele yaptığına dair iddialarla karşılaşmadıklarını dile getirdi.⁵¹

Ancak avukatlar ve insan hakları örgütlerine ulaşan iddialara göre, kişiler yakalanma veya resmi gözaltı yerlerine götürülme esnasında ya da açık alanda, yani resmi gözaltında olmadıkları sürede kötü muamele görmektedir.⁵² Bu yerler, kameralar ya da avukatların bulunmadığı ve kolluk görevlilerinin davranışlarını kontrol etme olasılığının en az olduğu, sistemin “kör noktaları” olarak tanımlanmaktadır. İnsan hakları gruplarına nizami polis gözaltı yerleri (yani, karakollardaki terörle mücadele yasası uyarınca tutulan zanlılar için özel olarak tahsis edilmiş alanlar dışındaki yerler) ve polis karakollarında da işkence ve kötü muamele yapıldığı iddiaları gelmektedir. Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesi de usule aykırı gözaltı koşullarında işkence ve kötü muamele olaylarındaki artıştan duydukları kaygıyı dile getirmiştir. “Heyetin görüştüğü kişilerden birden fazlası kolluk görevlileri tarafından ormanlık bir alana götürülerek (başlarına silah dayanarak) tehdit edildiğini iddia etmiştir; heyet üyelerinin bazılarına göre, kolluk tesisleri dışında (karakollar) bu tür kötü muamele olaylarında artış görülmüştür.”⁵³ Komite, gözaltı mekanlarında kötü muamele uygulamasına karşı koruyucu tedbirlerin güçlendirilmesi ve bu tedbirlerin “hukuk dışı bu tür uygulamaları doğurmaması” için özel önem gösterilmesi konusunda uyarıda bulunmuştur.⁵⁴

-
- 50 Bkz Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Ara Karar CM/ResDH(2008)69 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının uygulanması: Türkiye’de güvenlik güçlerinin fiilleri: Kaydedilen ilerlemeler ve öne çıkan meseleler: [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/ResDH\(2008\)69&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/ResDH(2008)69&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75) (30 Eylül 2008 tarihinde okundu).
- 51 Ancak 2006 yılında Türkiye İnsan Hakları Vakfı, 2006 yılının en fazla gözaltında işkence ve kötü muamele bilgisinin Adana terörle mücadele şubesinden geldiğini tespit etmiştir: toplam 67 vaka. Bkz Türkiye İnsan Hakları Vakfı “Tedavi ve Rehabilitasyon Raporları”, Nisan 2006,, ”http://www.tihv.org.tr/data/Yayinlar/Tedavi_ve_Rehabilitasyon_Merkezleri_Raporu/Ra_2006_Tedavi_ve_Rehabilitasyon_Merkezleri_Raporu.pdf (Erişim tarihi: 28 Şubat 2008).
- 52 Avrupa İşkencenin ve İnsanlık dışı veya Onur kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi (CPT) “Türkiye hükümetinin işkence ve kötü muameleyle “sıfır tolerans” mesajıyla bağlantılı olan yeni yasal tedbirlerin sahada istenen etkiyi gösterip göstermediğini” değerlendirmek amacıyla 7-14 Aralık 2005 tarihleri arasında Türkiye’yi ziyaret etmiştir. Bu ziyaretin raporunu 6 Eylül 2006’da yayınlamıştır. (CPT/Inf (2006) 30)). “Adana, İstanbul ve Van illerini ziyaret sırasında elde edilen bulguların cesaret verici” (para.16) olduğunu söylemesine rağmen, “yakalama sırasında ve/veya sokak gösterileri esnasında fiziksel kötü muamele ile ilgili şikayetler bulunduğu; bu tür durumlarda oransız güç kullanımının hala süren bir sorun olduğunun anlaşılmasında bulunduğu” (para.18) ifade etmiştir.
- 53 Ibid. para. 20.
- 54 Ibid.

Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV), 2007 yılında tedavi amacıyla Vakfın rehabilitasyon merkezlerine başvuran 452 kişiden 320'sinin 2007 yılı içinde işkence veya kötü muamele gördüğünü ifade etmiştir. Bu rakam, 2006 istatistiklerine bakıldığında ciddi bir artışa işaret etmektedir. 2006 yılında başvuran 337 kişiden 252'si 2006 yılında işkence ya da kötü muamele gördüğünü belirtmiştir.⁵⁵ Vakfın temsilciliklerinden gelen istatistiklerde bu rakamlar daha detaylı şekilde listelenmektedir. İstanbul temsilciliği, 2006'da 81 olan polisin kötü muamelesi iddialarının 2007'de 152'ye çıktığını söylemektedir. İzmir temsilciliği rakamlarına göre 2006'da 19 kişi polis veya jandarma kötü muamelesi iddiası ile başvurmasına rağmen 2007'de bu sayı 48'e yükselmiştir. Bu 48 kişiden 24'ü kötü muamelenin sokakta ya da bir açık alanda, 19'u da polis veya jandarma karakolunda gerçekleştiğini söylemiştir. 2007 yılında bildirilen vakalara bakıldığında uygulanan şiddetin arttığı ve mağdura daha fazla hasar verdiği (sürekli vurmaktan iç organlarda ağır hasar ve kemik kırıkları gibi) gözlemlenmektedir.⁵⁶ Ancak bu eğilim her yerde aynı değildir: TİHV Diyarbakır temsilciliğine 2007 yılında yapılan kötü muamele başvuruları 2006'ya oranla ciddi düşüş göstermiştir.

Hükümet dışı kaynaklara ek olarak Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı'nın da, il ilçe insan hakları kurullarına yapılan kötü muamele şikayetlerinde de artış olduğunu söylemesi önemli bir nokta. Başkanlık rakamlarına göre 2008 yılının ilk 6 ayında alınan kötü muamele şikayet sayısı 2007'nin tümünü kapsayan sayıyı geçmiş durumda. Yani 2007 yılında gelen toplam 133 kötü muamele (ve 29 işkence) şikayeti, 2008'in ilk altı ayında 178 kötü muamele (ve 26 işkence) şikayetine çıkmıştır.⁵⁷

Zorunlu adli yardımın, asgari beş yıl öngören suçları işlediğinden şüphelenilen kişilerle sınırlandırılması yönünde Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yapılan değişiklik, şüphelilerin büyük bir bölümünü sistemin dışına attı. Avukat tutmaya güçleri yetmeyenler, görüşmeye gelecek ve olası bir kötü muameleyi teşhis edebilecek bir müdafiiye sahip olmadı. Öte yandan hem İnsan Hakları Derneği ve TİHV, hem de görüşülen avukatların birçoğu, polisin kötü muamelesi söz konusu olduğunda en korumasız grubun ceza sınırı belirtilenin altında kalan hırsızlık gibi adi suçlardan yakalanan kişiler olduğunda hemfikirler. Bu kişiler ne haklarını biliyorlar, ne de polisin tacizine uğradıklarında nereye şikayet edebilecekleri hakkında fikirleri var ya da şikayet etseler bile herhangi bir sonuç alabileceklerine inanmıyorlar.

55 Bkz Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın istatistikleri açıkladığı basın açıklaması:

http://www.tihv.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=1493&Itemid=69 (Erişim tarihi: 2 Haziran 2008).

56 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Türkiye İnsan Hakları Vakfı İzmir temsilciliği görevlileriyle yaptığı görüşme, 7 Mart 2008.

57 Kaynak: T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı İnsan Hakları bülten, "İnsan Hakları İhlal İddiası Başvurularına İlişkin Sayısal Veriler", sayı 2008/1, Ekim 2008 http://www.ihb.gov.tr/istatistikler/insan_haklari_istatistikleri_2008_ilk6ay.doc (Erişim tarihi: 2 Kasım 2008).

Bu gruba dahil olan kötü muamele mağdurlarının TİHV gibi kurumlara başvurma olasılığı neredeyse yok gibi. TİHV raporlarına göre, 2007 yılında Vakfa başvuranların 387'si "siyasi" bir profile sahip olmalarına rağmen başvuranların yalnızca 65'i bu sözü edilen bu gruptandı.

14 Haziran 2007'de hırsızlık şüphesiyle gözaltına alınan Mustafa Kükçe'nin olayı çarpıcı bir örnek teşkil ediyor. 24 yaşındaki Kükçe'nin avukatı yoktu. İstanbul'da iki ayrı polis karakolunda sorgulandı ve hapishaneye gönderilmeden önce mahkemeye çıkarılırken yürümekte zorluk çektiği görüldü. Bir gün sonra götürüldüğü hastanede öldü. Ailesi, gözaltında işkence gördüğüne inanıyor; morgda, vücudunda yara izleri gördüklerini söylüyorlar. Şaşırtıcı olansa olaydan on dört ay sonrasına kadar ölümüyle ilgili soruşturmada hiçbir ilerleme olmadı. Savcı, Kükçe'nin işkence veya kötü muamele sonucu ölüp ölmediğiyle ilgili Adli Tıp Kurumu'ndan uzman görüşünü ancak altı ay sonra istedi. Adli Tıp Kurumu'nun cevabı ise talepten ancak sekiz ay sonra geldi.⁵⁸ Ölüm sebebi, muhtemel düşmeye bağlı beyin kanaması olarak açıklandı ve vücudundaki yaralansa polis gözetimindeyken yapılan son tıbbi muayenede kaydedilen kötü muamele ile örtüşüyordu. Ancak polis daha soruşturmanın en başında savcıya Kükçe'nin adının hiçbir zaman polis gözaltı kayıtlarında yer almadığını ve karakoldaki güvenlik kameraları bozuk olduğu için herhangi bir görüntü olmadığını bildirdi.⁵⁹

Kovuşturma Yok, Cezasızlık Köklü

Yasal değişikliklere rağmen, yetkililerin durumun farkında olmasına, uluslararası izlemeye ve AİHM ve CPT gibi organlardan ne yapılması gerektiğine dair detaylı tavsiye ve önerilere rağmen Türkiye'de polis şiddetinin ısrarla devam etmesi son derece kaygı verici. Ancak, bu olgunun devam etmesinin özünde kötü muamele yapanların hesap vermeyeceklerine dair haklı güvenleri yatıyor. Bunun sebebi yasaların yargılama izni vermemesi değil; cezasızlık sistemi Türkiye'nin ceza adalet sisteminde çok uzun süredir kurumsallaşmıştır. Tepkisel inkar beyanları, kusurlu soruşturmalar, kolluk görevlileri ve savcılarının yanlı tutumları ve yukarıda sözü edilen kurumların uygulamalarda reform yapılması yönündeki çağrılarının gayretkeş bir tutumla ciddiye alınmaması sonucunda işkence veya kötü muamele fiilleri nedeniyle hesap sorulma olasılığı uzak bir ihtimal olarak kalmaktadır.

58 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Mustafa Kükçe'nin ailesinin avukatı Eren Keskin'le yaptığı görüşme, İstanbul, 17 Haziran ve 6 Ekim 2008.

59 Bu, Adli Tıp Enstitüsü 1.İhtisas Kurulu'nun uzman raporunda belirtilmiştir; referans: 1. İhtisas Kurulu A.T.No:B031ATK0060001-2008/346/2339 Karar no. 2997 (dosyanın kopyası İnsan Hakları İzleme Örgütü'nde mevcuttur). Bkz İsmail Saymaz haberi, "Kükçe'nin 'katil'i Sarı Çizmeli Mehmet Ağa", Radikal, 25 Ekim 2008: <http://www.radikal.com.tr/Default.aspx?aType=HaberDetay&ArticleID=905051&Date=11.11.2008>, (Erişim tarihi: 11 Kasım 2008).

Türkiye yıllarca işkencenin bir sorun olduğunu inkar etmiş, her iddiayı münferit olay olarak tanımlamayı tercih etmiştir.⁶⁰ 1997 yılında Türkiye'ye "kolluk görevlilerinin kötü muamele yapmasını önlemenin en etkin yollarından birinin bu tür iddiaların tümünün ilgili yetkililerce özenle incelenmesi ve gerektiğinde uygun bir cezanın verilmesi olduğu bilinen bir gerçek" olduğu söylenmiştir.⁶¹ Ancak bu tavsiye her defasında göz ardı edilmiştir.

1999 yılında, dönemin Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, Türkiye aleyhindeki elliden fazla vakayı derinlemesine inceledikten sonra şu karara varmıştır: "Bu vakalar göstermektedir ki, güvenlik güçleri ya da polisin karıştığı ölüm ya da kötü muamele iddialarıyla ilgili soruşturmalar genellikle yüzeysel ve yetersiz olmakta; kanıt ya da tanık aranmaması, kusurlu adli ve tıbbi incelemeler ve güvenlik güçleri veya polis gücü mensuplarının işlediği iddia edilen suçlarla ilgili anlamlı bir soruşturma yürütmedeki isteksizlikle baltalanmaktadır."

Komisyonun, uygulama ve usullerde yaygın görülen sorunlarla ilgili listesi oldukça uzundu. Bunlardan bazıları:

- savcılarının, görevi kötüye kullanma iddiaları ile ilgili kolluk görevlilerini sorgulamaması ya da ifadelerini almaması
- savcılarının, kolluk görevlilerinin verdiği gözaltı kayıtları gibi belgeleri ya da bilgilerdeki çelişkili, tutarsız ya da eksik noktaların doğruluğunu araştırmaması
- savcı veya polisin görgü tanığı veya parmak izi, barut izi gibi olay yeri adli inceleme delilleri gibi kanıtları aramaması
- polisin olay yeri inceleme sırasında kanıtları gerektiği gibi kayıt altına almaması ya da fotoğraf çekmemesi
- kanıt aramaya ya da mağdur veya tanıkların ifadelerine geç başvurulması
- savcılarının, görünür kötü muamele izlerini ya da şikayetleri dikkate almaması
- savcılarının, devlet görevlilerince işlenen bazı suçlarla ilgili herhangi bir adım atmaması, yargı yetkisinin yargısal ve bağımsız olmayan, idari organlarda olması
- savcılarının görevi kötüye kullanma iddialarıyla ilgili soruşturma yürütmek yerine olayın mağduruna karşı kovuşturma başlatması

60 Dönemin Başbakanının bir iddiası üzerine nadiren açıklama yapan Avrupa İşkenceye Karşı Komite, bir açıklamayla Türkiye'ye şöyle demiştir: "CPT'nin elindeki bilgilere göre işkence ve diğer ağır kötü muamele yöntemlerine başvurulması Türkiye'nin polis kurumlarında olağan bir durumdur. Bu sorunu her ülkede yaşanabilecek münferit bir vaka olarak tanımlamak gerçekleri hiçe saymaktır. Türkiye hakkında basın açıklaması, CPT/Inf (96) 34, 6 Aralık 1996.

61 Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesi, CPT/Inf (99) 2, para. 44, yayınlanma tarihi 23 Şubat 1999; ayrıca bkz. CPT/Inf (2002) 8, para. 37, 24 Nisan 2002; CPT/Inf (2004) 16, para 41, 18 Haziran 2004; CPT/Inf (2005) 18, para. 22, 8 Aralık 2005. Raporlar ancak ilgili hükümetin onayıyla yayınlanabilir, bu nedenle yayınlama tarihleri bazen raporun hükümete sunulduğu tarihten daha geç bir tarih olabilir.

- savcılarının kolluk görevlilerine karşı hoşgörülü ve dar görüşlü olması ve kötü muamele iddiaları söz konusu olduğunda bunları gözardı etme ya da dikkate almama eğilimleri
- gözaltına alınanların yeterli uzmanlığı olmayan sağlık görevlilerince muayene edilmesi de dahil, yetersiz adli tıp incelemesine tabi tutulmaları
- ölenlerin adli tıp incelemelerinin yetersiz yapılması: rapordarda yaraların detaylı açıklanmaması, fotoğraf çekilmemesi ya da vücuttaki izlerin incelenme ve analizinin yeterli uzmanlığı olmayan doktorlarca yapılması gibi
- tüm kanıtların elde edilmesini beklemeden kovuşturma ya da görevsizlik kararlarının verilmesi
- Mağdurların hukuk yollarına erişiminin olmaması; mağdurlara ya da olaya karışmış kişilerin akrabalarına yargısal süreçle ya da soruşturmanın sonuçlarıyla ilgili bilgi verilmemesi ya da geç verilmesi

Komitenin bulgularını yayınladığı günden bugüne Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de en az 50 davada aynı sorunları tespit etti. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün bu raporda belgelediği 2008 yılına ait vakalar da sistemde aynı uygulama ve sorunların sürdüğünü göstermektedir.

Hükümetin sıfır tolerans politikasının kanıtı olarak yürürlüğe koyduğu yasal tedbirler ve yönergelerin ne kadar etkili olduğu görülüyor. Kişiler kötü muamele, kanunsuz güç kullanımı gibi yetkilerini kötüye kullandıkları zaman haklı sebeplerle bunun yanlarına kâr kalacağını ve hesap vermeyeceklerini düşündüğü sürece bu sorun devam edecektir. Yasaların ne dediği bu durumda önemli olmuyor. Hukuk düzeninin etkin işlememesi, ihlale başvuran polis, jandarma ve güvenlik güçleri mensuplarının yasalardan üstünmüşçesine görevde kalmasına izin verilmesi Türkiye toplumuna, demokrasisine ve uluslararası ilişkilerine zarar vermektedir. Mağdurları çaresiz, failleri cüretkar kılan ve kötü muamele ve polis şiddetinin galebe çalacağını düşündüren uygulama ve kültüre derhal son vermek için tüm çabalar seberber edilmelidir.

IV. Polis'in Silah Kullanımı: Delil Karartma ve Soruşturmaları Engelleme

Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunu'nun Haziran 2007'de meclisten geçmesinin ardından bazıları ölümcül de olan polis'in silah kullandığı olaylar, ateşli silahların haksız ve yersiz kullanımının Türkiye'de hala temel bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır. Soruşturmaların engellenmesinin bu sorunu nasıl şiddetlendirdiğini gösterebilmek amacıyla bu bölümde üç vaka incelendi. (İlerleyen 5. Bölümde de polis'in silah kullanımına, gösteriler sırasında şiddet bağlamında değinilecektir.)

İlk olayda anlaşıldığı kadarıyla polis, mahkemenin silahla öldürme filinde aşırı veya orantısız gücün söz konusu olup olmadığını tespit etmesini önlemek için, elbirliğiyle uğraşmış ancak savcılar, aile ve avukatlar büyük bir gayretle bu engeli aşmayı başarmışlardır. İkinci olayda polis, vurulma olayından sağ kurtulan bir mağduru mağdur olarak değil de bir zanlı olarak sunmaya çalışarak ve gözdağı vererek soruşturmayı engellemeye çalışmıştır. Son olayda ise savcı, polis'in usule aykırı hareket ettiğine ilişkin güçlü emarelere rağmen soruşturmayı geciktirmiştir.

Bu raporun giriş kısmında polis'in silah kullandığı bir başka vaka, Nijeryalı Festus Okey olayı anlatılmıştı. Aşağıda incelenen olaylardaki unsurlarda, mağdurun suçlu gibi gösterilmesi, savcının haberdar edilmesinde birkaç saati bulan gecikmeler, cinayet zanlısı olan polis memurunun ellerinde barut izinin bulunmaması ve önemli adli delil teşkil eden mağdurun giysisinin kaybolması gibi, Festus Okey'in ölümündeki unsurlar ve sonrasında yaşananlarla yakın benzerlikler göze çarpıyor.

Baran Tursun Olayı

20 yaşındaki Baran Tursun, 25 Kasım 2007 tarihinde İzmir'de bir polis memuru tarafından başından vurulduktan beş gün sonra hastanede yaşamını yitirdi.

İddiaya göre polis, iki arkadaşının da içinde bulunduğu Tursun yönetimindeki jipe dur ihtarında bulundu. Tursun ihtara uymayınca, polis memurlarından birinin açtığı ateş sonucu direksiyon hakimiyetini kaybederek bir ağaca ve elektrik direğine çarptı. Silah kullanımının gerçekleştiği koşullar ve arabaya dur ihtarının yapılıp yapılmadığı ve yapıldıysa da, kaç kere yapıldığı gibi konular ise hala ihtilafli.

Gecikmeden yapılan soruşturmanın ardından, polis memurlarından birinin Türk Ceza Kanunu'nun 81. maddesi uyarınca Baran Tursun'u öldürmekten yargılanmasına hala devam ediliyor. Karşıyaka Cumhuriyet Savcısı tarafından hazırlanan iddianamede, söz konusu olayda ateşli silah kullanmanın haklı olmadığı; zira polis yasasında yer alan silah kullanma şartlarının ve polis memurunun “meşru müdafaa” halinin oluşmadığı öne sürülüyor.”⁶² 14 Ocak 2008'de başlayan davanın beşinci duruşması bu rapor yazıldığı esnada gerçekleşmişti.

Polisin delillerle oynadığı ya da ortadan kaldırdığına ilişkin güçlü bulgular olmasına rağmen olay alelacele mahkemeye taşındı ve bu durum mahkemeden çıkacak sonucu olumsuz etkileyebilir. İzmir Ağır Ceza Mahkemesi'ne devredilen davada, on polis memuru “resmi evrakta sahtecilik yapma, adli kolluk görevlilerine suç bildirmeme ve suç delilini yoketme, gizleme veya değiştirme” gerekçesiyle yargılanıyor.⁶³

Öğrenci olan Baran Tursun, Diyarbakırlı başarılı bir işadamı olan Mehmet Tursun'un oğluydu. Aile 1990'lı yılların başında İzmir'e yerleşmişti. Mehmet Tursun oğlu için adaleti sağlamakta kararlı ve polisin soruşturmayı yürütme usulüne ilişkin olarak şikayette bulunmak da dahil olmak üzere davanın en sıkı takipçilerinden biri. Mehmet Tursun'un avukatlarına göre soruşturmayı kusurlu kılan pek çok çarpıcı nokta arasından en önemlileri şunlar:

Olay gece 03.15 sıralarında gerçekleşmesine ve Cumhuriyet Savcısının “derhal haberdar edilmesi” ve savcının da vakit geçirmeksizin soruşturmanın kontrolünü ele alması gerekmesine rağmen, polis olayla ilgili olarak savcıyı ancak sabah 06.46'da haberdar etmiştir.⁶⁴

İlk polis raporunda olay trafik kazası olarak rapor edilmiş ancak polis daha sonra bu iddiasından vazgeçerek, Baran Tursun ve arkadaşlarının içinde bulunduğu jipin polisin dur ihtarına uymadığını ve Tursun'un da açılan uyarı ateşi sonucu öldüğünü ileri sürmüştür. Olayın baş şüphelisi, boş mermi kovanlarını kendisinin topladığını ifade etmiş ve Baran Tursun'un kullandığı jip ve diğer deliller yerinde inceleme yapılmadan olay mahalinden çekilmiştir. Polis fotoğraflarında görülen sürücü koltuğundaki mermi çekirdeği parçasının basın mensupların önceden çektikleri fotoğraflarda olmaması ise, Tursun'un ölümüne sebep

62 Söz konusu bilgi basında yer almış ve Baran Tursun ailesinin avukatları tarafından doğrulanmıştır. Bknz: “Baran'ı vuran polise 25 yıl hapis talebi”, *Sabah* (İstanbul), 3 Ocak 2008, <http://arsiv.sabah.com.tr/2008/01/03/haber,60C04536F53044F1B3046CF7177C7C61.html> (Erişim Tarihi: 22 Mart 2008); ve “Polise savcı sürprizi”, *Radikal*, 3 Ocak 2008, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=243365> (Erişim Tarihi: 22 Mart 2008).

63 Bknz. “10 polise delil gizleme davası”, *Radikal*, 18 Haziran 2008, <http://www.radikal.com.tr/Default.aspx?aType=Detay&ArticleID=883894&Date=18.06.2008&CategoryID=77> (Erişim Tarihi: 18 Ağustos 2008).

64 Ceza Muhakemesi Kanunu, Cumhuriyet Savcısının görev ve yetkilerine ilişkin 161. madde 2. Fıkra.

olan polis kurşunun Tursun'u doğrudan nişan almadığını ama seken bir kurşun sonucu hayatını kaybettiğini izlenimi verebilmek amacıyla oraya konduğu şüphesini uyandırmaktadır.

Baran Tursun cinayetinden dolayı yargılanan polis memuru Oral Emre Atar'ın el swabları ciddi bir gecikmeden sonra (sabah 06.00'da) alınmış ve barut izi bulunamamıştır. Olayın üzerinden yaklaşık altı saat geçinceye kadar herhangi bir silah teslim edilmemiştir.

Polis memurlarınca emniyet müdürlüğüne verilen ifadelerin kelimesi kelimesine aynı olması herkes için tek bir ifadenin hazırlandığını akla getirmektedir. Yakınlardaki bir benzin istasyonunun kapalı devre kamera sisteminden alınan ve muhtemelen polis tarafından bir CD'ye kopyalanarak delil olarak sunulan görüntülerin 03.17 ve 03.21 saatleri arasındaki üç dakikalık bölümünün silinmiş olması da görüntülerin oynandığına işaret etmektedir.⁶⁵

Baran Tursun'un babası Mehmet Tursun ve ailenin diğer üyeleri, Tursun'un öldürülmesi olayında adaletin yerini bulduğunu göremeyeceklerine dair endişelerini dile getirdikten sonra, haklarında 301. madde uyarınca yargı organlarını aşağılama ve 277. madde gereğince ise yargı görevini yapanları etkilemeye çalışmaktan dolayı dava açılması ise bir başka çarpıcı nokta.⁶⁶ (Ayrıca bkz. VII. Bölüm)

Kemalettin Rıdvan Yalın Olayı

19 Ocak 2008'de, Ermeni-Türk gazeteci ve insan hakları savunucusu Hrant Dink'i ölüm yıldönümünde, anma amacıyla İstanbul'un merkezinde toplanan bir grup göstericiyi dağıtmak için yapılan polis müdahalesinde, 52 yaşındaki Kemalettin Rıdvan Yalın dizinin altından vuruldu.⁶⁷

30 yıldır Devlet Demiryolları'nda çalışan Yalın, kendisinden oldukça genç olan eylemci grubun içinde olmadığını iddia ediyor. Herhangi bir ihtarda bulunulmadığını öne süren Yalın,

65 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Mehmet Tursun ve Baran Tursun ailesinin avukatlığını yapan Bahattin Özdemir ve Aysun Koç'la yaptığı görüşme, İzmir, 17 Mart 2008. Mehmet Tursun'un soruşturmayı yürüten 36 polis memuru aleyhine yaptığı şikayetin tüm nedenleri 22 Ocak 2008'de Karşıya Cumhuriyet Savcısına ibraz edildi (bir örneği İnsan Hakları İzleme Örgütü'nde mevcut).

66 Haklarında açılan iki davanın birincisinin ilk duruşması 13 Haziran'da (Karşıya 5. Asliye Ceza Mahkemesi'nde) ikincisi de 15 Haziran'da (Karşıyaka 3. Asliye Ceza Mahkemesi'nde) olmak üzere farklı mahkemelerde görüldü. Nisan ayında Meclis'ten geçen 301. maddede değişikliklere göre bu madde uyarınca soruşturma açmak için savcıların Adalet Bakanlığı'ndan izin alması gerekiyor. Tursun ailesi olayında ise her iki dava da durduruldu ve Adalet Bakanlığı'na gönderildi. 6 Kasım 2008 tarihinde Bakanlık Madde 301 uyarınca başlatılan soruşturmanın devam etmesine izin vermedi: bkz: "Bakanlık Tursun ailesi için 301 izni vermemiş", CNN Türk TV haber sitesi: <http://www.cnnturk.com/2008/turkiye/11/06/bakanlik.tursun.ailesi.icin.301.izni.vermemis/499469.0/index.html> (Erişim tarihi: 6 Kasım 2008). Ancak Tursun ailesi hala yargıyı etkilemeye teşebbüs suçlamasıyla yargılanmaya devam ediyor. 301. madde hakkındaki görüş için, bkz. İnsan Hakları Örgütü'nün Basın Açıklaması "Türkiye: Hükümetin Değişiklikleri İfade Özgürlüğünü Korumuyor", 17 Nisan 2008: <http://www.hrw.org/turkish/docs/2008/04/17/turkey18592.htm>

67 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Kemalettin Rıdvan Yalın'la yaptığı görüşme, İstanbul, 25 Ocak 2008.

vurulduktan sonra hastaneye kaldırıldı; ancak polise cebir göstererek mukavemet etmek, kamu malına zarar vermek ve diğer saldırgan davranışlar şüphesiyle polisin gözetimine aldığı kişiler listesine dahil edildi. Polis, Yalın'ın sol görüşlü bir gazete olan *Birgün* gazetesini taşıdığını ve gazeteye görevli memurca el konduğunu söyleyerek, söz konusu gazeteyi bulundurmanın Yalın'ın eyleme katıldığına dair önemli bir delil sayılacağını ima etti.⁶⁸

Yalın, İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne, Taksim İlyardım Hastanesi'ne kaldırıldıktan sonra orada bulunduğu beş gün içerisinde defalarca gelen polis memurlarının kendisini sorguladıklarını, küfrettiklerini ve tehdit ettiklerini anlattı. Polis memurlarına bir vatandaş olarak haklarını hatırlattığında ise memurlardan birisi Yalın'a “Sen vatandaş değilsin! Senin hiçbir hakkın yok!” diye bağırdı. Bir polis memuru sürekli yanında durması için görevlendirildi ve ziyaretçilerinin kendisiyle görüşmeleri engellenmeye çalışıldı.⁶⁹ Yalın'ın avukatıyla yalnız görüşme hakkı da engellenmeye çalışıldı ve avukatının İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne verdiği bilgiye göre, müvekkilinin bulunduğu odadan zorla dışarı çıkarıldı.⁷⁰ İlgili yasa gereğince yalnızca 24 saat gözetiminde tutulabilecekken ve polisin bu sürenin uzatılması için savcıya başvuruda bulunma zorunluluğu olmasına rağmen, Yalın bu yollarla fiili olarak beş gün gözetiminde tutuldu. Yalın'ın avukatı ise müvekkilinin fiili gözetim durumunun hiçbir yasal dayanağı bulunmadığını kanıtlamak için savcılığa başvurmak zorunda kaldı ve 24 Ocak'ta savcı, Beyoğlu Emniyet Müdürlüğü'ne Yalın'ın “derhal serbest bırakılması” talimatını verdi.⁷¹

Olaydan bir ay sonra, 25 Şubat'ta Yalın'ın Kadıköy'de bulunan evi üç polis memuru tarafından Üsküdar 2. Sulh Ceza Mahkemesi'nce çıkarılan bir emirle arandı.⁷² İki saat süren aramanın gerekçesi ise polisin iddiasına göre Yalın'ın el bombası bulundurduğuna ilişkin aldığı sözde bir ihbara dayandırıldı. Yapılan aramadan sonra Üsküdar Cumhuriyet Savcısı el bombası bulunmadığından ötürü daha fazla bir soruşturmaya gerek görülmediğini kararını verdi.⁷³ Yalın ise bu aramanın kendisine gözdağı vermek ve polis tarafından vurulmasına ilişkin devam eden soruşturmayı etkilemek için yapılan bir başka girişim olduğundan emin.⁷⁴

68 Bu olay 19 Ocak 2008 tarihli 19.30'da dokuz polis memuru tarafından imzalanan “Olay – yakalama ve savcı görüşme tutanağı”nda geçmektedir (Bir kopyası İnsan Hakları İzleme Örgütü'nde mevcut).

69 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Kemalettin Rıdvan Yalın'la yaptığı görüşme, İstanbul, 25 Ocak 2008.

70 Tüm ayrıntılar polisler hakkında “adam yaralama, hukuksuz gözetim, hakaret, sövme ve tehdit”ten dolayı Kemalettin Rıdvan Yalın tarafından Beyoğlu Cumhuriyet Savcılığı'na yapılan şikayette belirtilmektedir. (Bir kopyası İnsan Hakları İzleme Örgütü'nde mevcut) İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Avukat Sinem Uludağ'la yaptığı görüşme, 6 Mart 2008.

71 Beyoğlu Cumhuriyet Savcılığı'na Beyoğlu İlçesi Emniyet Müdürlüğü'ne gönderilen talimat, Soruşturma no: 2008/1388, 24 Ocak 2008 (Bir kopyası İnsan Hakları İzleme Örgütü'nde mevcuttur).

72 Üsküdar İkinci Sulh Ceza Mahkemesi'nin 24 Şubat 2008 tarihli kararı , Değişik iş no. 2008/351 (Bir nüsha İnsan Hakları İzleme Örgütü'nde mevcuttur).

73 Üsküdar Cumhuriyet Savcılığı (soruşturma No: 2008/3664; karar no: 2008/3528). (Bir nüsha İnsan Hakları İzleme Örgütü'nde mevcuttur).

74 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Kemalettin Rıdvan Yalın'la yaptığı görüşme, İstanbul, 25 Ocak 2008.

Vurulmadan dolayı sağ dizi parçalanmış Yalın aylar boyunca çalışmadan ve ayağı alçılı bir şekilde evine kapanmak zorunda kaldı.

Yalın'ın vurulduğu eyleme katıldıkları gerekçesiyle gözaltına alınan ve çoğunluğu öğrencilerden oluşan bir grup ise, Taksim Polis Merkezi'ne götürülürken bindirildikleri polis otobüsünde ve gözaltında tutuldukları süre boyunca kötü muamele gördüklerini iddia etmiştir. Karakola giden bir grup avukatın ise gözaltında tutulanlarla görüşmelerine izin verilmedi. Mesleklerini icra etmeye ve alıkonulanlarla görüşme haklarını kullanmaya çalışan avukatlar polis tarafından tartaklanıp küfre maruz kaldı.⁷⁵ Gözaltına alınanların tamamı 24 saat sonra serbest bırakıldı. Göstericilerin dövüldüklerini doğrulayan yaralar da tıbbi raporlarla belgelendi. Göstericiler ve avukatlar resmi şikayette bulundu ve şikayetler halen savcılık tarafından soruşturuluyor. Tüm bunların üstüne bir de Kemalettin Rıdvan Yalın ve diğer dokuz kişi ise silah kullanmak, polisin dağıtma girişimine cebir göstererek direnmek ve üç polis memurunu yaralamak suretiyle 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nu ihlal ettikleri gerekçesiyle yargılanıyor. Bugüne dek davanın iki duruşması yapıldı.⁷⁶ Bu arada, Yalın'ı vuran polis Muhammet Gişi'nin soruşturması ise halen devam ediyor. Başından geçenleri değerlendiren Yalın, İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne şunları söyledi:

“Türkiye'nin bir hukuk devleti olduğuna inanmıyorum. Bu ülkenin bir vatandaşı olarak, kendinizi bir oyunu izleyen seyirci gibi hissediyorsunuz; ya beğenir alkışlırsınız ya da beğenmez ve alkışlamadan çıkarsınız. Ama her iki durumda da müdahale etmeniz söz konusu bile değil. Polis beni vurduktan sonra polis arabasıyla hastaneye götürmek istediğinde binmeye yanaşmadım ve 'Beni vurduktan sonra size nasıl güvenebilirim ki; beni kim bilir nereye götüreceksiniz' diye bağırdım. Hastanede polis beni durmadan sorguladı, Türk olup olmadığımı bile sordu. Vurulan adama sorulacak soruymuş gibi! Ben de dedim ki 'Dünya vatandaşıyım.' Başıma gelenler beni çok öfkeliyor. Evimi bana gözdağı vermek için aradıklarını düşünüyorum ve adaletin de tecelli edeceğini göreceğimi sanmıyorum. Tazminat alırsam, o parayla bir kamyon dolusu kuş yemi alacağım. Kamyonun üzerinde de 'Bu kuş yemi Kemalettin Rıdvan Yalın'a polis tarafından vurulduktan sonra

75 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Avukat Can Atalay'la yaptığı görüşme, 26 Haziran 2008. Müvekkillerine ve kendilerine kötü muamele yapıldığına dair bazı avukatların ifadeleri Bianet Haber Merkezi'nde de yer aldı. Bkz: “Beyoğlu'nda Polis Gözaltına Alınanlara da Avukatlara da Şiddet Uyguladı”, 21 Ocak 2008, <http://www.bianet.org/bianet/kategori/bianet/104303/beyoglunda-polis-gozaltina-alinanlara-da-avukatlara-da-siddet-uyguladi> (Erişim Tarihi: 26 Mayıs 2008).

76 Aşağıdaki belgelerin kopyaları İnsan Hakları İzleme Örgütü'nde mevcut: Beyoğlu Cumhuriyet Savcılığı, Yalın ve diğerleri hakkındaki iddianame (Sayı: E. 2008/1878), 28 Şubat 2008; ve 6 Haziran 2008 tarihli ilk duruşma tutanağı ile İnsan Hakları İzleme Örgütü araştırmacısının da katıldığı 7 Kasım 2008 tarihli ikinci duruşma tutanağı.

devletçe ödenen tazminatla alınmıştır,' diye bir yazacağım. Bu tazminatla kuşları besleyeceğim.'⁷⁷

Ferhat Gerçek Olayı

19 yaşındaki Ferhat Gerçek'in belden aşağısı artık felçli ve bundan sonraki hayatını tekerlekli sandalyede geçirmek zorunda kalabilir. Gerçek, 7 Ekim 2007'de öğleden sonra saat iki sularında, İstanbul Yenibosna'da bir grupla birlikte yasal bir yayın olan sol görüşlü *Yürüyüş* dergisi satarken polisin açtığı ateş sonucu sırtından vuruldu. Gerçek'in ifadesine göre kendilerine yaklaşan bir polis arabası, yasadışı yayın sattıkları gerekçesiyle grubu gözaltına almak istedi. Vurulma olayı, gençlerden bazılarının polise taş attığı ve Gerçek'in kaçmaya çalıştığı esnada yaşanan arbede sırasında gerçekleşmiş olduğu anlaşılıyor. Polis ise Gerçek ve arkadaşlarının “dağılın” emrine cebir göstererek direndiklerini ve kendilerine saldırdıklarında ısrarlı; Gerçek ve yanındaki arkadaşlarını ise “şüpheli” olarak addediyor.

Olayının üzerinden geçen yaklaşık 7 ay süresince, Cumhuriyet Savcısı, Gerçek'in vurulmasına ilişkin olarak herhangi bir soruşturma başlatmadı. Aksine, olayla ilgili ilk incelemede, polis silahla yaralama olayını soruşturmak yerine Gerçek'e “şüpheli” muamelesi yaptı. Polis ifadelerinde polisler tanık, ateş açanlar “mağdur” olarak geçerken, Gerçek “şüpheli” ve yanında olan kişiler de tanık yerine “şüpheli” olarak tanımlandı. Ancak savcı olaya karışanların hiçbirinin ifadesini almadı: ne Ferhat Gerçek, ne Ferhat'la birlikte olan görgü tanıkları, ne olaya şahit olan polis ne de silah kullanan polislerin ifadesi istenmedi. Eğer savcı olayı soruşturmaya niyetlenmiş olsaydı, vurulduktan sonra olay yerinde Gerçek'e yardım etmeye çalışan üç kişinin daha sonra aldığı tıbbi raporlarını okumuş olurdu. Zira bu raporlar, sözü edilen üç kişinin polis tarafından olay yerinden zorla uzaklaştırıldıkları ve darp edildikleri iddialarını destekliyor. Tüm bunlara ek olarak, savcı olay mahallinde inceleme yapmadığı gibi çevre binalardan güvenlik kamera kayıtlarını da talep etmedi. ve polisin en önemli delillerden biri olan Ferhat Gerçek'in üzerindeki mermi sonucu yanık izi olan bulunan t-shirt'ünü niçin teslim etmediğini soruşturmadı.

Olaydan yedi ay sonra, 6 Mayıs 2008'de, Ferhat Gerçek nihayet ifade vermek üzere savcılığa çağrıldı. Gerçek olaya karışmış polislerden de üçünü teşhis etti.⁷⁸ 16 Haziran 2008'de yedi polis memuru hakkında hem şüpheli hem de mağdur olarak (mağdur şüpheli) dava açıldı ve aşırı güç kullanmaktan (Türk Ceza Kanunu, Madde 256) ve “ağırlaşmış yaralamaya sebebiyet vermek”ten 9 yıla kadar hapis cezasıyla yargılanacaklar. Felç olan Ferhat Gerçek de polislerle aynı davada hem mağdur hem de sanık olarak yer alıyor; ama onun dört ayrı suçlama

77 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Kemalettin Rıdvan Yalın'la yaptığı görüşme, İstanbul, 25 Ocak 2008.

78 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün avukatlar Taylan Tanay ve Naciye Demir ile yaptığı görüşmeler, İstanbul, 3 Aralık 2007 ve 14 Mayıs 2008.

nedeniyle 15 yıl 4 ay hapis cezası alma riski var: yasadışı gösteriye katılmak, kamu görevlisine karşı görevini yapmasını engellemek amacıyla cebir kullanmak, kamu görevlisini tahkir etmek ve kamu malının kasten zarar vermek. Dört kişi daha Ferhat Gerçek'le aynı suçlardan yargılanıyor.⁷⁹

79 Bakırköy Cumhuriyet Başsavcısı tarafından hazırlanan iddianame (Memur Suçları Bürosu), Sayı. 2007/170949; E. 2008/27662, 16 Haziran, 2008.

V. Göstericilere Yönelik Polis Şiddeti

Türkiye'de hala olağan bir durum olan göstericilere yönelik orantısız güç kullanımı 2008'in ilk yarısında da gündemden düşmedi.⁸⁰ Türkiye'deki bazı gösterilerde yaşandığı üzere, polisin çoğu zaman göstericiler arasından küçük bir grubun şiddete başvurduğu gösterileri kontrol altında tutması kuşkusuz ki zorlu bir görev; ancak son zamanlarda yaşanan olaylar, polisin tepkisinin hala sert ve orantısız olduğunu ve çoğu kez barışçıl gösterileri hedef aldığını işaret ediyor. Geçtiğimiz iki yılda polisin gösterileri denetlemedeki standartlarının düştüğüne ilişkin ciddi kanıtlar var ve polisin barışçıl göstericilere sert müdahalesi çoğu zaman göstericiler arasından küçük bir grubun çatışmaya girmesini teşvik ediyor. Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde 2008'in Şubat ve Nisan ayları arasında altı silahsız kişi miting ve gösteriler esnasında aldıkları yaralar nedeniyle hayatını kaybetti.

15 Şubat, Şırnak/Cizre

16 yaşındaki Yahya Menekşe, Kürdistan İşçi Partisi (PKK) lideri Abdullah Öcalan'ın yakalanışının 9. yıldönümünü protesto için 15 Şubat'ta Şırnak ilinin Cizre ilçesinde düzenlenen gösteriler sırasında panzer tarafından ezilerek yaşamını yitirdi. Polisin ilk açıklamaları tank ifadelerini yalanlayacak şekilde, Menekşe'nin atılan bir taşın isabet etmesi sonucu öldüğünü öne sürerek ölüm olayının ayrıntılarının üzerini örtmeye çalıştı. Ancak otopsi raporu bu iddiayı doğrulamıyordu.⁸¹ Menekşe ailesinin avukatı, bu rapora rağmen polisler hakkında soruşturma izni vermeyen Cizre Kaymakamlığı'nın kararını temyiz etti. İtiraz kabul edildi ve Menekşe'yi ezen aracı kullanan polisin teşhis edilmesi için yedi polis memuru hakkında cezai kovuşturma başlatıldı.⁸²

İnsan Hakları ve Mazlumlar için Dayanışma Derneği (Mazlumder) Diyarbakır Şubesi Başkanı İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne, Yahya Menekşe'nin hayatını kaybettiği gösteri sırasında gözaltına alınan ve muhtemelen haklarında çeşitli suçlamalar yapılan yaklaşık 20 kişiyi adliye

80 Örneğin bkz. Şimşek ve Diğerleri v. Türkiye, 26 Temmuz 2006 tarihli karar; Oya Ataman v. Türkiye, 5 Aralık 2006 tarihli karar; Balçık ve Diğerleri v. Türkiye, 29 Kasım 2007 tarihli karar.

81 Mesut Hasan Benli, "Adli Tıp: Araç altında kalmış", *Radikal*, 22 Şubat 2008, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=248192> (Erişim Tarihi: 24 Nisan 2008). İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Menekşe ailesinin avukatı Rojhat Dilsiz ile gerçekleştirdiği telefon mülakatı, Cizre, 28 Nisan 2008.

82 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Menekşe ailesinin avukatı Rojhat Dilsiz ile gerçekleştirdiği telefon görüşmeleri, 26 Eylül 2008 ve 12 Kasım 2008.

koridorlarında savcıya ifade vermek için beklerken gördüğünü ve gözaltındayken polis tarafından darp edildiklerini gösterir belirtiler olduğunu söyledi.⁸³

5 Mart, Van/Erciş

Van'ın Erciş ilçesinde 5 Mart 2008'de, Dünya Kadınlar Günü'nden birkaç gün önce, bir düğün salonunda gerçekleştirilen tiyatro gösterisinden sonra bir grup kent merkezine doğru slogan atarak yürüyüşe geçti. Güvenlik güçlerinin orantısız güç kullanarak dağıttığı öne sürülen gruptaki çok sayıda insan yaralandı ve en az dört tanık 58 yaşındaki Mehmet Deniz'in bir grup polis tarafından copla dövüldüğünü gördüğünü söyledi.⁸⁴ Anlatılanlara göre Mehmet Deniz saat 12.30 sularında gözaltına alındı ve diğerleriyle birlikte yaklaşık 7 saat alıkonuldu. Akşam üzeri önce Erciş'teki, sonra da Van'daki hastaneye sevk edilen Deniz, ertesi sabahın erken saatlerinde hayatını kaybetti. Travma sonucu beyin kanaması teşhisini koyan ilk otopsi raporundan sonra⁸⁵ Mehmet Deniz defnedildi; ancak, ailenin avukatları otopsinin hukuken zorunlu olan asgari sayıda tıbbi personel olmadan yapıldığını söyleyerek mezarı açtırmayı başardı ve İstanbul Adli Tıp Kurumu tarafından ikinci bir otopsi raporu düzenlendi.

Vücuttaki darp izleri ve kırık kaburgaların yanısıra baş bölgesindeki yaralanmaları da tespit eden ayrıntılı ikinci otopsi raporu, Mehmet Deniz'in darp sonucu öldüğünü destekleyen bir delil teşkil ediyor. Savcılık soruşturması halen devam ediyor ve İnsan Hakları İzleme Örgütü'yle görüşen Deniz ailesinin avukatı polisin soruşturmada işbirliğinde bulunmadığını ifade etti. Örneğin, polis olay günü Erciş'te görevli olan polis memurlarının listesini bildirmiş, ancak olaylar sırasında çekilen görüntüler incelendiğinde verilen bu listenin eksik olduğunu ortaya çıkmış.⁸⁶

108 kişinin gözaltına alındığı 5 Mart'taki Erciş olaylarında, gözaltına alınanların 70'i savcılığa çıkarılmadan, 38'i ise savcılığa çıkarıldıktan sonra serbest bırakıldı. Savcılığa çıkarılan 38 kişinin yaklaşık yarısı tutuksuz ve 16 kadarı da tutuklu olmak üzere yargılanmayı bekliyor. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün görüştüğü bir avukat, gözaltına alınanların büyük bir bölümünün polis tarafından dövüldüğünü ve polis şiddetinin hiçbir şekilde ayırım gözetmediğini; yalnızca slogan atan ya da gerilim arttıktan sonra polise taş atan kişileri değil, aynı zamanda sokakta olayları izleyenleri ve esnafı da hedef aldığını söyledi. Görüşülen avukat, bir diğer müvekkili, Erciş'te esnaflık yapan Abdurrahman Güler'in de, olaylar

83 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Mazlum-Der Diyarbakır Şubesi Başkanı ve Avukat Selahattin Çoban ile gerçekleştirdiği telefon mülakatı, 11 Mart 2008.

84 Bknz: Van Barosu, İnsan Hakları Derneği Van Şubesi ve Mazlum-Der Van Şubesi temsilcilerinden oluşan heyetin raporu: "Ercişteki gösterilerde orantısız güç kullanımı iddiaları ve Mehmet Deniz'in yaşamını yitirmesine ilişkin özel rapor", 14 Mart 2008.

85 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Mehmet Deniz'in ailesinin avukatı Baran Bilici ile yaptığı görüşme, Van, 18 Nisan 2008.

86 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Mehmet Deniz'in ailesinin avukatı Baran Bilici ile yaptığı görüşme, Van, 18 Nisan 2008.

sırasında göz yaşartıcı gazdan kaçmak ve yüzünü yıkamak için yakınlardaki bir kafeye sığınmaya çalışırken tutuklandığını belirtti. Güler, karakola götürülürken kafasına ve yüzüne defalarca vurulduğunu ve kendisine küfredildiğini; götürüldüğü karakolda da dövüldüğünü ve polislerin kendisini kelepçeledikten sonra yüzüstü yere yatırıp başını ayaklarıyla çiğnediğini iddia ediyor. Yüzündeki ve ağızındaki ciddi morlukları ve bir dişinin kırıldığını belgeleyen tıbbi rapor da Güler'in anlattıklarını doğrular nitelikte.⁸⁷

Güler'in ifadesi Van Barosu, İnsan Hakları Derneği ve Mazlumder'in görüştüğü kişilerin öne sürdüğü, polisin muayene esnasında yanlarında olduğunu ve doktorların da bazen darp izlerini rapora geçirmedeğini ya da tedavi etmediğini ifadelerle de uyuyor. Adı geçen örgütlerin görüştüğü diğer kişiler de, dövülürken kendilerine “a...ına kod...mun çocukları, bu memleketi terk edin!” gibi Kürt aleyhtarı sözler sarfedildiğini ileri sürdü.

Van ve diğer yerler, Newroz/Nevruz⁸⁸ 2008

Türkiye'de genellikle Kürt nüfus tarafından 21 Mart dolaylarında kutlanan geleneksel Newroz/Nevruz Bayramı, bu yıl bazı illerde polisin aşırı güç kullanımından ötürü kutlanamadı. Diyarbakır gibi bazı şehirlerdeki kutlamalar başarılı ve olaysız bir biçimde geçse de Van, Hakkari ve Siirt o kadar şanslı değildi.⁸⁹ Göstericileri ve izleyicileri zorla dağıtan polisin plastik ve gerçek mermi kullanması sonucu dört kişi hayatını kaybetti. Hakkari'nin Yüksekova ilçesinde İkbâl Yaşar 23 Mart'taki Newroz kutlamaları sırasında göğsünden aldığı yaralar sonucu yaşamını yitirirken, 24 Mart'ta İkbâl Yaşar'ın cenazesinde karnından aldığı kurşunla yaralanan Fahrettin Şedal 11 Nisan'da Van Hastanesi'nde öldü. 22 Mart'ta Van'daki Newroz kutlamaları sırasında yine karnından aldığı kurşunla yaralanan Zeki Erdinç 23 Mart'ta ve aynı gün Van'daki kutlamalarda vurulan Ramazan Dal ise 1 Nisan 2008'de Van Yüzüncü Yıl Hastanesi'nde hayatlarını kaybettiler.⁹⁰ Eylül 2008 sonu itibarıyla bu dört ölümlle ilgili soruşturmanın halen devam ettiği bildirildi.

87 Abdulkadir Güler'in yaraları Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Adli Tıp Bölümü tarafından hazırlanan raporda ayrıntısıyla belgelendi. Sayı: 09.03.2008/172-3, 9 Mart 2008 (Bir kopyası İnsan Hakları İzleme Örgütü'nde mevcut).

88 Pers Takviminde Yeni Yıl olan ve 21 Mart ekinoksunda baharın gelişinin kutlandığı geleneksel bir bayram olan Newroz (Kürtçe)/ Nevruz (Türkçe) Türkiye'de özellikle Kürt nüfus tarafından kutlanır.

89 Bkz: Van Barosu, İnsan Hakları Derneği Van Şubesi, Mazlumder Van Şubesi, İnsan-Der ve Çağdaş Hukukçular Derneği Van Şubesi, “2008 Yılı Van Nevroz Olaylarını Araştırma İnceleme Raporu”, 9 Nisan 2008, http://www.ihd.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=727&Itemid=90 (Erişim Tarihi: 4 Eylül 2008); İnsan Hakları Derneği, “22 Mart 2008 Tarihinde Van İlinde ve Yüksekova'da Newroz Kutlamalarının Valilik ve Kaymakamlıkca yasaklanmasının ardından meydana gelen hak ihlallerini ve yargısız infaz vakalarını araştırma-inceleme raporu” 28 Mart 2008, http://www.ihd.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=725&Itemid=90; and Mazlum Der, “Van – Hakkari – Yüksekova 2008 Newroz Olayları Raporu,” 10 Nisan 2008, http://www.mazlumder.org/haber_detay.asp?haberID=135 (Her iki siteye de erişim tarihi: 11 Mayıs 2008).

90 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Van'ın Hacıbekir mahallesinde Zeki Erincin'ın ailesiyle yaptığı görüşme, 18 Nisan 2008. Ölümlere ilişkin bilgiler İnsan Hakları Derneği Van ve Hakkari şubeleri temsilcileri tarafından verildi.

Olayların ardından Van'da ayrıntılı araştırma ve görüşmeler yapan İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün konuştuğu esnaf, insan hakları örgütleri üyeleri ve avukatlar, kentten on yıldan uzun bir süredir böylesi bir polis şiddetini yaşamadığını defalarca dile getirdi. Newroz kutlamaları sırasında bir göstericinin vurularak öldüğü son olayın 1992 yılında olduğunu söylediler. Genel yargı, polisin aşırı güç kullanımının yalnızca göstericileri değil, aralarında kadın ve çocukların da bulunduğu izleyicileri de hedef aldığı yönündeydi. Diğer bir yaygın görüş de, aralarında plastik merminin isabet alması sonucu yaralananların da bulunduğu ağır yaralıların bir bölümünün polis sorgusuna maruz kalmaktan korktukları için Van'daki hastaneye gidemedikleriydi. Olaylar sırasında yaklaşık 190 kişi gözaltına alındı ve bu kişilerden 40 kadarı tutuklandı. Vanlı avukat Bekir Kaya, olayların üzerinden bir aydan fazla geçmesine rağmen kentte hala gergin bir atmosferin hakim olduğunu ve polisin, olaylar sırasında kaydettiği görüntüleri inceleyerek birçok insanı yasadışı gösteriye katılmak, kamu malına zarar vermek, polise cebir kullanarak mukavemet etmek ve terör mevzuatı kapsamına giren (yasadışı örgütün propagandasını yapmak, yardım ve yataklık etmek gibi) ve ağırlaştırılmış hapis cezaları öngören ağır suçlarla itham ederek gözaltına aldığını belirtti. Sonra şu konuya dikkat çekti: “Görüntüleri izleyip insanları gözaltına alıyorlar ama bu çoğu zaman rastgele yapıyor çünkü insanların gerçekten birşey yapıp yapmadıkları net olarak belli değil.”⁹¹ Van'da görüşülen avukatların defalarca dile getirdiği bir başka olgu ise, birçok kişinin polisin dikkatini çekmemek için polisten gördükleri kötü muamele hakkında şikayette bulunmaktan çekindikleriydi.

Van'daki olayların habercisi, Valiliğin 22 Mart'ta önceden belirlenmiş bir alanda, bir tertip komitesi tarafından düzenlenecek olan Newroz kutlamalarını, kutlamalara kısa bir süre kala yasaklanmasıydı. Tertip komitesi programı hazırlamış, şehir dışından konuşmacıları ve sanatçıları davet etmiş, sahneyi kurmaya başlamış ve kararlaştırılan mekanda hazırlıklara son şeklini vermekteydi. Ancak valilik kutlamaların belirlenen günden bir gün önce yapılmasında ısrar etti. 21 Mart'ın Cuma gününe denk gelmesi nedeniyle katılımın düşeceğini düşünen organizatörler bu tarihi tercih etmedi.

Yaşanan korkunç olayların başlangıcı 22 Mart'taki Newroz kutlamalarının keyfi bir kararla yasaklanması gibi görünebilir, ancak anlaşılana o ki resmi makamlar olayların önünü uzlaşmadan ziyade tehditlerle kesmeyi umuyordu: 20 Mart sabahı, Van Emniyet Müdürü Salih Kesmez'in yerel televizyonların haber bültenlerine de yansıyan basın toplantısında, Belçika'dan ithal edilen plastik mermili özel silahların (F303 silahları) ellerine ulaştığını belirterek "Göstericileri etkisiz hale getirmek amacıyla kullanılacak silahların Nevruz'dan önce

91 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün avukat Bekir Kaya ile yaptığı görüşme, Van, 17 Nisan 2008.

müdürlüğümüzde olması konusunda çaba sarf ettik. Ama umarım bu silahları kullanacak bir durum olmaz" dedi.⁹²

Demokratik Toplum Partisi (DTP) ise yasağa ilişkin kararın kendilerine iletilmesinden sonra, 22 Mart'ta Van İl Teşkilatı önünde yasağı kınayan bir basın açıklaması yaptıktan sonra dağılacaklarını açıkladı.⁹³

O sabah belirtilen yerde hazır bulunan İnsan Hakları Derneği ve Mazlumder heyetleri, parti binasının önünde toplanan yaklaşık 250 kişilik topluluğu dağıtmak için yapılan ilk polis müdahalesinin, DTP'li yetkililerin, yerel grupların ve gözlemcilerin güvenlik güçleri yetkilileriyle müzakerelerinin devam ettiği bir esnada ve herhangi bir uyarıda bulunmaksızın gerçekleştirildiğini ifade etti.⁹⁴

22 Mart'ta orada toplanan kişilerden bazıları Emniyet Müdürü Salih Kesmez'in ifadesiyle "etkisiz hale getirildi." Otopsi raporlarında ölüm sebeplerinin kurşun yaraları olduğu belirtilen Zeki Erinç ve Ramazan Dal'⁹⁵ yanısıra çok sayıda kişi de plastik mermilerle ağır yaralandı. Yaralananlar arasında 21 yaşındaki Gülşah Aslan da vardı. Gülşah, Newroz olaylarının üzerinden yaklaşık bir ay geçtikten sonra İnsan Hakları İzleme Örgütü'nden bir araştırmacının kendisi ve kız kardeşi Evindar ile görüştüğü sırada hala evinde yatak istirahatindeydi. Gülşah göğsünden vurulmuş ve omzuna da plastik mermi saplanmıştı; Evindar ise copla dövülmüştü. Gülşah olayları şöyle anlatıyor:

Hastanede yatan annemi ziyaret etmek için sabah 10.30-11.00 gibi evden çıktım. Tam sokağın köşesinden dönmüştüm ki içinde maskeli özel timlerin olduğu bir polis aracıyla karşı karşıya geldim. Rasgele etrafa ateş ediyorlardı ve içlerinden biri bana dönerek silahını doğrulttu. (Evindar bazı çocukların araca taş attıklarını ve polis yaklaşınca da kaçtıklarını söylüyor) Başta bir taş isabet etti sandım ama sonra kendi kendime "beni öldürdüler" dediğimi hatırlıyorum. Beni komşularımızdan birinin evine taşıdılar ama özel tim ekibi araçtan inip peşimizden geldi ve pencelerin camlarını kırıp içeriye göz

92 Van Emniyet Müdürü Salih Kesmez'in basın toplantısı yerel televizyonlarda ve basında yer aldı. Bkz: "Van emniyeti 'plastik mermil' silahı Türkiye'ye tanıttı" <http://www.gazetevan.com/detay.asp?hid=1559> (Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2008).

93 İnsan Hakları Derneği raporu, "Van İlinde ve Yüksekova'da 22 Mart 2008 tarihinde Newroz Kutlamalarının Valilik ve Kaymakamlıkça Yasaklanması Ardından Meydana Gelen Hak İhlalleri ve Yargısız İnfaz Vakalarını Araştırma-İnceleme Raporu" http://www.ihd.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=725&Itemid=90; Mazlumder Raporu, "Van-Hakkari-Yüksekova 2008 Newroz Olayları Raporu", http://www.mazlumder.org/haber_detay.asp?haberID=135 (Her iki siteye erişim tarihi: 11 Mayıs 2008).

94 Ibid.

95 Otopsi raporlarıyla ilgili bilgiler Vanlı avukat ve İnsan Hakları Derneği Van Şubesi'nin üyesi olan Bedia Özgökçe Ertan tarafından verilmiştir. 7 Temmuz 2008.

yaşartıcı gaz bombası attı. Yüzüm yanıyordu. Kızkardeşim Evindar kapıyı Özel Tim'e açmaya koştu, yoksa kapıyı kıracaklardı. İçeri girdiklerinde kardeşimi copla dövüp benim bulunduğum odaya fırlattılar. İçeride hep akrabalarımız vardı ve herkesi dövdüler. Ortalık kan gölüne dönmüştü.⁹⁶

Özel bir araçla hastaneye kaldırılan Gülşah'ın vücudundan kurşun çıkarıldı ve kan nakli yapıldı. 13 gün hastanede yatan Gülşah savcılığa suç duyurusunda bulundu. Raporun yazıldığı esnada soruşturma devam ediyordu.

Van Barosu, İnsan Hakları Derneği, Mazlumder, Çağdaş Hukukçular Derneği ve İnsan-Der heyetleri de çoğu plastik mermiyle yaralanan dokuz kişiyle görüşmeler yaptı.

İnsan Hakları İzleme Örgütü'nden bir araştırmacı Van'da esnaf olan Hüsnü Abi'yi Van'ın Hacıbekir mahallesindeki evinde ziyaret etti. Şehir merkezindeki dükkanına giderken başından vurulduğunu öne süren Abi “Sabah on sularıydı. Polis geçmemize izin vermiyordu. Herkes oraya toplanıyordu ki bir zırhlı araçtan göz yaşartıcı bomba attılar, sonra da silah sesleri gelmeye başladı. Birden yere düştüm; gerisini hatırlamıyorum.” dedi.⁹⁷ Görüşme sırasında Abi'nin gösterdiği röntgen filmlerinde ya plastik mermi kovanına ya da göz yaşartıcı bomba kovanına ait olan parçacıklar görülmüyordu ve başının arka kısmındaki büyük yara görülebiliyordu. Polisin misillemede bulunacağı korkusuyla hastaneye gitmeye cesaret edemeyen birçok insan olduğunu söyleyen Abi, hastanedeysen polisin kendisinden “ifade vermesini” istediğini ancak durumu oldukça ağır olduğu için veremediğini de anlattı. Abi, resmi bir şikayette bulunmaya hazırlanıyor ancak hastanede üç hafta yatmasına rağmen, gösterdiği röntgen filmleri dışında tıbbi bir rapor alamamış.

İnsan Hakları İzleme Örgütü Van-Hakkari güzergahında muavinlik yapan M.K ile de görüştü (1992 doğumlu, ismi gizli tutuldu). M.K. polislerin Van Otobüs terminaline girdiğini ve yaklaşık on kişilik bir polis grubunun kendisini kovaladığını, cop ve silah kabzasıyla dövüldüğünü, yere düştüğünde kalkmaya çalışırken tekrar tekrar dövüldüğünü ileri sürdü. En sonunda bazı otobüs şoförleri tarafından terminal yazıhanesine alınan M.K., daha sonra evine gönderilmiş. “Uyumakta güçlük çekiyorum, sürekli dayak yediğim anlar aklıma geliyor. Midem çok fena ağrıdı.” diye⁹⁸ anlatan M.K.'nin dövülme anı, yakınlarda bulunan bir amatör kamerayla görüntülendi.⁹⁹

96 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Gülşah Aslan ile yaptığı görüşme, Van, Akköprü mahallesi, Van, 18 Nisan 2008.

97 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Hüsnü Abi ile yaptığı görüşme, Van, Hacıbekir mahallesi, 18 Nisan 2008.

98 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün M.K. ile gerçekleştirdiği görüşme, Van, 17 Nisan 2008.

99 M.K.'nin dövülmesini gösteren amatör çekimin görüntüleri Dicle Haber Ajansı tarafından İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne verildi. Copyright © Dicle haber Ajansı 2008.

M.K. ile oğlunun başına gelenleri duyunca Milas'taki işini bırakıp gelen inşaat işçisi baba Esat K. (soyadı gizli tutuldu) oğluyla birlikte savcılığa suç duyurusunda bulundu. Bu raporun yazıldığı sırada soruşturma halen devam ediyordu. Esat K. 29 Mayıs'ta İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne oğlunun “kendine gelemediği” için işine devam edememesinden ötürü M.K'yı yerel bir hastanenin psikiyatri kliniğine geçici olarak yatırdıklarını söyledi.¹⁰⁰ Daha sonraki aylarda da Ankara'da bir psikiyatrik hastanede tedavi görmeyi sürdürdü ve hala işine geri dönebilecek durumda değil.¹⁰¹

Van'da ağır biçimde dövüldüğünü ifade edenlerin bir kısmı savcılığa resmi şikayette bulunmadı. İnsan Hakları Derneği'nin bir üyesinin verdiği örnekte bir öğrenci hayalarından tekmedenmiş ve bu yüzden ameliyatla testislerinden biri alınmıştı.¹⁰² Öğrencinin şikayette bulunmayışının muhtemel nedeni Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde sürdürdüğü eğitimini tamamlamak istemesi ve üniversitenin disiplin soruşturması açabileceğinden çekinmesi veya izinsiz gösteriye katıldığı gerekçesiyle hakkında adli soruşturma açılmasından kaçınmaktı.

İnsan Hakları İzleme Örgütü Van'da gerçekleştirdiği derinlemesine incelemenin benzerini Hakkari'de Newroz olaylarına ilişkin olarak yapmadı. Ancak bir sivil polisin 15 yaşındaki C.E.'nin (ismi gizli tutuldu) kolunu arkadan burktuğunu belgeleyen görüntülerin birçok televizyon kanalında yayınlanmasının ardından bu vakayı takip etti.¹⁰³ Olaydan sonra C.E. serbest bırakıldı ancak daha sonra savcılığın emriyle tekrar tutuklanarak Bitlis E Tipi Cezaevi Çocuk Koğuşuna kondu. İzinsiz gösteriye katılma suçundan tutuksuz yargılanmak üzere 11 Nisan'da serbest bırakıldı.¹⁰⁴ Nisan ayının sonlarında ise Cumhuriyet Savcılığı C.E.'nin mağdur edildiği olayla ilgili yapılan soruşturma sonucunda takipsizlik kararı verdi. C.E.'nin avukatı Van 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde karara karşı temyiz başvurusunda bulundu ve mahkeme bu itirazı reddedince, avukatlar konuyu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine taşıma kararı aldı.¹⁰⁵

100 Esat K. ve İnsan Hakları İzleme Örgütü arasındaki telefon görüşmesi, 29 Mayıs 2008.

101 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Esat K. ile yaptığı telefon görüşmesi, 12 Kasım 2008.

102 Alınan bu bilgi İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün bahsi geçen öğrenciyle (ismi gizli tutuldu) gerçekleştirdiği görüşmede teyit edildi. 18 Nisan 2008, Van.

103 Güvenlik güçleri mensuplarından birinin C.E.'nin kolunu bükme görüntüleri de dahil olmak üzere, Van ve Hakkari'deki Newroz kutlamalarındaki polis şiddetine ilişkin çeşitli görüntüler web sayfalarında yer aldı. Örnek olarak bkz: http://www.dailymotion.com/related/x4vdol_newroz-tragedy-2008-better-version_news/video/x4uyy2_hakkari-kolu-krlan-cocuk-video-byis_news?from=rss (Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2008).

104 Uluslararası Af Örgütü olayla ilgili olarak acil eylem başlatarak, Bitlis E-Tipi Cezaevi'ndeki C.E.'nin gereği gibi bir tıbbi muayene ve tedaviye erişiminin sağlanması çağrısında bulundu. Bknz: Amnesty International UA 90/08, 9 Nisan 2008, ve müteakip bilgi için <http://www.amnesty.org/en/library/info/EUR44/007/2008/en> ve <http://www.amnesty.org/en/library/info/EUR44/008/2008/en> (Her iki kaynağa erişim tarihi: 11 Mayıs 2008). 31 Mart 2008'de Hakkari Valiliği olayla ilgili olarak farklı bir açıklama yaptı ve basının yanlış bilgi verdiğini ve basının C.E.'yi yakalayan güvenlik güçlerini hedef aldığını ileri sürdü. Bknz: http://www.hakkari.pol.tr/bsn_CE.asp (Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2008).

105 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün C.E. ve ailesini temsil eden Hakkari'li avukat Fahri Timur ile gerçekleştirdiği telefon mülakatları, 2 Haziran ve 26 Eylül 2008.

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Nisan sonlarında Newroz olaylarını araştırmak üzere Van ve Hakkari'yi ziyaret etti ve Kasım ayında raporunu yayınladı. Komisyon raporunda yer alan tavsiyeler arasında silahla öldürme olaylarının, kötü muamele ve aşırı güç kullanıldığı iddialarının etkin biçimde araştırılmasına duyulan ihtiyaç vurgulanıyor. Komisyon ayrıca toplumsal olaylarda polis davranışıyla ilgili daha fazla eğitim verilmesi ve sicil numaralarının açıkça görülebildiği kask ve üniforma giyilmesi tavsiyelerinde de bulunuyor.¹⁰⁶

İstanbul, 1 Mayıs 2008

Polis şiddeti birkaç hafta sonra İstanbul'daki geleneksel 1 Mayıs Uluslararası Emekçiler Günü kutlamalarında tüm dehşetiyle yeniden kendini gösterdi. Gösterilere izin verilen Ankara gibi kentlerde kutlamalar sakin geçse de, İstanbul Valisi ve hükümet Taksim Meydanı'nda herhangi bir kutlamaya izin vermeme kararı aldı. Kimliği belirsiz kişilerin kalabalığa ateş açması sonucu 34 kişinin ölümüyle sonuçlanan trajik 1 Mayıs 1977 olaylarından sonra¹⁰⁷, son otuz yıldır Taksim'de 1 Mayıs'ın kutlanması genellikle yasaklanıyor. Gerek hükümet ve İstanbul valisinin yasak kararı hakkındaki açıklamaları, gerekse toplanıp Taksim'e doğru yürüyeceklerini vurgulayan işçi sendikalarının beyanları basında geniş yer buldu. Vali ise bilhassa göstericilerin Taksim'de toplanmaya çalışması halinde, bu yasadışı gösteriyi dağıtmak için polisin güç kullanacağını söyledi.¹⁰⁸

Günler ilerledikçe 1 Mayıs'ın gergin geçeceği belli olmaya başlasa da, olayların bu denli ağırlaşabileceğini kimse tahmin edememişti. Polis grupların 1 Mayıs'ta İstanbul'da toplanmasını fiilen engelleyerek, 1 Mayıs yürüyüşünün ve kutlamaların tertip edilmesinde yer alan sendikalara doğrudan saldırılar düzenledi. Polis, sabah saat 06.30'da Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (DİSK) Şişli'deki genel merkezi önünde toplanan kalabalığı tazyikli su, göz yaşartıcı bomba ve coplarla dağıtmaya başladıktan sonra DİSK'in ofislerine baskın yaptı. Polisin o gün içerisinde DİSK'in ofislerini sabah 6.30 ile 10.00 saatleri arasında binanın içine göz yaşartıcı bomba atarak ve insanları copla döverek birçok kez bastığı öne sürüldü. DİSK ve diğer işçi konfederasyonları, Türk-İş ve KESK, hükümetin Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) standartlarını ve Türkiye'nin uluslararası hukuktaki yasal yükümlülüklerini çiğneyerek toplanma özgürlüğünün temel ilkelerini ihlal ettiği gerekçesiyle yasal işlem başlatacaklarını duyurdular. Olaylarla ilgili yürütülen soruşturmanın sonuçsuz

106 Meclis İnsan Haklarını Araştırma Komisyonu, "2008 yılı Nevruz Kutlamaları ile ilgili olarak Siirt, Van ve Hakkâri İlleri ile Hakkâri İli Yüksekova ilçesinde meydana gelen olayların incelenmesi", 3 Kasım 2008: <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhak/insanhaklari.htm> (Erişim tarihi: 12 Kasım 2008).

107 1 Mayıs 1977 tarihinde, kimlikleri hala belirlenemeyen kişilerce kalabalığın üstüne (muhtemelen araçtan) açılan ateş sonucu 5 kişi öldü ve 28 kişi Kazancı Yokuşu'ndaki izdihamda ezilerek hayatını kaybetti. 1 Kadın da panzer tarafından ezilerek yaşamını yitirdi.

108 "Taksim restleşmesi", *Radikal*, 29 Nisan 2008, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=254285> (Erişim Tarihi: 19 Ağustos 2008).

olacağına kanaat getiren DİSK ve KESK 14 Ağustos'ta konuyu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne taşıdı.¹⁰⁹

Ayrıca İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün görüştüğü bir gazeteci, aynı gün polisin Şişli Etfal Hastanesi kantininin giriş bölümüne göz yaşartıcı bomba attığına tanık olduğunu ve orada bulunan hastaların, hasta yakınlarının ve hastane çalışanlarının gazdan ciddi bir biçimde etkilendiklerini söyledi. 1 Mayıs'ta düzenlenen resmi basın toplantısında, İstanbul Valisi bu iddianın yanı sıra polisin aşırı güç kullandığına yönelik diğer pek çok iddiayı da delilleri incelemeyen ve tanıkları dinlemeden kesin bir dille yalandı.¹¹⁰

İnsan Hakları İzleme Örgütü, polisin güç kullanmasıyla ilgili olarak, 1 Mayıs bayramını kutlamaya çalışırken polis tarafından saldırıya uğradıklarını ve dövüldüklerini iddia eden bir dizi kişiyle görüşmeler gerçekleştirdi. Tarım Orkam-Sen (tarım ve orman işçilerinin sendikası olan Tarım ve Ormancılık Hizmet Kolu Kamu Emekçileri Sendikası) yetkilisi Gürol Şimşek ve 1981 doğumlu yeğeni Rahmi Yılmaz, Cumhuriyet Halk Partisi'nin Şişli'deki merkez binası önünde, aralarında milletvekillerin de bulunduğu bir heyetin konuşmalarını dinledikten sonra Tarlabaşı bulvarından 12.30 sıralarında geçerken beş ya da altı sivil polis tarafından saldırıya uğradıklarını ve dövüldüklerini anlattı. Bir pizzacıda çalışan Rahmi Yılmaz omuz ve başına sopayla aldığı darbelerle dengesini kaybedip yere düştüğünü söyledi. Gürol Şimşek'in de başına ve sağ kulağına cop veya sopayla vuruldu ve yere düştüğünde ise ağzına tekme atıldı. Gerçekleştiği öne sürülen nedensiz saldırıdan sonra ikisi de gözaltına alınmadı. Yeğeniyle birlikte ağzı kan içinde Taksim İlkaydım Hastanesi'ne giden Şimşek'in dudağına beş, ağzının iç tarafına ise çok sayıda dikiş atıldı; yeğeni Yılmaz'ın ise baş tomografisi çekildi. Yılmaz, İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne dengesini bulmada sorunlar ve sol kolunda geçici his kaybı yaşadığını, Şimşek ise sürekli ağzına tekme atıldığı anı hatırladığını anlattı.¹¹¹

Göz yaşartıcı gaz ve tazyikli suyla zorla dağıtıldıktan sonra, göstericilerden bir bölümü ve 1 Mayıs'ı izleyen gazeteciler Şişli'deki Cumhuriyet gazetesinin bahçesine sığındı. İki Cumhuriyet muhabiri dövüldü. Cumhuriyet'in Pazar Eki muhabiri Ali Deniz Uslu gazete binasına girmek üzereyken copla dövüldü. Yüzünü korumaya çalışırken sağ eli kırılan Uslu daha sonra

109 Bkz: "Sendikalardan 1 Mayıs için suç duyurusu", *Sabah*, 5 Mayıs 2008,

<http://www.sabah.com.tr/2008/05/05/haber.61875541C65644C3BCF91D6E8A72969C.html> (Erişim Tarihi: 26 Mayıs 2008), ve "DİSK ve KESK 1 Mayıs 2008'de yaşanan devlet terörünü insan hakları avrupa mahkemesi gündemine taşıyor!" DİSK websayfası: <http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=578> (Erişim Tarihi: 27 Eylül 2008).

110 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Ahmet Şık ile yaptığı görüşme, İstanbul, 22 Mayıs 2008. Ayrıca bkz: Ahmet Şık, "Polis niye "Oha" dedi Vali Güler?", *Medyakronik* online haber servisi, <http://www.medyakronik.com/haber/584/> (Erişim Tarihi: 19 Ağustos 2008). Vali Muammer Güler'in 1 Mayıs olaylarına ilişkin düzenlediği basın toplantısının tam metni için bkz: "Vali Güler: 530 gözaltı", *Sabah*, 1 Mayıs 2008, <http://www.sabah.com.tr/2008/05/01/haber.6AF02D721B384017859F960060DC08C0.html> (Erişim Tarihi: 19 Ağustos 2008).

111 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Gürol Şimşek ve Rahmi Yılmaz ile gerçekleştirdiği görüşmeler, İstanbul, 10 Mayıs 2008.

ameliyata alındı ve kendisiyle görüştüğümüz Haziran ayında hala alçıda olan kolu gazetede ki işini sürdürmesini ciddi bir biçimde engelliyordu.¹¹² Cumhuriyet Pazar Eki'nin bir diğer muhabiri Esra Açıkgöz de İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne, gazete ye yakın bir sokağın köşesinde birkaç polis tarafından dövüldüğünü söyledi. Darbelere den kurtulmaya çalışırken basın kartını gösterdiğini ve polislere “gazeteci yim ben!” dediğini anlatan Açıkgöz'ün bu çabaları fayda etmedi ve oradan geçmekte olan polisler Açıkgöz'ün kafasına birkaç cop daha indirdi.¹¹³ İki gazeteci 5 Mayıs'ta savcılığa “kasten yaralama” (TCK Madde 86/1) ve “iş ve çalışma hürriyetini ihlal” (Madde 117/1) suçlarından resmi şikayette bulduklarını ve şikayetçi oldukları kişileri fiilden doğrudan sorumlu olan polislerle sınırlamayıp, İstanbul Valisi, İçişleri Bakanı ve Başbakan'dan da şikayetçi olduklarını ifade etti.

Ancak iki gazetecinin de polis tarafından kötü muameleye uğramasıyla ilgili herhangi bir cezai soruşturma açılmadı. Bahçelievler Kaymakamlığı tarafından 13 Ağustos'ta alınan bir karar la iki polis memuru hakkında adli soruşturması başlatılmasına izin verilmedi. Kararın gerekçesi ise 7 Temmuz tarihli ekspertiz raporunda, hakkında şikayet bulunan polis memurunun Ali Deniz Uslu'nun kolunu kırdığına dair bir kanıt bulunmaması ve gazetecilerin savcılığa ifade vermeye gelmemeleri olarak belirtildi.¹¹⁴ Daha önce de değinildiği üzere, 4483 Sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerin Yargılanması Hakkındaki Kanun polis şiddeti iddialarına ilişkin soruşturulmaların engellenmesinde halen kullanılmakta ve ne yazık ki bu olayda da aynı yasal kalkana başvuruldu. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin çok sayıda kararında görüldüğü gibi böyle bir uygulama Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ndeki yükümlülüklerinin; özellikle de, kötü muameleme iddiaları hakkında bağımsız ve etkin soruşturmalar yürütme yükümlülüğünün açık bir ihlalidir.

Aynı gün Çevik Kuvvet polisleri, sosyalist Özgürlük ve Dayanışma Partisi'nin (ÖDP) İstanbul İl Başkanlığı'na ve önünde toplanan bir grup insana saldırdı. Saat 13.00 sıralarında binanın içinde ve çevresinde yaklaşık 300 kişilik bir grup toplanmıştı 14.15 civarında yan sokaktaki merdivenlerden çıkan çevik kuvvet mensubu 8 kadar polis gruba saldırarak partilileri copladı, binanın içine 3 adet göz yaşartıcı bomba attı ve en az 2 plastik kurşun kullandı.¹¹⁵ Binanın içinde yaşananları baskın olarak nitelendiren ÖDP İl Başkanı Sinan

112 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Ali Deniz Uslu ile gerçekleştirdiği telefon görüşmesi, 2 Haziran 2008. Ayrıca bkz. Ayçin Kırbas and Duygu Ertürk'ün Uslu ile gerçekleştirdiği söyleşi, “Cumhuriyet muhabiri: ‘Polis, öldürmek için vuruyor’”, *Medyakronik*, <http://www.medyakronik.com/haber/588/> (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2008).

113 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Esra Açıkgöz ile gerçekleştirdiği telefon görüşmesi, 3 Haziran 2008.

114 Erol Önderoğlu, “1 Mayıs'ta şiddet uygulayan polisler bu yıl da yargılanmıyor”, *Bianet Online Haber Servisi*, 18 Eylül 2008: <http://www.bianet.org/bianet/kategori/bianet/109799/1-mayista-siddet-uygulayan-polisler-bu-yil-da-yargılanmıyor> (Erişim Tarihi: 30 Eylül 2008).

115 Saldırı yakınlardaki bir binanın penceresinden amatör bir kamerayla görüntülandı. ÖDP yetkilileri olaydan sonra olay mahalinde inceleme yapan savcıya bir adet büyük yuvarlak ve iki adet daha küçük göz yaşartıcı bomba tenekesinin yanısıra iki plastik mermi teslim ettiklerini bildirdi.

Tutal'ın anlatımıyla “Göz yaşartıcı gaz tüm binayı sarmıştı. Herkes dizlerinin üzerine çökmüş, bazıları da kusuyordu. Arkadaşlarımız üst katlardaki camları kırdılar ve belki de bu sayede kurtulduk.” İstanbul Esenyurt'ta bir kafe işleten ÖDP üyesi Behçet Ertaş ise binanın dışında tekme tokat dövüldüğünü söylüyor: “Polisin beni copladığı sırada düştüm ve galiba bayıldım. Kafamı kaldırdığımda bir polis bana dönerek yüzümü tekmeledi.” Burnu kırılan ve vücudunda ağır morluklar oluşan Ertaş, ambulansla Taksim İlk Yardım Hastanesi'ne kaldırıldı ve ertesi gün kırılan burnu ameliyat edildi.¹¹⁶

22 Temmuz 2008'de Adalet Bakanı Mehmet Ali Şahin, Cumhuriyet Halk Partisi grup başkan vekili Kemal Anadol'un İstanbul'daki 1 Mayıs olaylarında yaşanan polis şiddetiyle ilgili olarak yürütülen adli ve idari soruşturmalara ilişkin meclise verdiği soru önergesini yanıtladı. Bakan, verdiği yanıtta olayların üstünden yaklaşık üç ay geçmiş olmasına rağmen, Beyoğlu Cumhuriyet Savcılığının soruşturmasını sürdürdüğünü ve “bir polis memurunun ifadesine başvurulduğu ve herhangi bir kamu görevlisinin mahkemeye sevk edilmediği”ni söyledi. Bakan ayrıca Emniyet Genel Müdürlüğü'nün yürüttüğü idari soruşturmanın devam ettiğini ve şimdiye kadar görevinden uzaklaştırılan herhangi bir polis memurunun bulunmadığını da bildirdi.¹¹⁷

116 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Sinan Tural ve Behçet Ertaş ile gerçekleştirdiği görüşmeler, İstanbul, 10 Mayıs 2008.

117 Bkz: Adalet Bakanı Mehmet Ali Şahin'in gensoruya verdiği 22 Temmuz 2008 tarihli yazılı cevap, <http://www2.tbmm.gov.tr/d23/7/7-3476c.pdf> (Erişim Tarihi: 30 Eylül 2008).

VI. Kimlik Kontrolleri Sırasında Polis Şiddeti

Polisin kimlik kontrolü yapması, kimlik sorması ve bu bilgileri merkezi bir bilgi bankasında (*Genel Bilgi Toplama, GBT*) tutulanlarla karşılaştırması Türkiye'de yeni bir uygulama değil. Ancak Haziran 2007'de meclisten geçen (ve 3. bölümde ayrıntılandırılan) Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına dair Kanun'la ilk defa bu uygulamaya yasal bir dayanak sağlandı. Polise ilk kez “tecrübesine ve içinde bulunulan durumdan edindiği izlenime dayanan makul bir sebebi varsa durdurma yetkisini kullanma” yetkisi verildi. Ancak hemen ardından, bu yetkinin “süreklilik arz edecek ve keyfi bir durum oluşturacak” şekilde kullanılmayacağı da belirtildi.¹¹⁸ Yasaya göre polis, durduğu kişiye durdurma sebebini bildirmeli ve görevini yerine getirirken kendisinin polis olduğuna dair belgeyi gösterdikten sonra, durdurduğu kişilere kimlik sormalıdır.

Çok sayıda kişi, kimlik kontrolleri sırasında polis memurlarının fiziksel saldırısına uğradıklarını ve/veya tehdit edildiklerini bildirdi.¹¹⁹ Görünen o ki polis, genellikle kişilerin polisin kimliğini görmek istemesinin ardından şiddete ya da şiddet tehdidinde başvuruyor. Polisler hakkında yapılan şikayetlere ise çoğu zaman memura cebir kullanarak mukavemet etmek ya da görevini ifa etmesini engellemek gibi karşı-suçlamalarla misilleme yapılıyor. (Kötü muameleye uğradığını iddia eden kişiler hakkında polis tarafından yapılan karşı suçlamalar sorununa VII. Bölümünde daha ayrıntılı olarak değinilecektir.)

İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne bildirilen kimlik kontrolleri sırasındaki polis şiddetine ilişkin vakalardan bazıları aşağıda yer almaktadır.

Feyzullah Ete Olayı

26 yaşındaki Feyzullah Ete 21 Kasım 2007 tarihinde, İstanbul Avcılar'da polis tarafından yapılan rutin kimlik kontrolü esnasında, sivil giyimli bir polis memurunun göğsüne attığı tekme sonrasında hayatını kaybetti. Adli Tıp Kurumu'nun özel bir birimden alınan ilk tıbbi raporda kesin ölüm nedeni belirlenmedi ancak Mayıs 2008'de Ete ailesinin avukatının, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Bölümü'nden görevlendirdiği uzman raporunda ölüm sebebi

118 Polis Vazife ve Salahiyet Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 5681 Sayılı Yasa, 1. Madde.

119 Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın Dökümantasyon Merkezi gündelik basın taraması yapmaktadır ve yasanın yürürlüğe girmesinden sonra gazete haberlerinden bu tür olaylara ilişkin pek çok haber toplamıştır. Bkz: www.tihv.org.tr (Erişim Tarihi: 26 Eylül 2008).

“commotio cordis” (prekordiyal bölgeye ani bir darbe sonucu kalp durması) olarak belgelendi.¹²⁰

Bir tekstil fabrikasında işçi olarak çalışan ve anne-babası, eşi ve iki küçük kız çocuğunun geçimini tek başına sağlayan Feyzullah Ete, olaydan hemen önce yakınlardaki bir kahvede Türkiye-Bosna Hersek maçını izlemeye gitmek üzereydi. 20.30 sularında dört polis memuru yanlarına geldiğinde, uzun yıllardır arkadaşı olan Ali Oturakçı'yla yaşadıkları mahalledeki parkta oturuyorlardı. Ete'nin ailesiyle ve Ali Oturakçı'yla olayın meydana geldiği yerde yapılan görüşmelerde Oturakçı İnsan Hakları İzleme Örgütü araştırmacısına çevredeki apartmanlarca da görülebilen ve salıncaklar, birkaç piknik masası ve bankların olduğu küçük bir açık alana, telsizlerinden polis oldukları anlaşılan memurların nasıl girdiklerini ve yanlarına gelerek kimliklerini istediklerini anlattı:

Feyzullah onlara 'ama biz burada oturuyoruz, mahalleliyiz' dedi. Yüzüme yumruk attılar, sonra da biraz yüksekçe bir yerde duran memurlardan biri doğrudan Feyzullah'ın göğsüne sol bacağıyla bir tekme attı. Feyzullah arka üstü yere düştü. Kendine gelsin diye çok uğraştım. Arabaya attık ama daha hastaneye giderken nabzı durmuştu. Tüm bunlar bir kaç dakika içinde olup bitti.¹²¹

Ete'ye tekme attığı öne sürülen polis memuru Ali Mutlu, savcıya ifade verdikten sonra serbest bırakıldı. Ancak daha sonra tutuklandı ve Türk Ceza Kanunu'nun 87. maddesi 4. fıkrası uyarınca “kasten yaralama sonucu ölüme sebebiyet vermek”ten hala tutuklu olarak yargılanıyor.¹²²

İstanbul Emniyet Müdürlüğü, olaydan bir gün sonra yayınladığı açıklamada, polisin Ete ve arkadaşının alkol alıp naralar atarak çevreyi rahatsız ettiklerine dair şikayet aldıklarını öne sürdü. Açıklamada, polisin bu kişileri uyarmaya ve kimliklerini kontrol etmeye gittikleri, ancak iki arkadaşın görevlilere saldırdıkları iddia edildi. Ete yere düştükten sonra kalkamadığı ve ölüm nedeninin bilinmediği söylendi.¹²³ Bu açıklama hala Emniyet Müdürlüğü'nün web sayfasında, bir polisin Feyzullah Ete'nin öldürülmesiyle ilgili yargılanıyor olmasına rağmen, düzeltilmemiş halde duruyor.

120 Dr. Coşkun Yorulmaz, İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Adli Tıp Bölümü, “Feyzullah Ete'nin Ölüm Nedenine İlişkin Bilimsel Mütalaa”, 20 Haziran 2008, (Bir kopyası İnsan Hakları İzleme Örgütü'nde mevcut).

121 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Ali Oturakçı ve Ete Ailesi ile yaptığı görüşme, Avıclar, İstanbul, 5 Mart 2007.

122 Bakırköy Cumhuriyet Başsavcılığı'na hazırlanan iddianame, No. E. 2008/16520, 7 Nisan 2008 (Kopyası İnsan Hakları İzleme Örgütü'nde mevcut).

123 Açıklama İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün web sayfasında yer almaktadır: http://www.iem.gov.tr/iem/?menu_id=1&detay_id=153 (Erişim Tarihi: 23 Haziran 2008).

Polis memurunun yargılandığı 24 Haziran 2008 tarihli ilk duruşmada, mahkeme kapalı celse kararı vererek, merhumun aile üyelerinden yalnızca ikisine, Ete'nin annesi ve ağabeyine, duruşmaya katılma izni verdi.¹²⁴ Ne merhumun ailesi, ne basın mensupları ne de İnsan Hakları İzleme Örgütü temsilcisi duruşma salonuna alındı. Mahkeme, Türk Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 182. maddesinin 2. fıkrasında yer alan “kamu güvenliğinin” gerekli kıldığı hallerde kapalı duruşma yapılabilmesine müsaade eden bir hükme atıfta bulundu fakat davada ne tür bir kamu güvenliğini riskinin olduğuna dair herhangi bir açıklama yapılmadı.

Güvenlik güçleri ve resmi görevlilerin görevlerini yürütürken işledikleri ihlallerden sorumlu tutulacaklarına dair kamu algısının güçlendirilmesi ve bu tür ihlallerle mücadelede adalet sisteminin ve hükümetin ciddi çaba gösterdiğine ilişkin güvenin artırılması için, mahkemelerin tarafsızlıklarını ortaya koymaları ve güvenlik güçleri mensuplarını koruyor gibi görünmemeleri şarttır. Güvenlik güçleri ve resmi görevlilerce işlenen insan hakları ihlalleri şüphesiz ki kamunun genelini ilgilendiren bir meseledir ve bu tür davalarla ilgili bilgilerin sınırlandırılması için mücbir sebeplerin olması gerekir.

Feyzullah Ete cinayeti davasında, Ali Oturakçı polis aleyhinde şahitlik yapan esas tanık konumunda ancak aynı zamanda aynı mahkeme salonunda “polise mukavemet etmek”ten (Madde 265/1) yargılanıyor ve böylelikle, davada hem mağdur taraf hem de sanık (mağdur şüpheli) olarak yer alıyor. Esas sanık Ali Mutlu'nun yargılandığı ve Ali Oturakçı'nın da katıldığı ikinci kapalı duruşma 16 Eylül 2008'de, Mutlu'nun tahliye edildiği üçüncüsü ise 6 Kasım'da gerçekleşti. Duruşmadan hemen sonra merhum Feyzullah Ete'nin abisi Adil Ete'nin, Mutlu'nun tahliye edilmesine öfkelenerek duruşma salonunun kapısına doğru bir çakmak fırlattığı için gözaltına alındığı bildirildi. İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne gelen bilgiye göre Adil Ete muhtemelen mahkemeye hakaret ve kamu görevlisine cebir kullanarak mukavemet suçlamalarıyla (TCK 125 ve 126. Maddeleri) yargılanmak üzere tutuklandı. Sebep olduğu rahatsızlığın hafif olması ve Adil Ete'nin firar etme ya da delil veya tanıklara müdahale etme tehlikesi bulunmadığı halde (aylarca sürme ihtimali olan) tutuklanmasının ağır ve gereksiz olduğu anlaşılmaktadır.¹²⁵

Sinan Tekpetek Olayı

26 Temmuz 2007 akşamı saat 23.15 sıralarında, erkek kardeşinin düğününden evine dönen Sinan Tekpetek'e kimliği soruldu. İstanbul Taksim'de durdurulan Tekpetek'in kimliği polis tarafından kontrol edilip kimlik bilgileri telefonla karakola iletildi. Hüviyetini geri aldıktan

124 Mahkeme, keyfi ve ayrımcı bir karar alarak, Feyzullah Ete'nin dul eşi Necla'yı, Ete ile resmi olarak evli olmadığı gerekçesiyle duruşma salonundan çıkarttı.

125 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Avukat Murat Nas ile yaptığı görüşme, İstanbul, 6 Ekim 2008.

sonra dolmuş durağına gitmek üzere sakin bir sokağa yönelen 25 yaşlarındaki Tekpetek, arkasından yaklaşan polis arabasına zorla sokuldu. İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne aktardığına göre olaylar şöyle gelişti:

Yüzüme hemen biber gazı sıktılar. Başımı öne doğru eğdikleri için nereye götürdüklerini anlayamadım ama on beş dakika kadar gittikten sonra surların bulunduğu bir yere götürüldüm. Boş bir araziye geldiğimizde beni arabadan indirip dövdüler ve sonradan gelen iki ekip otosundaki polisler de diğer polislerle katılarak beni dövmeye devam ettiler.¹²⁶

Tekpetek, bu zorlu dakikaların Karaköy civarlarında seyir halindeki araçtan atıldığında sona erdiğini ileri sürüyor. Daha sonra Kadıköy Siyami Ersek Hastanesi'nden iki kaburgasının kırık olduğunu ve yüzü ve vücudunda çürükler ve kesikler olduğunu belgeleyen tıbbi rapor alan Tekpetek'e 20 gün iş göremezlik raporu verildi. Olayın ardından çekilen fotoğraflarda Tekpetek'in bedenindeki ağır çürükler ve sırtındaki çift çizgili morluk da copla dövüldüğünü doğrular nitelikte.

Tekpetek %52Öfke! isimli bir anarşist dergide çalışıyor. Aynı zamanda, bir kaç sene önce bir arkadaşıyla birlikte, söylediklerine göre, polisin dövdüğünü birisine yardım etmeye çalıştıkları için açılan davada polise mukavemet etmekten sanık olarak yargılanıyor. Dava halen devam etmekte ancak Tekpetek polis memurlarından birisinin kendisini tanımış olabileceğini ve bu yüzden kasıtlı olarak hedef seçilmiş olduğunu düşünüyor. Tekpetek, yine de, dövüldüğü sırada küfür dışında doğrudan herhangi bir sözlü tehdit olmadığını belirtiyor.

Bazılarında insanlık dışı muamele ve işkencenin de yapıldığı, resmi görevliler tarafından kaçırılma olayları Türkiye'de uzun yıllardır yaşanan bir olgu. Her ne kadar bu olay İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne 2007 yılı içerisinde İstanbul'da rapor edilen tek vaka olsa da, İnsan Hakları Derneği Diyarbakır Şubesi'nin verdiği bilgilere göre, şube olarak bu uygulamanın Diyarbakır'da hala sürmekte olduğuna ilişkin iddialar almaya devam ediyorlar.¹²⁷ Bu tür iddiaların soruşturulması oldukça güç, zira mağdurların faileri teşhis edebilmeleri ya da "kaçırılma"nın gerçekleştiğine şahitlik edebilecek ya da etmek isteyecek tanıkları bulmak genellikle çok zor.

Bu tür olayların soruşturulmasında, olayın meydana geldiği iddia edilen yerdeki tüm güvenlik kameralarının görüntülerinin incelenmesi ve olay saatinde görevli olan tüm polis

126 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Sinan Tekpetek ile yaptığı görüşme, Kadıköy, İstanbul, 15 Şubat 2007.

127 İnsan Hakları İzleme Örgütü İnsan Hakları Derneği Diyarbakır Şubesi Ali Akıncı ile yaptığı telefon mülakatı, 11 Mart 2007.

memurlarının listesinin ve nerede olduklarına ilişkin bilgilerin de polis tarafından sunulması gerekir. Ayrıca bu tarz ağır görev istismarlarının meydana gelmemesini sağlamak için emir komuta zincirinin daha sıkı denetlenmesi ve polis ekiplerinin faaliyetlerinin ve buldukları yerlerin daha detaylı bir şekilde izlenmesi gerekir.

Muammer Öz Olayı

Muammer Öz, 29 Temmuz 2007'de öğleden sonra, İstanbul'un Kadıköy semtindeki Moda'da bir çay bahçesinde ağabeyi, yengesi, yengesinin kardeşi ve kuzeniyle birlikte otururken iki üniformalı polis memuru yanlarına geldi. 27 yaşındaki Muammer Öz devamını şöyle anlatıyor:

İçlerinden biri ağabeyime 'seni birine benzettim, çıkar kimliğini' dedi. O sırada telefonum çalınca polis çok sinirlendi ve 'Ben seninle konuşurken sen ne cüretle benim önümde telefonla konuşursun!' diye bağırды. Ben de halka açık bir yerde ailece otururken gelip kimlik sormanın herhangi bir dayanağı olmadığını ve avukat olduğumu söyledi. Bunun üzerine yakama yapışıp beni tartaklamaya başladı. Kimliklerimizi gösterdik ama bu sefer de başka bir polis memuru araya girdi ve beni yumruklamaya başladılar. Biri doğrudan yüzüme biber gazı sıktı. Sonra da diğer polisler geldi.¹²⁸

Tesadüfen olaya şahit olan birinin çektiği bir fotoğrafta, polis memurlarından birinin Öz'ü uzun tahta bir copla dövdüğü ve başörtülü yengesinin de ümitsiz bir şekilde bunu engellemeye çalıştığı görülüyor.¹²⁹

Muammer Öz daha sonra ilk baştaki iki polis memurunun da bulunduğu bir polis arabasıyla, elleri kelepçelenerek ve sürekli dövülüp tehdit edilerek karakola götürüldü. Öz'ün akrabaları da başka bir araçla karakola götürüldü. Muammer Öz'ün anlatımına göre,

“Beni döverlerken içlerinden biri 'Biz 15 senelik polisiz. Bize hiçbir şey olmaz. Senin gibi çok avukatı becerdik, seni de beceririz dedi.’¹³⁰

Öz'ün daha sonra Adli Tıp Kurumu'ndan aldığı raporda vücudunda morluklar ve kesikler ve daha sonra ameliyat olmasını gerektirecek burun kırığı olduğu belgelendi.

128 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Muammer Öz ile yaptığı görüşme, İstanbul, 11 Şubat 2007.

129 Fotoğraf daha sonra yerel bir gazete olan *Gazete Kadıköy*'de 2007 Ağustos ayında yayınlandı.

130 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Muammer Öz ile yaptığı görüşme, İstanbul, 11 Şubat 2007.

İki polis memuru halen Muammer Öz'e karşı aşırı güç kullanma, hakaret ve kasten yaralama suçlarından yargılanıyor.¹³¹ Olaydan 11 ay sonra, 26 Haziran 2008'de yapılan ilk duruşmaya iki polis memuru da katılmadı. Duruşma 25 Aralık 2008 tarihine ertelendi ama Muammer Öz o tarihe kadar polisin şikayetiyle aleyhinde açılan en az üç davada sanık olarak yargılanmış olacak. Temmuz 2007'de gerçekleşen olaydan sonra, vakit geçirmeden Öz aleyhinde altı aydan üç yıla hapis cezası öngörülen “kamu görevlisine cebir kullanmak suretiyle görevini yaptırma” (TCK 265/1) suçundan dava açıldı. Yukarıda değinilen Feyzullah Ete olayında olduğu gibi, İstanbul Emniyet Müdürlüğü 29 Temmuz 2007'de olayla ilgili hemen bir açıklama yayınladı ve açıklamada Öz'ün polisin kimlik kontrolüne şiddet kullanarak direndiği, polis memurlarına saldırdığı ve bu saldırı sonucu polis memurlarının yaralandığı ve Öz'ün de kaçmaya çalışırken düşerek kendini yaraladığı iddia edildi.¹³² Yapılan basın açıklamasında Öz'ün “dövülmediği, memurların görevini ifa ederken mukavemetle karşı karşıya kaldıkları ve bu yüzden kademeli zor kullanma yapıldığı” da ileri sürüldü.¹³³

İstanbul Beyoğlu'ndaki polis karakollarına yönelik yoğunlaşan iddialar

İstanbul'un Beyoğlu ilçesi çoğunlukla yoksul olan ve 1990'lı yılların başında köyleri boşaltıldığında zorla yerlerinden edilen Güneydoğulu Kürt göçmenlerin, uzun zamandır orada yaşayan yerli Roman nüfusun ve son zamanlarda çeşitli ülkelerden gelen sığınmacıların birarada yaşadığı, kentin belki de en merkezi yeri. Bölge, çeşitli dükkanlar ve Beyoğlu'nun eğlence mekanlarıyla çevrelenmiş durumda ve fuhuş ve uyuşturucu ticaretiyle de anılmakta. Geçtiğimiz sene içerisinde, insan hakları grupları ve avukatlar Beyoğlu'nda meydana gelen çok sayıda polis şiddeti iddialarını kayıt altına aldı. Şikayetlerin odağında semtin iki polis karakoluna bağlı memurlar bulunuyor.¹³⁴

131 Yapılan suçlamalar arasında “zor kullanma yetkisine ilişkin sınırı aşılması” (Türk Ceza Kanunu, Madde 256), “kasten yaralama” (86/3 ve 87/3. maddeler) ve “hakaret” (Madde 125) var. İddianame Kadıköy Cumhuriyet Başsavcılığı'nca hazırlandı. No: E 2007/11401, 5 Kasım 2007 (kopyası İnsan Hakları İzleme örgütü'nde mevcut).

132 Olay ve Emniyet Genel Müdürlüğü'nün basın açıklaması için bkz: Timur Soykan ve İsmail Saymaz'ın haberleri: “Avukat : İşkence; Emniyet: Düşme”, *Radikal*, 3 Ağustos 2007, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=228817> (Erişim Tarihi 12 Mart 2008); ve 3 Ağustos 2007, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=7018152&p=2> (Erişim Tarihi: 12 Mart 2008).

133 “Polislerden dayak yiyen avukat için açıklama” haberinden alıntı, *Hürriyet* (“dövülme olmadığı, memurların görevini ifa ederken mukavemetle karşı karşıya kaldıkları, bu yüzden kademeli zor kullanma yapıldığı”); bkz. <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=7018152&p=2> Açıklama 29 Temmuz'da yaşanan olayları, “kademeli zor kullanma” ifadesinin yer aldığı değişen Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu'na uygun olacak şekilde dikkatli bir üslupla yazılmış gibi görünüyor.

134 İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi Nisan-Temmuz 2007 döneminde 60 tane başvuru aldıklarını bildirdi. Bkz: “Beyoğlu'nda işkence var!”, Haziran 2007, <http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=9&ArsivAnaID=39824>. Ayrıca bkz: İsmail Saymaz, “Beyoğlu'nda dayak kol geziyor”, *Radikal*, 30 Haziran 2007, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=225521> (Erişim Tarihi: 18 Mart 2008).

Mehmet Nezir Çirik Olayı

30 yaşındaki Mehmet Nezir Çirik'in iddiasına göre, arkadaşı Arif Kılınç'la birlikte rutin bir kimlik kontrolü sırasında durdurulduktan sonra, elleri kelepçeli olarak bindirildikleri ekip arabasında ve gözaltına alındıkları karakolda polisten yediği dayak sonucu dalağı patladı ve ağır bir iç kanama geçirdi.

10 Ağustos 2007'de Çirik'in babasının Beyoğlu'ndaki evinden çıktıktan sonra sivil giyimli bir grup polis memuru Çirik ve Kılınç'a kimliklerini sordu. Çirik'in İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne söylediğine göre:

Doğum yerimizi görür görmez üstümüzü aradılar. (Çirik Mardinli, Kılınç ise Diyarbakırlı. Bu iki yer de nüfusun çoğunluğunun Kürt olduğu yerler) “Sorun nedir” diye sorduğumuzda verdikleri cevap ise 'Kes sesini!' ve bir yumruktu. Akif bayağı huzursuzlanmaya başlamıştı. Ben de onu sakinleştirmeye çalışıyordum ama durmadan “mesele ne” diye soruyordu. Onu çok fena dövdüler...Bizi bir arabaya bindirip kelepçeledikten sonra hastaneye götürdüler. Polis bizi doktorun yanına soktu ve dışarı çıkmadı. Doktor şikayetiniz var mı diye sordu, biz de yok dedikten sonra karakola götürdüler. Karakolda Arif'in sinir hastası olduğunu ve terapi gördüğünü anlatmaya çalıştım. Arif durmadan sigara istiyordu, ben de sakinleşmesi için Arif'e bir sigara vermelerini söyledim. Arif 'in durmadan sigara istemesi, benim de tamamen yanlış yazılan tutanağı imzalamayı reddetmem üzerine, birden iki üç polis bize saldırdı. Tutanak ikimiz sanki polise karşı gelmişiz ve kimlik göstermemişiz gibi yazılmıştı. Beni copla dövüp yumruklamaya ve tekmelemeye başladılar. Yere düştüğümde sanki tüm polisler dövmeye başladı. Yüzüme biber gazı da sıktılar.¹³⁵

Çirik'in söylediğine göre, Kılınç'ın kayınbiraderi, onları aramak için eşiyile birlikte karakola geldiğinde, polislerce dövüldüğünü iddia etti. Hepsi bir polis minibüsüne bindirildikten sonra İstanbul Bilgi Üniversitesi Dolapdere Kampüsü'nün yakınlarındaki yolun kuytu bir yerinde aşağı inmeleri söylendi. Hemen akabinde Çirik “sanki içimde birşey kopmuştu” diye tarif ettiği çok kuvvetli bir sancı hissetti.¹³⁶ Hastaneye gittiklerinde acılar içinde kıvranan Çirik bir banka uzandı. Beklerken hastane kapısındaki bir polis memuru ne olduğunu sorunca Çirik karakolda öldüresiye dövüldüklerini anlattı. Bir süre sonra karakoldan bir polis hastaneye gelerek doktorla konuştu ve Çirik ve yanındakilere hemen hastaneyi terketmeleri söylendi.

135 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Mehmet Nezir Çirik ile yaptığı görüşme, İstanbul, 27 Şubat 2008.

136 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Mehmet Nezir Çirik ile yaptığı görüşme, İstanbul, 27 Şubat 2008.

Bunun üzerine özel bir hastaneye gidildiğinde Çirik'in durumunun ciddi olduğu anlaşıldığından, önce Vatan Hastanesi'ne sonra da İstanbul Üniversitesi Çapa Hastanesi'ne sevk edildi ve patlayan dalağı alındı.¹³⁷

İstanbul Emniyet Müdürlüğü olaydan bir hafta sonra yayınladığı basın açıklamasında Çirik'in ameliyat olduğu ve dalağının dayak sonucu alındığını doğrudan yalanladı ve olayla ilgili olarak yapılan incelemede ikilinin kesici alet taşıdıklarının belirlendiğini, polise şiddet göstererek mukavemet ettikleri ve şahıslarda herhangi bir darp-cebir izine rastlanmadığını belirleyen rutin tıbbi raporlarının karakolda gözaltına alınmadan önce Taksim İlk Yardım Hastanesi'nden alındığı belirtildi. 11 Aralık 2007'de Çirik ve Kılınç hakkında “kamu görevlisine karşı görevini yapmasını engellemek amacıyla cebir veya tehdit kullanmak”tan (TCK 265/1) dava açıldı. İddianamede, polisin şüphelendiği için bu şahısları durdurduğu, üzerlerinde kesici alet bulunduğu ve kaçmaya çalışıp polis arabasına binmeye direndikleri belirtildi.¹³⁸ Çirik'in yaralarından dolayı daha sonra hastaneye kaldırıldığına hiç değinilmedi. Anlaşılan o ki savcı olayla ilgili polis versiyonunu dikkate almayı tercih etti.¹³⁹ Olayın üzerinden yaklaşık on beş ay geçmesine rağmen, Çirik ve Kılınç'ın- Çirik'e yönelik hayati tehlikeli kasten yaralamaya neden olan- işkence şikayetiyle ilgili savcılık tarafından yapılan soruşturma hala tamamlanmıştı.¹⁴⁰

Mehmet Nezir Çirik eski işi olan özel şöförliğe geri döndü. Çirik durumu şöyle yorumladı:

Benim mahallemde insanların çoğu polisten dayak yediklerinde kime şikayet edileceğini bilse bile, şikayetçi olmaya kalkışmaz. Neticede bundan birşey çıkmayacağına ve sonucun daha kötü olacağına ya da aleyhlerine döneceğine inanıyorlar. Zaten bazıları okuma yazma bilmiyor ve çoğunun da haklarından haberleri yok.¹⁴¹

Esmeray Olayı

Beyoğlu İstiklal caddesinde 25 Mayıs 2008'de yapılan kimlik kontrolü sırasında, Lambda İstanbul'un transseksüel bir üyesi olan 34 yaşındaki Esmeray polis tarafından durdurulup kimliği istendi. Sokaklarda bir yandan midye dolma satan ve bir yandan da civardaki bir

137 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Mehmet Nezir Çirik ile yaptığı görüşme, İstanbul, 27 Şubat 2008.

138 Beyoğlu Cumhuriyet Savcılığı tarafından hazırlanan iddianame, Sayı: E. 2007/9077, 11 Aralık 2007.

139 “Polisin dayağı dalağımdan etti” Polisin basın açıklaması Radikal gazetesinde yer alan haberin başlığını alıntıladi. Bkz: http://www.iem.gov.tr/iem/index.php?menu_id=20&kat_id=1&detay_id=93&sayfa_no=1 (Erişim Tarihi: 17 Mart 2008).

140 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Mehmet Nezir Çirik'in avukatı Eren Keskin ile yaptığı telefon görüşmesi, 6 Ekim 2008.

141 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Mehmet Nezir Çirik ile yaptığı görüşme, 27 Şubat 2008.

mekanda kendi hayat hikayesine dayanarak hazırladığı gösterisini sahneleyen Esmeray İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne kimliğini verdiğini anlattı:

Onlara burada oturduğumu [Esmeray'ın evi olayın geçtiği sokakta] ve eğer bu kontrolü bir suç önlemek için yapıyorlarsa kesin bir şüphe üzerine harekete geçmeleri gerektiğini söyledim. Şüphelendikleri şey neydi ki? Polis çantamı aramak istedi, ben de ancak bir kadın polisin arayabileceğini söyledim. Bunu der demez bir tanesi beni yakamdan tuttu, çantamı kaptı ve içindekileri yere boşalttı. Herşey yere saçıldı. Yaptıklarının yasadışı olduğunu söyledim ve bu sefer de oradaki trafik polisleri geldi ve beni tartaklamaya başladılar. Sonra trafik polislerinden biri baldırma bir tekme attı. Onları şikayet edeceğimi söylediğimde “İstedğin yere şikayet et! Yetkiler bizim elimizde!” dediler. Eğer onlara basına gideceğimi, haklarımı bildiğimi, daha önce de polisin beni dövdüğünü ve içlerinden birinin sonradan gelip özür dilediğini söylemeseydim durum çok daha kötü olabilirdi.¹⁴²

Esmeray 6 Haziran 2007'de evine gitmek için polis karakolunun önünden geçerken polislerce çok fena dövüldüğünü ve tekmelediğini iddia etti. Önceki olayda da, bu son olayda olduğu gibi savcılığa suç duyurusunda bulunmuş ve bir yıldan sonra, Temmuz 2008'de, iki polisin yaralama, hakaret ve görevi suiistimalden yargılanacağını öğrenmiş. İlk duruşma Mart 2008'de yapılacak.¹⁴³

Mayıs 2008'de İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Türkiye'deki lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transeksüel (LGBT) hakları üzerine yayınlanan “*Kurtuluşumuz İçin Bizim Bir Yasa Gerek*”¹⁴⁴ başlıklı raporda Esmeray'ın yaşadığı diğer polis tacizi ve şiddeti olaylarına yer verilmişti. Raporda aynı zamanda Temmuz 2007'de kabul edilen polis yasasındaki değişikliklerden sonra Lambda İstanbul'un belgelediği, Beyoğlu'ndaki gey barlara yapılan baskınlarda insanların coplarla dövülmeleri ve yüzlerine biber gazı sıkılmaları ile ilgili vakalar yer alıyor.¹⁴⁵

Lambda İstanbul 2007 senesinde, ilki Nisan ikincisi de Aralık ayında olmak üzere İstanbul İl İnsan Hakları Kurulu'na¹⁴⁶ travesti ve transeksüellerden aldığı ve bazıları polisin kimlik

142 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Esmeray ile yaptığı görüşme, İstanbul, 28 Mayıs 2008.

143 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Esmeray ile yaptığı telefon görüşmesi, 13 Kasım 2008.

144 İnsan Hakları İzleme Örgütü, *Kurtuluşumuz İçin Bizim Bir Yasa Gerek: Değişen Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet, Cinsellik ve İnsan Hakları*, Mayıs 2008, 1-56432-316-1, <http://hrw.org/reports/2008/turkey0508/>

145 Lambda İstanbul, “Polisin keyfi uygulamaları son vermeli”, 19 Haziran 2007,

http://www.lambdaistanbul.org/php/main.php?menuID=5&altMenuID=5&icerikID=2946_ (Erişim Tarihi: 19 Ağustos 2008).

146 İstanbul İl İnsan Hakları Kurulu, İstanbul Vali Yardımcısının başkanlık ettiği ve Ankara'da bulunan Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı'na rapor veren 81 il insan hakları kurumundan biri. Kurumun 2007 yılı istatistiklerine göre İstanbul İl İnsan Kurulu 56 tane işkence veya kötü

kontrolleri esnasında gerçekleşen ve kötü muameleyi de içeren polis tacizi konusundaki şikayetlere ilişkin bir dosya sundu. Nisan ayında sunulan dosyaya verilen cevabi yazıda, dönemin Vali Yardımcısı, Lambda İstanbul'a İl Emniyet Müdürlüğü'nden, Şişli Kaymakamlığı'ndan ve Beyoğlu Kaymakamlığı'ndan bilgi istendiğini ve “kayıtlarında ve ilçe dahilinde sözkonusu iddia ve şikayetler ile ilgili olaylara rastlanılmadığı bildirilmiştir” şeklinde cevap verdi.¹⁴⁷

muamele şikayeti almış; istatistiklere İstanbul İl İnsan Hakları Kurulu'nun websayfasından ulaşılabilir.

<http://www.istanbul.gov.tr/?pid=11113> (Erişim Tarihi: 19 Ağustos 2008) Bu rakam önceki senelere nazaran oldukça yüksek olsa da, bunu yorumlamak güç. Zira bu artışın bireyler tarafından yapılan şikayetleri yansıtmaktan ziyade Lambda İstanbul gibi insan hakları gruplarını ve STK'ların kendilerine yapılan şikayetlerden bazılarını iletiyor olmaları anlamına gelebilir. Kurul meclisteki siyasi partilerin yerel temsilcileri, baro, tabip odası, ticaret ve sanayi odaları ve diğer STK temsilcilerinden oluşuyor ve kendisine yapılan insan hakları ihlalleri şikayetlerini değerlendirmek ve insan haklarını teşvik edecek inisiyatifler ve eğitimler yürütmekle görevli. Soruşturma yetkisi bulunmayan insan hakları kurullarıyla ilgili yasal düzenlemelere <http://www.ihb.gov.tr> adresinden erişilebilir. (Erişim Tarihi: 18 Mart 2008) Kurulların izleme rollerine ilişkin daha önceki görüş için, bkz: İnsan Hakları İzleme Örgütü “Türkiye: Polis ve Jandarma Karakollarının Bağımsız Denetimine Doğru İlk Adımlar”, 6 Mart 2006, <http://hrw.org/backgrounders/eca/turkey0306/>.

- 147 Lambda İstanbul'dan zamanın İstanbul Vali Yardımcısı ve İl İnsan Hakları Kurulu başkanı Mehmet Seyman'a gönderilen mektup, 18 Eylül 2007 (Bir kopyası İnsan Hakları İzleme Örgütü'nde mevcut): “Yapılan incelemede; iddia ve şikayetleriniz ile ilgili olarak İl Emniyet Müdürlüğü'nden, Şişli Kaymakamlığı'ndan, Beyoğlu Kaymakamlığı'ndan bilgi istenilmiş, İl Emniyet Müdürlüğü ve Şişli Kaymakamlığı'nın cevabi yazılarında; kayıtlarında ve ilçe dahilinde sözkonusu iddia ve şikayetler ile ilgili olaylara rastlanılmadığı bildirilmiştir. Ayrıca bkz: “Polisin İnsan Hakları İhlallerine Biz Tanışız Ama Valilik Görmüyor”, Lambda İstanbul Basın Açıklaması, 8 Aralık 2007, <http://www.lambdaistanbul.org/php/main.php?menuID=5&altMenuID=5&icerikID=4156> (Erişim Tarihi: 12 Şubat 2008) Mektuptan yapılan diğer alıntılar ve bu meselere ilişkin valiliğin İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne yaptığı yorumlar İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün “Bizi Kurtaracak bir Yasa Gerek: Değişen Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet, Cinsellik ve İnsan Hakları” başlıklı raporunda yer verildi. Mayıs 2008, 1-56432-316-1, <http://hrw.org/reports/2008/turkey0508/>. Lambda İstanbul tarafından 2007 yılında İstanbul İl İnsan Hakları Kurulu'na sunulan tüm iddiaların bulunduğu dosyanın bir kopyası Mayıs 2008'de İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne temin edildi.

VII. Şikayet Edenler veya Protestoda Bulunanlar Hakkında Yapılan Karşı Suçlamalar ve Cezai Soruşturmalar

Suçlayanlara Karşı Suçlama

Kötü muamele yapmakla suçlanan polis memurlarının kendilerinden şikayetçi olanlar hakkında karşı suçlamalarda bulunmalarının sıklığı oldukça dikkat çekici. Yapılan suçlamalarda genellikle “kamu görevlisine karşı görevini yapmasını engellemek amacıyla cebir veya tehdit kullanmak” gerekçesine (TCK 265/1) başvuruluyor. Bu suçlama, bir kişinin yakalama ya da tutuklamaya cebir kullanarak direnmesi, örneğin polisin kimlik sorması gibi yasal bir talebe şiddet göstererek karşılık vermesi anlamına geliyor.

Yakalama sırasında zapt altına alınmaya çalışırken polise direnen kişilerin yaralanmaları olağandışı bir durum değil. Bu tür tüm vakalardaki esas soru kolluk görevlilerinin herhangi bir cebirli mukavemet durumunda kullandıkları gücün orantılı olup olmadığı ve bu güç kullanımının o anki koşullarda kesinlikle haklı olup olmadığıdır. Yapılan müdahalenin orantılı olup olmadığı tutuklanan kişinin davranışları ve tehdit oluşturup oluşturulmadığı da dahil olmak üzere tüm şartlar gözönünde tutularak değerlendirilmelidir. Ancak, kişinin davranışları hiçbir şekilde insanlık dışı muameleye ya da işkenceye varan fiziksel güce başvurulmasını haklı çıkarmaz.

Pratikte ise, Türkiye’de polis bir kişinin tutuklamaya direndiği sırada yaralandığını iddia ettiğinde, bu iddianın doğru olup olmadığı ya da polisin o andaki müdahalesinin haklı ve orantılı olup olmadığına ilişkin uygun bir inceleme yapılmıyor. Aksine, polis memuruna cebir kullanarak mukavemet eden kişiler hakkında soruşturmalar başlatılıp, davalar süratli bir şekilde açılırken, polisin kötü muamelesine ilişkin iddialar hakkındaki soruşturmalar çok daha yavaş ve ağır aksak bir biçimde yürütülüyor ve davalar, eğer açılırsa, çoğu kez olayın üzerinden bir yıldan fazla zaman geçtikten sonra açılıyor. Önceki bölümlerde yer verilen olaylardaki Kemalettin Rıdvan Yalın, Muammer Öz ve Mehmet Nezir Çirik gibi kişiler, polisin kötü muamelesine dair şikayetlerinin savcılıkça soruşturulması daha tamamlanmamışken, kendilerini hakim önünde buluveriyorlar. Bazı durumlarda her iki olayla ilgili yargılamalar koşut gitse de, polisin kötü muamelesiyle ilgili görülen dava daha ağır ilerliyor. Bu raporda yer verilen olaylardaki karşı suçlamalar, polisin gerçekleştirdiği ihlalleri örtbas etmek ve şikayette bulunmaya karar veren insanlara gözdağı vermek için yasalara başvurusu gibi yaygın olarak kullanılan rahatsız edici bir şablona işaret ediyor. Önceki

bölümde yer alan Mehmet Nezir Çirik'in şu sözleri polis hakkındaki genel hissiyatı özetler nitelikte: “Sizin sözünüze karşılık onların sözü, değil mi? Sizce hakim kime inanır?”

Murat Babur Olayı

Polisin kötü muamele yapmakla suçlandığı zaman karşı suçlamalarda bulunmasına çarpıcı bir örnek Murat Babur vakasıdır. 20 yaşındaki Murat Babur ve 62 yaşındaki babası Çerkez Babur 12 Aralık 2007 akşam üzeri saat dört buçuk sıralarında Diyarbakır'daki evlerinin karşısında bulunan internet kafede yapılan kimlik kontrolü sırasında üniformalı polislerin kendilerine kötü muamelede bulduklarını iddia ediyorlar.¹⁴⁸ Murat Babur'un iddiasına göre, kimliğini evde unuttuğunu, gidip getirebileceğini ya da gerekiyorsa bir polisle birlikte gidip alabileceklerini söylediğinde polis sertçe üst araması yapıp Babur'un cüzdanını zorla aldı. Babur'un polislere arama izinlerinin olup olmadığı sorması ise Murat ve babasının kötü muamele iddialarına yol açan bir dizi olayın başlamasına neden oldu. Sorduğu soruya yanıt olarak Murat bir polis minibüsüne götürüldü. 28 yıldır Lice'ye bağlı köylerinde muhtarlık yapan Çerkez Babur göğsünden itildi ve karakola giderken oğluna eşlik etmesi zorla engellendi. Polis aracında ve karakolda gözaltında bulunduğu süre içinde Murat üç polis tarafından defalarca dövüldü, tekmelendi ve başı demir kapı kasasına sertçe vuruldu. Oğlunun durumunu öğrenmek için karakola gelen babası da bir müddet bekletildikten sonra gözaltına alındı.

Baba ve oğul iki gün sonra mahkemeye çıkarıldı ve haklarında, hapis cezasıyla sonuçlanabilecek, kamu görevlisine karşı görevini yapmasını engellemek amacıyla cebir veya tehdit kullanmak (TCK 265/1), kamu malına (polis aracı) zarar vermek (TCK 152/1a) ve polis memuruna hakaret (Madde 125/3a) suçlamalarında bulunuldu. Polis, Murat'ın üzerinde bıçak bulunduğu-ki Murat bu iddiayı reddediyor- ve kendilerine bu bıçakla saldırmaya çalıştığını iddia ediyor. Murat tutuklandı, babası ise tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı. Çerkez Babur'un kendilerine kötü muamelede buldukları gerekçesiyle üç polis memuru hakkında yaptığı şikayet savcı tarafından reddedildi. Savcılık, Adli Tıp Enstitüsü tarafından tanıkların ifadeleri dikkate alınmaksızın Murat Babur'un yaralarının (morarmış bir göz ve şişmiş ve patlamış dudak) gözaltına alınmadan önce kendi kendine ya da bir başkası tarafından yapılmış olabileceğini ifade eden tuhaf ve muğlak ifadelerle yazılmış raporuna

148 Haziran 2008'de Diyarbakır'ın Bağlar semtindeki bir internet kafede yaşanan bir olaydan sonra aralarında iki çocuğun da bulunduğu dört kişinin kötü muamele gördüğüne dair benzer bir iddia var. Bu dört kişi, polisin kafede kimlik kontrolü yaptığı esnada dövdüğü bir gencin kaçmasının ardından şahitlik yapmak üzere karakola götürüldü. İnsan Hakları Derneği Diyarbakır Şubesi'ne de başvuruda bulunan ve gözaltına alınanlardan biri olan 53 yaşındaki Mehmet Şirin Doğan'a yediği dayaktan ötürü 15 gün iş göremez raporu verildi. Bknz: “Karakolda şahitlere iskence yapıldı”, Gündem Online Haber Servisi, 16 Haziran 2008: <http://www.gundemonline.net/haber.asp?haberid=53206> (Erişim Tarihi: 4 Eylül 2008).

dayanarak soruşturmaya yer olmadığına karar verdi.¹⁴⁹ Polislerin soruşturulmamasına ilişkin verilen bu karara itiraz edildi ancak bu itiraz da daha sonra reddedildi.

Murat Babur 31 Ocak 2007'de görülen ilk duruşmada tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldığında Diyarbakır cezaevinde bir buçuk ay yatmıştı. Baba ve oğulun davası Diyarbakır 1. Asliye Ceza Mahkemesi'nde devam ediyor ve üçüncü duruşma 7 Ekim 2008'de gerçekleşti.¹⁵⁰

Mustafa Rollas Olayı

İzmir'li avukat ve İnsan Hakları Derneği İzmir Şubesi eski başkanı Mustafa Rollas, bildirildiğine göre, Eylül 2007'de İzmir Enternasyonal Fuarı'nın düzenlendiği fuar yerindeki polis karakolunda avukatlık mesleğini icra etmeye çalışırken kötü muameleye uğradı ve gözaltına alındı. Olayın üstünden geçen bir yılı aşkın süredir Mustafa Rollas hakkında kamu görevlisine karşı görevini yapmasını engellemek amacıyla cebir veya tehdit kullandığı (TCK 265/1) ve polise hareket ettiği gerekçeleriyle cumhuriyet savcılığınca açılan soruşturma devam ediyor. Avukatlık Kanunu'nda vazifelerini yerine getirirken görevini suiistimal ettiğinden şüphelenilen avukatlar hakkında yasal bir işlem başlatılabilmesi için Adalet Bakanlığı'ndan izin alınması gerektiği belirtilmiş olmasına rağmen, bu olayda bakanlık Rollas'ın mesleki görevini ifa etmediğinden, herhangi bir izne gerek olmadığını belirterek soruşturmanın açılmasına izin verdi.¹⁵¹

Mustafa Rollas'ın maruz kaldığı iddia edilen kötü muamele, bir avukatın polis tarafından saldırıya uğraması hakkında İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne bildirilen en endişe verici olaylardan biridir. Rollas'ın polisle karşılaştığı ilk andan gözaltından salıverilmesine kadar geçen sürede birden çok usul ve yetki ihlali gerçekleşti. Aşağıda Mustafa Rollas ve bir tanık tarafından anlatılanların özeti, bu olayın tüm detaylarını içermemektedir.¹⁵²

149 Babur'un yaralarına ilişkin olarak Adli Tıp Enstitüsü'nden Dr. Ersin Baysal'ın hazırladığı raporda “her tür cisim veya aletle olabileceği gibi, düşme-düşürülme, çarpma durumlarında da oluşabileceği, kişinin kendi eylemiyle olabileceği gibi bir başkasının eylemiyle de oluşmasının mümkün olacağı” denildi. Murat Babur doğrudan cezaevine konulduğundan, olayın gerçekleştiği zaman bağımsız bir tıbbi rapor alabilmek mümkün olamadı (Bir kopyası İnsan Hakları İzleme Örgütü'nde mevcut).

150 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Babur ailesinin avukatı Hasan Dağtekin ile gerçekleştirdiği telefon mülakatları, 14 Mart ve 8 Temmuz 2008.

151 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Mustafa Rollas'ın avukatı Aysun Koç ile gerçekleştirdiği telefon mülakatı, 30 Mayıs 2008. Aysun Koç'un kendisi hakkında da yazdıkları mektupta işkence gördüklerini iddia eden iki hükümlüyle İzmir Kırklar F-Tipi Cezaevi'nde diğer avukatlarla birlikte 12 Ocak 2007'de görüşmeye gittikten sonra cezaevi gardiyanlarının şikayeti üzerine aynı suçtan soruşturma açıldı. (İzmir Cumhuriyet Başsavcılığı, Sayı: 2007/96124).

152 Mustafa Rollas'ın savcılığa yaptığı şikayetin bir nüshası İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne verildi. (İzmir Cumhuriyet Başsavcılığı, Sayı: 2007/5827). Ayrıca bkz: Çağdaş Hukukçular Derneği genel merkezinin başlıksız basın açıklaması: http://www.cagdashukukculardernegi.org/basin_bultenleri/basin_bultenleri/genel_merkez_basin_aciklamasi_21.09.2007.html (Erişim Tarihi: 19 Ağustos 2008).

Mustafa Rollas kamu huzurunu bozdukları gerekçesiyle gözaltına alınan iki müvekkilini ziyaret etmek için 29 Eylül 2007 akşamı saat yedi buçuk sıralarında fuar alanında bulunan (Fuar Asayiş Ekipler Amirliği olarak bilinen) polis karakoluna gitti. Karakol amiri yasaya (Ceza Muhakemesi Kanunu Madde 154/1) aykırı bir şekilde Rollas'ın müvekkilleriyle görüşmesi engelledi ve Rollas, bu uygulamanın ihlal olduğunu hatırlattığında polislerden biri tarafından göğsünden itildi. Daha sonra 10 kadar polis memuru tarafından saldırıya uğradığını ve dövüldüğünü ileri süren Rollas, karakol amirinin emriyle gözaltına alındı. Koridorda elleri arkadan kelepçeli bir şekilde ayakta bir buçuk saat bekletildi ve bu bekleme sırasında polis memurlarının küfür ve hakaretlerine maruz kaldı. Rollas'ın gözaltına alınması, kamu görevlisine karşı (ki bu olaydaki kamu görevlisi polisti) görevini yapmasını engellemek amacıyla cebir veya tehdit kullandığı (Madde 165/1) ve hakaret ettiği iddiasıyla haklı çıkarılmaya çalışıldı. Rollas'a göre cebir ve tehdit kullanılarak mesleki görevi yapması engellenen kişi aslında kendisi; ki bu durum Türk Ceza Kanunu'nun aynı maddesinin ikinci bendine (Madde 265/2) göre suç oluşturan bir fiil.

Karakola giden meslektaşlarına Rollas'ın gözaltına alınmadığı söylendi ama karakoldan çıkarken Rollas'ı tamamen tesadüf eseri gördüklerini öne süren avukatların Rollas ile görüşmeleri zorla engellendi.¹⁵³ Fuardaki karakoldan önce Basmane polis karakoluna sevk edilen Rollas daha sonra serbest bırakıldı.

Polisin tuttuğu gözaltı kaydında, ilk karakolda hazırlanan tutanağın imha edilmesi gibi ciddi usulsüzlükler var. Rutin sağlık kontrolünde doktor Rollas'a inanmadığını söyleyerek tıbbi raporda kötü muamelenin detaylarını belgelemedi. Daha sonra Türkiye İnsan Hakları Vakfı İzmir Şubesi tarafından yapılan bağımsız muayenede Rollas'ın vücudundaki morluklarla boyundaki zedelenme tespit edildi. Mustafa Rollas bu olaydan sonra birkaç gün boynundaki kas zedelenmesi yüzünden boyunluk kullanmak zorunda kaldı. Rollas suç duyurusunda bulundu ve bu rapor yazıldığı sırada kötü muamele ve gözaltına alınmasıyla bağlantılı olarak gerçekleşen birden çok ihlale ilgili olarak savcılıkça yapılan soruşturma, kendisine açılan davayla birlikte, sürüyordu.¹⁵⁴

Karşı suçlamalar polisin kötü muamelesi, işkence ve silahla öldürme olaylarını protesto veya şikayet edenler hakkında kanuni takibat yürütülmesi şeklinde de görülebiliyor. İhlalleri belgeleyen insan hakları savunucuları hakkında sıklıkla dava açılıyor. Raporun önceki bölümlerinde de anlatıldığı gibi, Baran Tursun'un ailesi yargı organlarını aşışlamak suçuyla

153 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Mustafa Rollas'la 9 Eylül 2007'de gözaltına alındığı zaman görüşmeye çalışan avukatlardan Bahattin Özdemir ile gerçekleştirdiği görüşme, İzmir, 3 Mart 2008.

154 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Mustafa Rollas ve Aysun Koç ile gerçekleştirdiği görüşme, İzmir, 3 Mart 2008.

(TCK 301) yargılanmaktan kurtuldu ama hala yargı mensuplarını etkilemeye teşebbüsten (TCK 277) yargılanmaya devam ediyorlar. Bunun sebebi de, oğullarının öldürülmüş olmasının acısıyla adaletin yerine geleceğine inançları olmadığını söylemeleri ve polisi protesto etmeleri.¹⁵⁵

Peşin hükümlü açıklamalar

Bu raporun çeşitli yerlerinde incelenen olayların birçoğunda, polisin görevini kötüye kullandığı iddia edildiği durumlarda Emniyet Müdürlüğü'nün polisi sorumlu tutmamak ya da suçu karşı tarafa atmak için açıklamalarda bulunduğu görülebilir. Soruşturmalar devam ederken polis yetkililerince yapılan bu tür açıklamalar, savcılık soruşturmasının sürdüğü davalarda kararı beklemeye niyetli olmadıklarını ve kamuya, polisin safları sıklaştırarak haklarında insan hakları ihlalleri iddiaları bulunan memurlarına kurumsal bir cezasızlık sağlayacağını gösteriyor.

155 Adalet Bakanlığının 301.maddeden kovuşturma yapılmasına izin vermeme kararı 65.dipnotta açıklanmıştır.

VIII. Tavsiyeler

Türk hükümetine

Kolluk görevlilerinin yaptığı insan hakları ihlallerini önlemek için mekanizmalar güçlendirilmelidir

- İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü onaylanmalı ve tüm kapatılma mekanlarına düzenli ve *ad hoc* habersiz ziyaretler yapmaya yetkili bağımsız ulusal organlar kurarak Protokolü yürürlüğe sokulmalıdır.
- Protokolün onaylanması beklenmeden, STK temsilcileri, avukatlar, sağlık uzmanları ve baro temsilcilerinin kapatılma yerlerini bağımsız olarak ziyaret etmelerine izin verecek adımlar atılmalıdır.

Polisin polislik görevleri ve davranışları denetlenmelidir

- Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu'nun uygulanışı yakından denetlenmelidir.
- Değiştirilen yasanın 1.Maddesi (2559 Nolu Kanunun 4/A Maddesiyle yürürlüğe giren) ve 3. Maddesi (2559 nolu Kanunun 9. Maddesinin değiştirilmesiyle yürürlüğe giren) ile polise verilen durdurma-arama görevini yaparken polisin durdurduğu kişiyi bilgilendirmesi zorunlu olmalıdır. Polisin, durdurduğu herkese, görevi ifa eden polisin isim ve sicil numarasını, durdurma - arama yapma sebebini ve sonucunu gösteren bir belge vermesini zorunlu kılacak yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
- Kamu düzenini koruma görevleri yapılırken biber ve gözyaşı gazının hangi koşullarda kullanacağı sıkı denetlenmeli ve kitle kontrolü ve diğer kolluk görevleri sırasında bu tür malzemenin nasıl kullanılması gerektiği konusunda gerekli eğitim verilmelidir. Biber ve gözyaşı gazının, başta kapalı alanlarda olmak üzere yanlış, aşırı ya da keyfi kullanıldığına dair iddialar hakkında vakit geçirmeden kapsamlı ve bağımsız inceleme başlatılmalıdır.

Polis soruşturmaları denetlenmelidir

- Acilen etkin bir bağımsız polis şikayet birimi kurulmalıdır. Bu birim polisin görevini kötüye kullandığı iddialarını vakit geçirmeksizin, tarafsız ve kapsamlı soruşturma yetkisiyle donatılmalı ve yeterli kaynaklarına sahip olmalı ve bu soruşturmalar zanlıların tespiti ve kovuşturulmasını sağlayabilecek yetkinlikte olmalıdır.

- Böyle bir birim faaliyete geçinceye kadar, hakkında görevi suiistimal iddiaları bulunan polis birimlerinin bu tür olayların soruşturulmasında, tanık ifadelerini temin etmek dışında, görev almamaları sağlanmalıdır. Yetki derhal savcıya devredilmeli ve destek gerektiğinde farklı karakolların polis ekiplerinden destek talep edilmelidir.
- Polisin görevini kötüye kullandığı iddialarının soruşturulduğu durumlarda emniyet müdürlüğü, polisi aklayacak ya da suçu karşı tarafa atacak açıklamalar yapmaktan kaçınmalıdır. Bu tür açıklamalar savcılık soruşturması için izin verme konusunda isteksizlik yaratmakta ve insan hakları ihlallerine karışmış polis memurlarının kurumsal bir cezasızlıktan faydalandığını ima etmektedir.
- Aynı şekilde, emniyet ve valiliğin soruşturmaların sonucunu etkileyebilecek taraflı açıklamalar yapması yasaklanmalıdır.

Adli soruşturmalar daha etkin kılınmalıdır

Kanıt

- Gözaltındaki şüphelilerin tüm sorguları sırasında ve polis karakollarının her yerindeki video ve ses kayıtlarının sürekli çalışır vaziyette olması garanti altına alınmalıdır. Bu kayıtlarla oynanmamalı, silinmemeli ve gözaltında insan hakları ihlalleri iddialarının soruşturmasında kullanılabilmesi için vakit geçirmeden ve düzenli olarak savcılığa teslim edilmelidir.
- Tüm fiziki delillerin savcı gelinceye kadar *in situ* (buldukları yerde) kalmaları sağlanmalıdır. Savcılar delillerin eksiksiz, değiştirilmemiş veya kaybedilmemiş olduğunu garanti etmek için derhal harekete geçmelidir. Mahkemeler delillerin zarar görmesi halinde, yargılama esnasında bunu basit bir ihmal gibi değerlendirmek yerine temel unsur olarak gözönünde bulundurmalıdır.

Emir komuta zinciri

- Kolluk görevlilerinin ağır insan hakları ihlallerine karıştığı yolundaki iddialarda savcılar amirlerin sorumluluğunu da soruşturmalıdır. Bu tür fiillerin yapıldığını bilen ya da bilmesi gereken ve önlememiş ve cezalandırmamış olan amirler savcılık soruşturması kapsamına alınmalı ve yeri geldiğinde haklarında müeyyide uygulanmalıdır.

Polis memurlarının yasal takibatındaki aksaklıklar giderilmeli

- Kolluk görevlilerinin yargılanması esnasında duruşmaların gereksiz yere gecikmesini önlemek için delillerin hazırlanması için zaman sınırı konmalı; duruşmalar için

geliştirilmiş ve sürdürülebilir bir düzenleyici çerçeve oluşturulmalı ve mahkeme öncesi hazırlıkların derinlemesine yapılabilmesi için mekanizmalar iyileştirilmelidir.

- Tanık ya da sanık olarak mahkemeye çağrılan ve mahkeme celbine uymayan kolluk görevlileri hakkında müeyyide uygulanmalıdır.
- Mahkemelerin “kamu güvenliği” sebebiyle duruşmaları kapalı yapmaya karar vermesi halinde, mahkeme bu güvenlik kaygılarının ne olduğunu ve dava hakkında bilgi vermemenin neden gerekli olduğunu tam olarak açıklamalıdır. Güvenlik güçleri ve kamu çalışanlarınca gerçekleştirilen insan hakları ihlalleri kamu yararını yakından ilgilendirir ve bu nedenle bu tür davalarla ilgili bilgilerin kısıtlanması için mücbir sebeplerin olması gerekir.

Disiplin cezaları uygulanmalıdır

- Ağır insan hakları ihlalleri gerçekleştiren kolluk görevlilerine etkin ve anlamlı disiplin cezaları verilmelidir.
- Bu tür fillerin gerçekleştiğini bilen ya da bilmesi gereken ve önlemek ve cezalandırmak konusunda adım atmayan amirlere de disiplin cezaları uygulanmalıdır.
- İşkence ve kötü muamele nedeniyle hakkında soruşturma yürütülen memurlar aktif görevden el çektirilmeli ve suçlu bulunmaları durumunda görevden alınmalıdır.

Merkezi veri toplama uygulamasına geçilmelidir

- Hukukun etkin uygulanıp uygulanmadığının net olarak görülebilmesi için, kolluk görevlilerinin ağır ihlalleriyle ilgili verilerin merkezi, etkin, güncel ve ayrıştırılmış bir biçimde toplanması sağlanmalıdır.
- İşkence ve kötü muamele ile ilgili tıbbi raporların ve adli tıp incelemelerinin daha gelişkin yapılması için gerekli tedbirler alınmalıdır.
- Adli Tıp Kurumu gerek işlevsel gerekse resmi anlamda Adalet Bakanlığından bağımsız bir kurum olmalıdır.
- Üniversitelerin araştırma ve öğretim hastaneleri ile diğer uzman kurumların hazırladığı tıbbi ve psikiyatrik raporların mahkemeler tarafından delil olarak kabul edilmesi için acil adımlar atılmalıdır.

Yasal reformlar yapılmalıdır

- Terörle Mücadele Kanununun terör suçları şüphesiyle gözaltına alınanların savcılık talebi ve hakim kararıyla, gözaltına alınmasından sonraki 24 saat boyunca avukatla

görüşmesini engelleyecek şekilde değiştirilmiş 10.Maddenin b paragrafı feshedilerek *incommunicado* (tecrit) gözaltı uygulaması önlenmelidir.

- Haziran 2006'da yürürlüğe giren Terörle Mücadele Kanununun ek 2.Maddesi ve Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanununun kolluk görevlilerinin zor kullanması hakkındaki 4.Maddesi değiştirilerek, uluslararası standartlara uygun olarak ölümcül güç kullanımına sadece hayat kurtarmak için son çare olarak başvurulması sağlanmalıdır.
- 4483 Nolu Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerin Yargılanması Hakkındaki Kanunda değişiklik yapılarak ve diğer gereken tüm yasal tedbirler alınarak polis ve diğer kolluk görevlileri dahil tüm kamu çalışanlarının rütbe ve kıdemine bakılmaksızın tüm ağır suçlar veya görevi suiistimalle ilgili idari izine gerek olmaksızın yargılanması sağlanmalıdır.
- İşkence suçu için zaman aşımı uygulaması kaldırılmalıdır.

Uluslararası Kurumlara ve İzleme Organlarına

- Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği üye ülkeleri, Türkiye'yle görüşmelerinde polis şiddeti ve cezasızlık sorununa değinmeli ve bu raporda yer alan tavsiyelerin hayata geçirilmesine yardımcı olmalıdır.
- Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri ve İşkenceyi Önleme Komitesi, Türkiye'de yaşanan polis şiddeti ve cezasızlık meselesini ele almak için tüm yetkilerini kullanmalı, bu raporda yer alan tavsiyelerin hayata geçirilmesi için yardımcı olmalıdır.
- Birleşmiş Milletler insan hakları mekanizmaları, özellikle de BM İşkence Özel Raportörü ve Hakim ve Avukatların Bağımsızlığına Dair Özel Raportör, Keyfi Gözaltı Çalışma Grubu, İşkenceye Karşı Komite ve İnsan Hakları Komitesi Türkiye'deki polis şiddeti ve buna eşlik eden cezasızlık sorununu tüm boyutlarıyla ele almak ve bu rapordaki tavsiyelerin hayata geçmesine yardımcı olmak için tüm yetkilerini kullanmalıdır.

Teşekkür

Bu rapor İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Avrupa ve Orta Asya Bölümü'nde araştırmacı olan Emma Sinclair-Webb tarafından hazırlandı. Program Ofisinden Ian Gorvin ve Andrew Mawson ile Hukuk ve Politika Bölümünden Aisling Reidy gözden geçirme ve redaksiyonunu yaptı. Özlem Dalkıran ve Veysel Eşsiz Türkçe çeviriyi üstlendiler. Bu rapor için bizimle görüşmeyi Kabul ettikleri için polis şiddeti mağdurları, aileleri ve avukatları ile insan hakları aktivistlerine en samimi teşekkür ve dayanışma duygularımızı sunuyoruz.